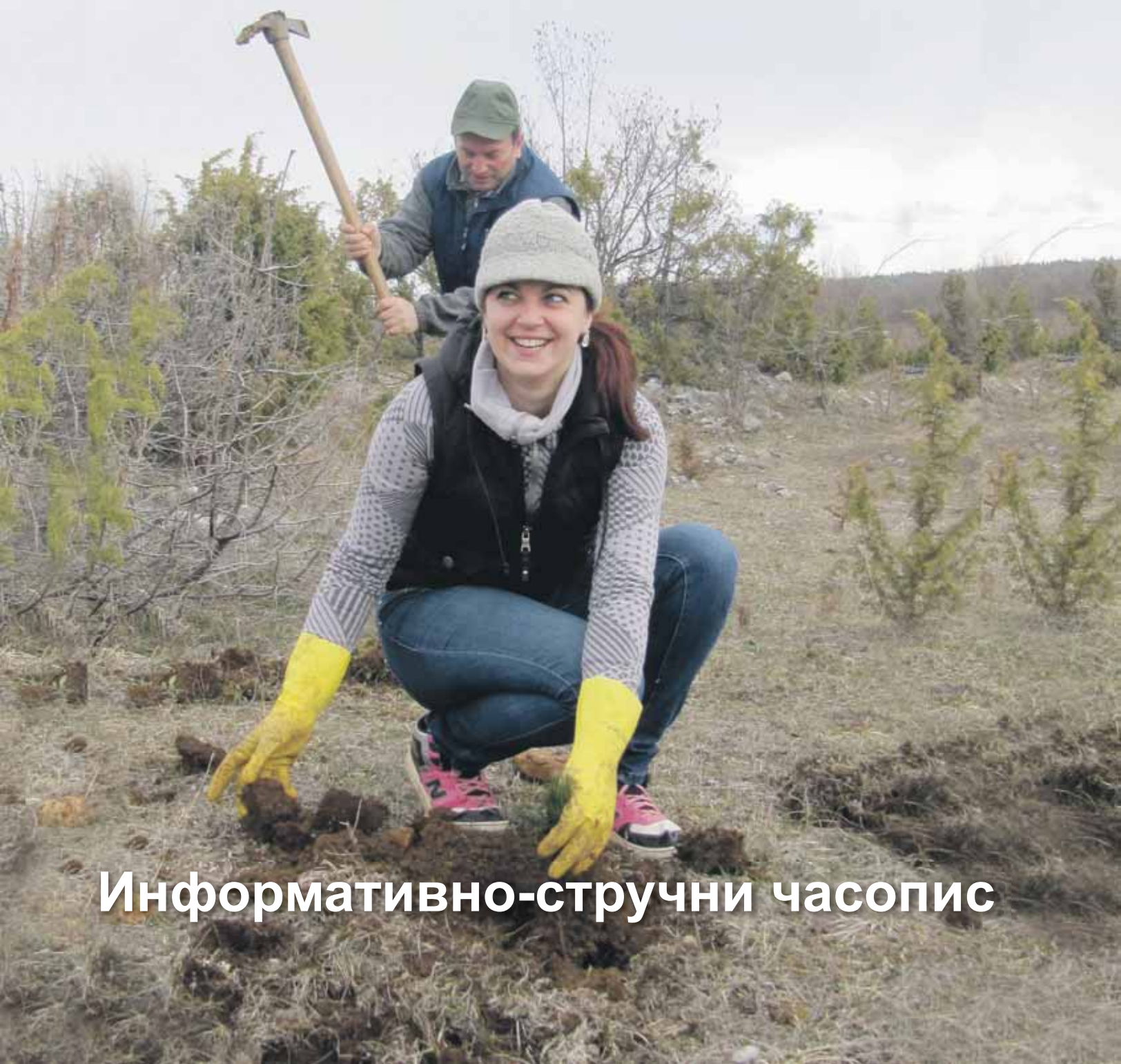

■ Година XIV ■ Број 41-42 ■ Лето/Јесен 2013. ■ www.sumers.org

ШУМЕ

РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Информативно-стручни часопис

Уводник

Поводом двадесет година ЈПШ "Шуме Републике Српске"

КАКО СУ НАСТАЛЕ И ОПСТАЛЕ "ШУМЕ"

Након ратних и поратних путештвија, дошао сам до идеје да би јавна предузећа у Републици Српској требала да раде јавно, а не под ударом јавности, тзв. медијских удара.

Са тим пројектом дошао сам код тадашњег директора, уз сагласност Гранског синдиката Раденка Лакетића, који је подржао идеју о изласку информативно-ревијалног листа "Шуме", а сагласност за то дао је и Управни одбор. Формиран је Редакциони одбор (који је предложио Павле Меселџија) и први број информативно-ревијалног листа "Шуме" изашао је у септембру 2000. године, с прилозима из скоро свих шумских газдинстава.

Излазак "Шума" подржали су, међу првима, Раденко Лакетић, први генерални директор ЈПШ "Шуме" РС Богдан Круљанин и први председник Управног одбора Свето Мудреновић, али и већина званичника, а највише сами шумари.

Дизајн је урадио Саша Васић, а премину и штампање "Графика Гласа Српске".

Тако су настале "Шуме", а опстојање су подржавали сви генерални директори, с малим застојем када је високи представник за БиХ смијенио генералног директора Саву Крунића. У то вријеме су вршени страшни медијски удари на пословање "Српских шума" и њено руководство ("Репортер", "Независне", писањем фељтона "Криминал и корупција у шумарству РС и ФБиХ", али са нагласком на Републику Српску, те "Фокус", "Глас Српске", Алтернативна телевизија, РГРС, РТВ БиХ, ФТВ БиХ).

Доласком на чело ЈПШ "Шуме РС" Неђе Илића, не само да се наставља излазак "Шума", него се ЈПШ "Шуме РС" потпуно отвара према јавности: кроз новине "Шуме", изградом сајта, упошљавањем портпарола Сандре Момић, те позивима медија на све важније састанке. Дакле, потпуна јавност рада Јавног предузећа "Шуме РС". А то и јесте био мој циљ приликом запошљавања у ову необично-обичну кућу заједништва, у којој сам много научио и пренио знања другима, али највише сам радио на томе да јавност сазна какво је стварно стање у шумарству Републике Српске.

Изласку "Шума" највише можемо бити захвални издавачу и сарадницима. Ти сарадници су књижевници, новинари, шумарски стручњаци, али и сами грађани који су своје прилоге слали редакцији за обраду и објављивање.

Међу сарадницима су:

1. (шумари и друге струке) мр Перо Балотић, мр Миро Максимовић, мр Радован Симић, др Срђан Љубојевић, др Зоран Маунага, др Милан Матаруга, др Владимир Исајев, Милан Мићевић, мр Југослав Брујић, Владо Павловић, Момо Благоговчанин, Томислав Пејаковић, Ненад Куртума, Милица Ковачевић, Љубо Марић, Момо Ђулум, Станко Мирчетић, Здравко Жугић, Слободан Газивоца, Предраг Јовић, Недељко Јовић, Василије Тодоровић, Станко Рађен, Милорад Поповић, Милош Радаковић, Павле Меселџија, Раденко Лакетић, Жељко Стојановић, Драгана Илић, др Александар Крпеж, Босиљка Стојановић, Горан Канстревца, мр Немања Шиник, Ненад Томанић, др Душан Орешковић, Душко Јакшић, Давид Тешановић, Живко Рапајић, Влајко Илић, др Драган Новић, Властимир Топалић, Растко Грујић, Рада Маунага, Слободан Форџан, др Миливоје Вучковић, др Милан Кнежевић, Радосав Голић, др Мара Табаковић-Тошић, Милан Кнежевић, др Душан Орешанин, др Војин Буцало, Милош Лаловић, Гордана Јакшић, др Милан Солдатовић, мр Саво Живковић, др Олга Пурић-Даскаловић, мр Срђан Танасковић, Сања Војводић, др Љиљана Вујковић, Тања Нишић, мр Маријана Каповић, мр Милорад Милићевић, др Јован Туцаков, мр Неђо Илић, Душан Квргић, др Мидхат Ушчуплић, Драган Новаковић, Дејан Прошић, Златко Бркић, др Милун Крстић, Гојко Јањатовић, др Дијана Јелић, Бранислав Цвјетковић, Дамир Кљајић, Роберт Вулић, Гојко Вокић, Саво Голубовић, др Славко Кујунџић...
2. (новинари) Жељко С. Бувач, Мирко Пејић, Живко Ђуза, Радислав Машић, Драго Тодоровић, Борис Максимовић, Весна Кевац, Данијел Ковачевић, Грујо Карашић, Добрила Абазовић, Бране Гајевић, Радоје Тасић, Мира Ђајић, Нијаз Абацић, Нада Мијук, Драгојло Благојевић, Небојша Куштринић, Зоран Јовановић, Славиша Сабљић, Слободан Пухало, Мирела Савић, Наташа Крسمан, Натсанда Тадић, Горан Маунага, Предраг Клинец, Слађана Јашаревић, Срђан Шекара, Соња Никћевић, Рајко Васић, Драган Кисин, Мојсије Ђерковић, Симо Качар, Сандра Момић...

3. (књижевници) Здравко Кеџман, Михаило Орловић, Радослав Самарџија, Недељко Зеленовић, Душан Праћа, Симо Кларић, Миленко Сгојичић, Анђелко Анушић, Петар Ашкраба Загорски, Миланко Витомир Мали, Момир Јоловић, Александра Чворовић, Љиљана Лалић и Сандра Станић.

Хвала им што су били свједоци једног времена, које припада прошлости, а будућност још није написана, али се може прочитати ко има здрав наум, па чита невидљиве друштвене сигнале, пред нама! О нама зависи како ће изгледати. Уосјећавајући све то, сачинио сам запис "Крадљивци будућности или шумска мафија пустоши шуме", (<http://www.youtube.com/watch?v=5TnILLEgmw>) желећи да на умјетнички, па и на научан начин, дам несесичан свој допринос. И ту сам се уградио у будућност, заједно са вама: "Заштитимо наше шуме, данас, сутра је већ касно" (<http://www.youtube.com/channel/UCBJ25-1zUN2fzcTLu9g59YQ>).

О томе како ми је понекада било тешко, упозната је шира јавност и не бих о томе, јер - као истраживач, писац, издавач у Фонду "Свети Сава" (објавио 87 књига разних аутора и жанрова) и творац Прве интернет ТВ у БиХ, имао сам стално једну руку у ватри, а другу у леду.

Овај уводник је посвећен Вама, а моја маленкост толико и тако, а узевује ово за административно постојање ЈПШ "Шуме РС" (десет година као ЈП "Српске шуме").

Желим поменути три пријатеља који нису више међу живима, а то је Радован Симић (који је творац првог закона о шумама и рекао је у привредној комори, види мој филм, да ако се овакав - важећи закон усвоји - "у шумарству ће настати прави хаос", те Стеву Шаиновића из Бањалуке, који је рекао нешто што не могу овде да кажем, као и Маринка Штицу из Рогатице. Наравно, ту су и Павле Меселџија, Свето Мудреновић, и сви остали чије очи ме гледају "са онога свијета".

Био је то и остао мој задатак - у узвишености даривања! Нисам очекивао ни од кога награду за то, осим од наше свеопште Мајке Природе, која је главни и одговорни уредник свих дешавања и збивања. Хвала јој! Она је као велика љубав, коју пожелим чим одем од ње!

Главни и одговорни уредник

Са припреме
часописа
Шуме

САДРЖАЈ

2. УВОДНИК
- 4-6. ПОЗИТИВАН РЕЗУЛТАТ НАКОН ТРИ ГОДИНЕ НЕГАТИВНОГ ПОСЛОВАЊА
- 7-8. УЗРОЦИ ТЕШКОГ ФИНАНСИЈСКОГ СТАЊА
- 9-11. ПОЗИТИВНО ПОСЛОВАЊЕ ЈПШ "ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ"
12. ДУГОВИ УГАШЕНИХ ПРЕДУЗЕЋА
- 13-15. И ПОРЕД ПРАТЕЋИХ СЛАБОСТИ ПОСЛОВАЊЕ ЈЕ ЗАДОВОЉАВАЈУЋЕ
16. НЕМА ВИШКА РАДНИКА, ДОБРО СЕ ПОСЛУЈЕ
17. ТЕРЕТ ПОЗИТИВНОГ ПОСЛОВАЊА НАЈВИШЕ СУ ПОНИЈЕЛИ РАДНИЦИ
- 18-20. АКТУЕЛНОСТИ ИЗМЕЂУ ДВА БРОЈА
- 21-22. ДЕМОКРАТКИ ДИЈАЛОГ О ПРОБЛЕМИМА У ШУМАРСТВУ
23. ОПШТИНАМА 10% ОД ПРОДАТИХ ШДС ПО ЦИЈЕНАМА НА КАМИОНСКОМ ПУТУ
24. ЗАШТО СЕ РАДНИЦИ НЕ ПЕНЗИОНИШУ?
25. ПРЕСРЕТНУТИ РАЗГОВОРИ ШУМОКРАДИЦА
- 26-28. ЈАЊ И ЊЕГОВЕ ЉЕПОТЕ
- 29-30. ПОВРАТАК ДАБРОВА
- 31-32. ЗАШТИЂЕНИ ПЕЈЗАЖ
33. АКО СЕ УСВОЈИ ОВАКАВ ЗАКОН У ШУМАРСТВУ ЋЕ НАСТАТИ ХАОС
34. СЕРТИФИКАЦИЈА ШУМА У ЈПШ "ШУМЕ РС"
- 35-36. ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈ ПРОЈЕКТА ПОШУМЉАВАЊА ГОЛЕТИ
37. ОТПАД ПО КАТЕГОРИЈАМА, СКЛАДИШТЕЊУ И ЧУВАЊУ ИСТИХ
38. ГЕНЕТСКИ ИНЖИЊЕРИНГ КУЦА НА ШУМСКА ВРАТА
39. ГЕНЕТИЧКИ МОДИФИКОВАНЕ ШУМЕ
- 40-41. ПЛАНИРАНЕ НА ЈУГОИСТОКУ САД
- 42-44. ЗНАЧАЈ КВАЛИТЕТА ПОШУМЉАВАЊА
- 45-46. ЖИВЕ ОД НАЈЉЕПШЕГ ДАРА МАЈКЕ ПРИРОДЕ
47. РАСПОЛАЖУ СПОСОБНОШЋУ ПРЕДСТАВЉАЊА БУДУЋНОСТИ
48. И РАЗАРАЧИ У ЕКОСИСТЕМУ ПОТОКА
49. И ЛИСИЦА
- 50-51. ЛУГАР ДУШКО САМАРЦИЋ СПРИЈЕЧИО ПОЖАР РОМАНИЈСКИХ ШУМА
52. ШУМЕ У ФЕУДАЛНОМ И КАПИТАЛИСТИЧКОМ СИСТЕМУ
- 53-59. ХВАЛА ЦИЈЕЊЕНОМ ПРОФЕСОРУ, ДУГ ЖИВОТ И ДОБРО ЗДРАВЉЕ
60. ПЛАНИНАРЕЊЕ ЈЕ НАЧИН ЖИВОТА
61. НЕМА РОБЕ БЕЗ УПЛАТЕ И ОБЕЗБИЈЕЊЕНОГ ПЛАЋАЊА
62. ЗДРАВЉЕ ИЗ БОЖЈЕ АПОТЕКЕ
- 63-64. ЗА ГОСТЕ ЛОВАЧКЕ КУЋЕ И БУНГАЛОВА "ВЕЛИКО ВРЕЛО"

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ ШУМАРСТВА
Шуме Републике Српске
д.д. СОКОЛАЦ

ИНФОРМАТИВНО-СТРУЧНИ ЧАСОПИС

Оснивач и издавач:
ЈПШ "Шуме
Републике Српске"

За издавача:
Мр Раденко Лакетић,
дипл. инж. шумарства

Главни и одговорни уредник:
Недељко Жугић

Редакциони савјет:
Мр Саво Живковић,
Споменко Стојановић, дипл. инж. шумарства
Славиша Сабљић,
Милица Ковачевић, дипл. инж. шумарства
Александра Момић, Мр. Немања Тодоровић

Часопис се доставља свим организационим јединицама ЈПШ "Шуме РС", Шумарском факултету, министарствима у Влади РС и државним институцијама, сарадницима, електронским и штампаним медијима, шумарствима земаља у окружењу, еколошким удружењима, пословним партнерима и заинтересованим грађанима. Пренос и коришћење текстова из часописа је дозвољен, уз навођење извора. Главни и одговорни уредник има право на измјену наслова и краћење текста. Сарадницима се скреће пажња да своје текстове природе у складу са правилима која налаже професионална и грађанска етика јавности рада.

Адреса:
ЈПШ "Шуме Републике Српске"
Информативно-стручни часопис "Шуме"
Романијска 1, 71350 Соколац

Телефони:
057 405-326 и 065 543-983,
факс 405-341

Молимо сараднике да рукописе шаљу на
e-mail: nedeljko.zugic@sumers.org
nedeljko.zugic@gmail.com

Рјешењем Министарства информација Републике Српске број 01-740-1/00, од 22. августа 2000. године, јавно гласило Информативно-стручни часопис "Шуме" уписан је у Регистар јавних гласила под редним бројем 377.

**Графичка припрема,
штампа и лектура**
НИГД "ДНН" Бањалука

ПОЗИТИВАН РЕЗУЛТАТ НАКОН ТРИ ГОДИНЕ НЕГАТИВНОГ ПОСЛОВАЊА

■ Јавно предузеће "Шуме РС", за првих шест мјесеци ове године остварило је позитиван резултат у износу од око милион КМ, након три године пословања са губитком.

■ Извјештај о пословању у овом периоду прихватио је и Надзорни одбор предузећа, што значи да је дата подршка в.д. директора Раденку Лакетићу.

ШУМЕ: У Влади РС оцијенили су да је то позитиван тренд и напредак, али и да је неопходно обезбиједити и боље резултате, јер је у питању ресурс од којег се очекује више.

ЛАКЕТИЋ: У првој половини ове године остварили смо позитиван резултат, након три године негативног пословања предузећа. Остварили смо физички обим са око 81 одсто реализације, а са 91 одсто сјечу и израду. Резултати пословања би били значајно бољи да је реализација била већа. Међутим, у последњих десетак и више година, никада није забиљежена мања потражња за трупецима четинара, па је то утицало да нисмо успјели у цјелости извршити план и санирати ранији губитак. За ових шест мјесеци смо успјели остварити скоро исти обим производње кад је у питању реализација, али за тај исти обим од 715.000 кубика, остварили смо приход већи за око 4,23 милиона КМ. Помогао сам својом једномјесечном акцијом око појачане контроле промета шумских дрвних сортимената на јавним путевима. У овом периоду имали смо значајно поправљену сортиментну структуру, што је произвело и разлику у цијени јединичној по кубик у наивоу предузећа, тако да смо остварили већу цијену у односу на план око седам марака, а у односу на прошлу годину око 5,5 КМ по кубик. То је та разлика од 4,23 милиона која је била у односу на приход у истом периоду прошле године. Добит би била већа да немамо велике фиксне трошкове, због великог броја радника. Очекивати је, да у наредном периоду, потражња за четинарским трупецима и за другим сортиментима буде значајно већа, јер већ има одређених назнака и тражње за сортиментима, рекао је за Инфо радио в.д. директора ЈПШ "Шуме РС" Раденко Лакетић.

ШУМЕ: Значи ли то да ће за дрвопрерађиваче са ових простора бити довољно квалитетне обловине?

ЛАКЕТИЋ: Надам се да је то ријешено, јер до мене не долазе притужбе од

дрвопрерађивача, иако се тај проблем мора посматрати са више страна. Познато је да у РС има више прерађивачких капацитета него што је то етат „Шума РС“. Настојимо да реалне уговоре потпишемо са свим дрвопрерађивачима и да их изједначимо што се тиче услова. Ми нисмо утицали на то, ко ће од њих имати на 90, 60 дана или 30 дана одгођено плаћање. То смо добили од Министарства индустрије РС и према томе се и понашамо. Онај ко не извршава своје обавезе, у складу са уговором, тај неће моћи преузимати робу. Онај ко не преузме робу, та количина биће преусмјерена купцима који имају обезбијеђена средства. Дрвопрерађивачи су нам значајни и све што буде са наше стране ми ћемо бити спремни да максимално испоштујемо како они не би дошли у ситуацију да имају проблема и да плаћају одређене пенале према својим купцима.

ШУМЕ: Када већ говорите о активностима у наредном периоду, шта сте то посебно планирали, како бисте остварили још боље резултате, јер се то очекује од "Шума РС"?

ЛАКЕТИЋ: И даље ћемо се ослањати на властите снаге, у свим сегментима пословања, што значи да ћемо се и даље бавити максималном контролом трошкова. Ми смо у првом полугодшту, сада у другом свакако ћемо још и више, радити на шумско-узгојним радовима властитом радном снагом за разлику од претходних година када је то уговорано са извођачима радова. Имамо вишак радника тако да све те радове можемо извести у властитој режији. Радници су учествовали у акцији шумљавања и скидања јајних легала губара тамо гдје је то било предвиђено механичким путем. Неопходно је ријешити и проблем финансирања ових радова из средстава која су законски предвиђена, а то су средства проширене репродукције како ми не бисмо морали издвајати одређена средства из редовног пословања. Првенствено, ту мислим на заштиту шума, како од губара, тако и од поткоњака и

других биљних болести, затим финансирање подручја крша, изградњу и реконструкцију шумских камионских путева. Све су то послови који се финансирају из средстава проширене репродукције. Ми смо у претходном периоду имали ситуацију да се сваки пут од прикупљеног обима тих средстава од неких десетак/дванаест милиона Шумарству враћало око 20-30 одсто. Надам се да ће та пракса бити прекинута и да ћемо успјети добити та средства, јер ми радимо квалитетне програме и пројекте за све ове радове и с тим ћемо аплицирати према ресорном министарству и надамо се да ћемо успјети тај проблем тако и ријешити. Оно што читаво вријеме заговарамо је појачана дисциплина на раду. Ми до сада нисмо ишли у отпуштање радника. О томе сада и у овом моменту не размишљамо. Мораће свако на свом радном мјесту дати максимум и не само на свом мјесту него они радници, нарочито администрација, кад буду акције шумско-узгојних радова и других, мораће се одазвати у тим акцијама, како бисмо на најбољи начин избјегли непотребне трошкове и запослили вишак радне снаге, а тиме остварили бољи резултат пословања у ЈП. То је у интересу свих у РС, а не само запослених у "Шумама РС". Надам се да су дрвопрерађивачи сада задовољни и мислим скоро да немамо неизвршених динамичких планова из уговора које смо потписали са дрвопрерађивачима, јер нама су то најзначајнији купци дрвних сортимената из РС. Само оно што они нису спремни да преузму, то ћемо бити принуђени да усмјеримо према неким другим купцима, ван РС.

ШУМЕ: У првих шест мјесеци 2013. године смањен је и број шумских газдинстава, која су пословала са губитком, али има их неколико - Добој, Вишеград, Невесиње итд...

Имате ли проблем с неколико ШГ у којима су радници организовали или најавили обуставу рада због смањења плата? Хоћете ли прокоментарисати ова два проблема?

"Шуме РС"

ИСПЛАТА ДИЈЕЛОВА ГАЗДОВАЊА

ЛАКЕТИЋ: Ова управа је затекла велики заостатак када је у питању исплата плата у појединим организационим дијеловима. То су углавном организациони дијелови који су лошије пословали, са губитком у претходној години и који нису били ликвидни. Имају и дуг према централном рачуну. Оно што смо ми урадили и што ћемо у будућности још и више радити је да ће плате примати они који добро раде и остварују планиране резултате и који имају средства на рачуну. Оно што смо у овом периоду успјели, то је да подигнемо и физички обим производње и сортиментну структуру и да исплаћујемо плате шумским газдинствима, које они зараде и да им исплаћујемо те плате. Не може нико добити плату ко је није зарадио, без обзира како ће се понашати. Знам да су ти радници најмање криви и да настојимо да радници не испаштају. Зато смо у овом периоду од три мјесеца, успјели и сустићи, односно побољшати динамику исплата, тако што смо помјерали тај период између двије плате, не за тридесет дана него увијек ишли за седмицу дана унапријед. Тако смо успјели да у овом мјесецу имамо три/четири шумска газдинства која ће добити двије плате у једном мјесецу календарски. Ја очекујем да ћемо ми до краја септембра имати редовност исплата плата у свим организационим дијеловима, с тим да смо свакако већину тих газдинстава кроз програм консолидације натјерали да извршавају своје обавезе, да предузму оне мјере и активности, које смо и предвидјели програмом консолидације.

Да смо све до сада то урадили и донијели мјере које је управа предложила, Надзорни одбор усвојио, а министарство дало сагласност, говори и чињеница да смо ми од десет шумских газдинстава која су прошлу годину завршили с минусом, сада имали само два, која су била негативна, али са значајно бољим резултатом него што је то било у истом периоду прошле године. Са тим програмом који ћемо допунити, ми ћемо наставити даље. Нико неће бити оштећен уколико буде добро радио свој дио посла.

ШУМЕ: Ових дана директори свих организационих јединица предузећа "Шуме РС" имали су састанак и са

министром пољопривреде, шумарства и водопривреде РС. О чему се разговарало?

ЛАКЕТИЋ: Састанак је имао за циљ да дефинише шта је урађено у претходном, а шта треба урадити у наредном периоду. Морам нагласити да ми у управи предузећа имамо пуну подршку за све активности са нивоа ресорног министарства и Надзорног одбора и Владе РС. Ја се надам да ћемо ми врло брзо са овим мјерама остварити далеко боље резултате, и да ћемо уз реализацију пословног плана у обиму од 90 одсто, крај године завршити са добити од два/три милиона КМ.

ШУМЕ: У Рогатици је одржан семинар о кориштењу шумске биомасе. Је ли ово некакав искорак да "Шуме РС", од овог вида сировине, дођу до нових прихода?

ЛАКЕТИЋ: ЈП "Шуме РС", као што је познато, ево већ други период има важења FSC сертификата, и након "Хрватских шума", прво смо предузеће које је добило FSC сертификат за газдовање шумама на цијелој површини државних шума. То подразумијева да је газдовање и стручни рад у шумама у складу са међународним стандардима. Трудимо се да максимално водимо рачуна, како о економском, тако о социјалном и еколошком аспекту. Ово што

сада радимо покушавамо да идемо раме уз раме са развијеним шумарствима ЕУ, како бисмо пробали искористити све оно што се у свијету користи и што је познато више деценија. Шумска, односно дрвна биомаса је до сада недовољно кориштена. Заједно са ресорним министарством и Удружењем инжењера и техничара РС, организовали смо један семинар да бисмо показали представницима организационих дијелова шта је то што се у свијету користи и шта то требамо урадити у промјени система газдовања, односно методе рада у шумама, како бисмо ову сировину, односно дрвну биомасу могли корисити. То су количине које су до сада остајале у шуми код пања. Сада би се значајан дио тога користио за производњу топлотне или електричне енергије и неких других производа, о чему би у будућности требало размишљати. Наш интерес је да ми на вријеме урадимо све неопходно, како бисмо били спремни да ову дрвну биомасу ставимо на располагање онима који су заинтересовани за њено кориштење. Познато је да велики број наших општина у РС имају одређене капацитете за производњу пелета и да су за њих потребне одређене количине шумских дрвних сортимената, на само ових сортимената који су до сада кориштени;

огревно дрво различитих врста, прве и друге класе, сјечаница, пањевина и шумски отпад. Сада ћемо настојати то употпунити и са овом биомасом, тако што бисмо користили и грањевину и све остало што не би угрозило и осиромашило шумско земљиште и животни ланац у шуми.

Са представницима Шумарског факултета у Бањалуци пробаћемо урадити још неке послове који су неопходни, како бисмо унаприједили пословање предузећа. Планирамо још један семинар већ у септембру око кориштења жичара, да бисмо могли користити шумске дрвне сортименте са неотворених подручја, које је доста тешко и доста скупо отворати шумским камионским путевима, понекад и немогуће. Да видимо шта је то у свијету, докле се дошло? У предузећу планирамо значајније се бавити и осталим, како многи зову споредним шумским производима, тако да пробамо користити све оно што је на располагању, а што неће негативно утицати на животну заједницу. Значи, животна средина не смије бити оштећена. Шта то значи? Мора бити контролисано кориштење и у складу с прописима да не би дошло до искорјенавања неких врста и осталих производа.

ШУМЕ: Посљедњих година видимо да све чешће црногорична шума жути. Прича се и о појави губара у шумама. Јесу ли наше шуме здраве и на који начин се могу заштитити од биљних болести и штеточина?

ЛАКЕТИЋ: Различити инсекти су стално присутни у животној средини; поткорњаци, губари и сви остали, али када се контролише њихова бројност и не дође до пренамножења то не штети шуми. Оно што ми из године у годину радимо то је да набављамо одрђена феромонска средства кад је у питању поткорњак, исто тако покушавамо да исконтролишемо и пренамножење губара. Након 2004. када је било назнака о пренамножењу губара, ове године поново смо имали појаву губара. Били смо принуђени, на основу истраживања и увида на терену, од стране професора са Шумарског факултета из Бањалучке и Београда, да треба извршити авиотретирање на најугроженијим локацијама, односно на подручјима гдје је јак и врло јак напад. Тамо гдје је слабији напад организовали смо излазак на терен радника Дирекције, шумских газдинстава и студената Шумарског факултета, који су механички скидали јајна легла и спаливали их. Ове године смо авиотретирањем штитили површину од око 6.000 ха, гдје је био јак и врло јак напад штеточина.

У финансирању тих послова, око половине средстава обезбијеђено је из средстава проширене репродукције преко ресорног министарства, а остало је на ЈПШ да издвоји из својих извора. Кад су у питању поткорњаци, редовно постављамо феромонске клопке и то ћемо у будућности радити. Ово што смо урадили ове године кад је у питању губар не значи да смо завршили сав посао, јер је познато у науци

НОВИ МЕНАЏМЕНТ - НОВИ ПРОГРАМ КОНСОЛИДАЦИЈЕ

Раденко Лакетић је у неколико наврата именован за вршиоца дужности директора у ЈПШ "Шума РС" у тренуцима када су директори подносили оставке или одлазили из овог предузећа. И овај пут не бјежи од обавеза и спреман је, како каже, да се ухвати у коштац са свим проблемима.

- Сваки пут када сам преузимао ову дужност углавном је било доста тешко стање, међутим, то ми је струка, шумар сам по занимању, радим у овом предузећу већ дуго времена на свим позицијама и ево вјероватно је то разлог што се неко определило управо за мене у неколико наврата да ме именује за в.д. директора "Шума РС". Тешко је стање и све је у јавности већ речено, али мислим да није безизлазно и да се може пуно урадити у овом предузећу како би се довело на неко добро стање, уз мјере Владе Републике Српске, које су презентоване прије неколико дана на једном заједничком састанку, рекао је Лакетић за Инфо радио Соколац.

Према његовим ријечима, већ су припремљени програми консолидације за шумска газдинства која су негативно пословала или имају минус према централном рачуну. У финалној фази је и израда програма консолидације Јавног предузећа шумарства РС. Лакетић се нада, да ће уз мјере Владе РС којима се више пажње посвећује овом природном богатству, у наредних шест мјесеци, односно до краја деветог мјесеца предузеће позитивно пословати. Он тврди да нема разлога за бригу због често помињаног вишка радника и могућег отпуштања прекобројних.

- Ми немамо вишка радника, него нерадника и они који нису урадили посао онако како би требало, такви морају страховати уколико се не прилагодје и не буду извршавали своје задатке, свакако да ће имати проблема. Оно што је задатак руководства, то је да

у цјелости испоштује и мјере Владе РС, а и програм консолидације који ће управа понудити Надзорном одбору. Радник мора бити запослен и мора да се од њега тражи да извршава свој задатак, нагласио је в.д. директора "Шума РС".

Судећи према ријечима новоименованог вршиоца дужности директора у предузећу шумарства Републике Српске, приоритет у новом програму консолидације биће дат квалитетном стручном раду у искориштавању шумских дрвних сортимената од пања до отпреме. Биће неопходно увести више реда у класирању, сортирању и финалној фази у раду у шумарству, односно у отпреми, како би се значајно подигао квалитет.

- У организационим дјеловима сви они чувари шума који немају добро стање на терену, морају се помјерати јер не могу радити тај посао. Морамо се захвалити кадровима у организационим дијеловима који не извршавају своје задатке. То не значи само онима који су негативно пословали, него и онима који не извршавају планске задатке у производњи. Тражићемо нова рјешења на тим мјестима, како би се предузеће консолидовало.

Прије свега треба имати у виду да предузеће које има међународни сертификат за газдовање шумама и овакво богатство, не заслужује да буде губиташ, оцијенио је Лакетић. План консолидације се не може провести без велике радне и финансијске дисциплине, тврде у "Шумама РС".

- Нема испоруке онима који то не плаћају. Значи нема давања, него продаја шумских дрвних сортимената, јер ми смо јавно државно предузеће и немамо право државну имовину било коме давати, него смо ту да извршавамо своје задатке у складу са Законом о шумама и свим другим прописима, поручују из "Шума РС".

Д. Абазовић

да борба против губара траје бар 2-3 године.

Ја мислим да ми држимо под контролом кад је у питању стање шума и да не би требало доћи до било каквих поремећаја. Познато је каква је ситуација када је у питању повећање температуре у посљедњих 50 и 100 година, а и свједоци смо да из године у годину имамо и угроженост шума од пожара. Значи, биолошке инвестиције и заштита шума су приоритети овом предузећу и не штедим средства да заштитимо шуме и да производимо нову биомасу.

ШУМЕ: Један од проблема који стоји пред вама је и измирење обавеза према општинама?

ЛАКЕТИЋ: Мислим да је неопходно нагласити и разумијевање локалних заједница, јер ми смо имали и ону ситуацију у покушају да се смањи рента за локалне заједнице. То није прошло и ми поштујемо

све што је донесено од стране Народне скупштине РС. Неопходно је нагласити разумијевање локалних заједница. Наша заостала дуговања према локалним заједницама су преко седам милиона марака, што је тешко очекивати да можемо преко ноћи ријешити, без обзира што биљежимо боље резултате. У ова три/четири мјесеца уплатили смо кварталну обавезу, у износу од три и по милиона марака. Осјећам потребу да нагласим да смо имали максимално разумијевање свих локалних заједница. Ја разумијем у каквој се ситуацији и они налазе и шта је и како је, али ево са овим видим да и они разумију у каквој смо ми ситуацији и да вјерују да ће тај дуг бити измирен, што нема потребе да било ко сумња. Надам се да ћемо ми врло брзо у значајној мјери овај проблем рјешавати заједно са локалном заједницом.

Добрила Абазовић

УЗРОЦИ ТЕШКОГ ФИНАНСИЈСКОГ СТАЊА

(Извод из програма производно-финансијске консолидације)

Измјеном Закона о порезу на доходак и Закона о доприносима у пословној 2012. години предузеће се додатно оптеретило, по овом основу за око 4.000.000 КМ.

Законом о шумама, из 2008. године значајно је повећана обавеза издвајања за локалне заједнице у односу на ранији закон, а и у односу на издвајања у окружењу, јер је уз повећање стопе издвајања повећана и основица, што је неспорно довело до даљег заостравања услова пословања са становишта резултата и ликвидности предузећа. Издвојена средства за локалне заједнице у 2012. години износила су 13,5 милиона КМ што чини 8% свих пословних расхода.

Предузеће је средства прости репродукције у периоду 2009-2012. година директно улагала у намјенске радове у износу од око 37 милиона. У складу са Законом о шумама ова средства су требала да се уплаћују у буџет РС да би се иста вратила предузећу, а пошто иста средства нису планирана у буџету РС, Пореска управа је обрачунавала камату на поменути износ иако су та средства намјенски утрошена.

Средства проширене репродукције, којих се прикупи у буџету РС на годишњем нивоу од око 12 милиона, од чега се предузећу распоредило око 15-20%, што је минорно и недовољно.

Неизвршење планираног физичког обима производње је узроковало умањење укупног прихода за око 6,5 милиона КМ.

Одгођено плаћање одређених категорија купаца на 30, 60 и 90 дана додатно угрожава ликвидност предузећа, а посебно што се један дио тих потраживања не наплати ни у овим роковима.

Ненаплаћена потраживања у посљедњих неколико година (бивше државне пилане, купци који су имали неадекватне инструменте обезбјеђења плаћања или их нису никако имали) су знатно утицале на пословни резултат предузећа.

Продаја трупца искључиво сукцесивно умногоме умањује пословни резултат, јер бисмо путем литигације постигли знатан финансијски ефекат посебно за неке наше производе дефицитарне на тржишту.

Продаја огревног дрвета лишћара "Дестилација" Теслић по цијенама које не покривају директне трошкове производње је имала за посљедицу умањен приход по овом основу, што је утицало на крајњи резултат пословања.

Непостојање јединственог правилника о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста на нивоу предузећа, довело је до непланског и нерационалног пријема радне снаге. Неоправдано је било примане нових радника у ситуацији када су и производња и приход показивали пад или стагнацију, а притом што је још неповољније што су примани радници са неадекватном стручном спремом.

У предузећу нису предузимане адекватне мјере одговорности против одговорних лица у газдинствима и поред тога што су нека од тих

шумских газдинстава исказивала негативне резултате пословања.

С обзиром на сезонски карактер производње у Јавном предузећу и на чињеницу да није благовремено планирано уступање радова у шумарству, а и на саму законску процедуру јавних набавки, долазило је често до кашњења извршења физичког обима производње, и на тај начин су битно утицала на пословни резултат.

Властита механизација, чија је набавка додатно утицала на тешко стање у Јавном предузећу, с обзиром да се подударила са временом свјетске економске кризе са једне стране, те због високе стопе амортизације, је умногоме увећала трошкове извођења радова.

Сортиментна структура, у појединим организационим дијеловима није задовољавајућа и неопходно је предузети мјере у смислу постављања планираног учешћа трупца у укупној количини сортимената, без обзира што је просјечна цијена у протеклој години на нивоу предузећа остварена у складу с планом. Ниже вриједни сортименти (рудно, целулозно и огревно дрво) се не могу продавати дрвним индустријама него предузећима регистрованим за прераду тих сортимената.

Трошкови уговора о дјелу, привремених и повремених послова, превоза радника, властице потрошње и др. трошкови пословања су значајно већи и морају се кориговати и смањити на најмању могућу мјеру.

Мјере за финансијску консолидацију Јавног предузећа

Да би се у што краћем временском периоду отклонили негативни трендови пословања предузећа, хитно је потребно предузети следеће:

Извршење физичког обима производње

Предузети максимално активности свих структура по организационим дијеловима на испуњењу планираног физичког обима производње.

Правовременим уговарањем радова боље искористити све ресурсе те обезбједити ниво производње ШД у свим шумским газдинствима у висини 95-100%.

Сортиментна структура, кројење и класирање ШДС

Не дозволити да остварена сортиментна структура шумских дрвних сортимената буде лошија од планиране. Строго водити рачуна о кројењу и класирању шумских дрвних сортимената чиме се може значајно повећати просјечна продајна цијена, али и спријечити све радње супротне интересима предузећа.

Кроз остварење физичког обима производње и планом предвиђене квалитетне структуре ШДС обезбједити остварење укупног прихода од продаје ШДС. Исто тако кроз ову активност обезбједити и додатни приход који

није предвиђен планом, као резултат квалитетног кројења и класирања и примјене новог цјеновника шумских дрвних сортимената.

Остали производи

Предузети активности на иницирању унапређења и проширења производње (коришћење биомасе – дрвног отпада, коришћење споредних шумских производа и др). У току је израда програма коришћења дрвне биомасе.

У организационим дијеловима предузети неопходне активности у циљу организовања и контроле сакупљања осталих производа.

Рок извршења: стални задатак
Задужено лице: Управа предузећа, директори организационих дијелова

Финансијска дисциплина (потраживања)

Завести строгу финансијску дисциплину када је у питању наплата сопствених потраживања, али и обрачун затезних камата свима који касне у плаћању на исти начин како их судови и добављачи зарачунавају нама. Продају шумских дрвних сортимената вршити искључиво уз обезбјеђивање гаранције плаћања или авансну уплату. У будућем периоду ненаплаћена потраживања свести на минимум.

Извршити склапање уговора о репрограму с циљем наплате старих потраживања, у противном извршити утуживање дужника.

Продаја шумских дрвних сортимената

Приликом склапања уговора за продају шумских дрвних сортимената строго водити рачуна да се не појављују купци који су у претходном периоду остали са неизмиреним обавезама или се против истих води поступак пред надлежним судовима.

Преиспитати склопљени уговор и рад са купцем "Дестилација" Теслић, везано за учешће сортимената који чине дестилационо дрво (огрев II класе, сјеченица, пањевина и шумски отпад), количину испоруке и цијену.

Кад је у питању пословна политика продаје, активности је потребно усмјерити на скраћење одгођеног плаћања.

Сервисирање обавеза

Редовно сервисирати обавезе према извођачима.

Израдом кварталних прегледа прилива и одлива средстава реално пратити стање ликвидности предузећа.

У циљу одржавања ликвидности за текуће пословање, те измирења нагомиланих обавеза према радницима, извођачима и локалним заједницама, неопходно је да се предузеће кредитно задужи у износу од 10 милиона КМ.

У циљу успостављања пуне финансијске дисциплине обавезати организационе дијелове који дугују средства централном рачуну предузећа да у што краћем периоду изнађу рјешења

поврата средстава, а да при томе воде рачуна да не угрозе нормалан рад организационог дијела. У будућем периоду праксу прекомјерног задуживања свести на минимум.

Лична примања радника

Због исказаног губитка за 2012. годину, Управа Јавног предузећа заузела је став да сви организациони дијелови који су исказали губитак снизе цијену рада на 102,5 КМ до коначне консолидације пословања.

Организациони дијелови која имају негативан салдо на централном рачуну исплаћиваће плате по цијени од 110 КМ, све до покрића негативног салда.

Цијена рада за запослене у Дирекцији Јавног предузећа, Центру за сјеменско-расадничку производњу, Центру за газдовање кршом и Истраживачко-развојном и пројектном центру смањује се за 10% од планске цијене у периоду од наредна три мјесеца.

Преиспитати награђивање запослених, утврдити и ускладити коефицијенте из уговора радника са одредбама Посебног колективног уговора и Правилника о организацији и систематизацији радних мјеста и сва евентуална одступања кориговати.

Преиспитати Правилник о увећању основне плате и његову примјену, те стимулацију по основу посебних резултата укинута на свим нивоима изузев стимулација у процесу производње.

Исплату плата и осталих накнада вршити у складу са финансијским могућностима, односно у складу са Анексом Појединачног колективног уговора.

Одржавати континуитет исплате плата за посленима.

Инвестиције

Потпуно обуставити све инвестиције до потпуне консолидације предузећа, осим инвестиција неопходних за текуће одржавање процеса производње.

Рационализација трошкова властите механизације

Шумска газдинства су обавезна да упосле властиту радну снагу на пословима сјече, израде и привлачења са властитим средствима рада, те изаберу најповољније одјеле, који су планирани за рад у предметној години.

Строго водити рачуна о радном времену, максимално га користити.

Стално контролисати извршење учинака рада, те извршење норми потрошње горива, мазива и резервних дијелова.

За неизвршење учинака, односно непостижања норми рада, и прекомјерну потрошњу горива, мазива и резервних дијелова, неопходно је утврдити разлоге, а за евентуалне пропусте покренути одговорност одговорних лица, те предузети одговарајуће мјере.

Рок извршења: Стални задатак

Задужено лице: Управа предузећа, директори организационих дијелова

Закон о шумама

У што краћем року провести активности на измјени Закона о шумама, а везано за издвајање средстава за локалне заједнице (Закључак Скупштине РС да се издвајања ускладе са издвајањима у окружењу). Процент од 5% издвајања средстава локалним заједницама неће угрозити пословање предузећа.

Такође, убрзати активности на промјени одредби Закона о шумама који се тичу издвајања средстава за просту репродукцију око ди-

ректног улагања средстава у радове у шумарству. Активирати рјешавање питања досадашњих издвајања средстава са Министарством финансија у циљу ослобађања камата на већ намјенски уложена средства и скидање са листе пореских дужника по наведеном основу.

Затражити већу подршку од ресорног министарства око већег учешћа предузећа у пројектима који се финансирају из средстава проширене репродукције.

Рок извршења: Одмах

Задужено лице: Управа предузећа

Доношење аката предузећа

Убрзати израду новог статута предузећа у складу са Законом о јавним предузећима, Законом о привредним друштвима и Законом о шумама.

Донијети јединствени правилник о организацији и систематизацији радних мјеста на нивоу предузећа, којим ће се стручно и на бази властитих и искустава предузећа шумарства из окружења, утврдити стварне потребе предузећа за радницима одговарајућег профила и стручне спреме, на основу кога ће бити утврђен вишак запослених.

Рок извршења: Одмах

Задужено лице: Управа предузећа

Организација и распоред кадрова

Извршити распоред кадростигнутим и доказаним резултатима у досадашњем раду, ради подизања бољег нивоа организације рада и остварења планских циљева.

Зауставити пријем радника осим производних и стручних кадрова шумарске струке, а евентуални вишак радника рјешавати у складу законских прописа. Снимити бројно стање радника који имају признат и евидентиран ратни или други стаж за евентуално рјешавање статуса пензионисања истих.

Рјешавање питања вишка радника на један од могућих начина (природним путем - пензионисање, изналагање могућности докупта стажа и др).

Радове у простој репродукцији шума (пошумљавање и чишћење култура) урадити властитом радном снагом у максимално могућој мјери.

Извршити упошљавање вишка радника на осталим дјелатностима искоришћавања шума.

Руководне раднике који не спроводе зацртану пословну политику предузећа треба мијењати и на њихово мјесто довести одговорне и пословне раднике.

Рок извршења: одмах

Задужено лице: Управа предузећа, директори организационих дијелова

Одговорност

Редовно покретати поступак одговорности за пропусте у раду свих запослених, првенствено руководних радника због неизвршавања планом зацртаних задатака или непоштивања пословних политика у домену уговарања, продаје, наплате, запошљавања и отпуштања радника и свих других неопходних пословних активности.

Рок извршења: Стални задатак

Задужено лице: Управа предузећа, директори организационих дијелова

Праћење извршења програма

Комисија именована од стране Управе предузећа дужна је пратити пословање и провођење програма консолидације организационих дијелова који су имали обавезу израде

истог, редовно информисати Управу и на вријеме предузимати мјере неопходне за позитивно пословање.

Надзорни одбор ће редовно пратити и анализирати пословање предузећа и провођење Програма производно-финансијске консолидације.

Рок извршења: Стални задатак

Задужено лице: Управа предузећа, директори организационих дијелова

Финансијска пројекција консолидације предузећа

Приход

Повећање прихода од продаје шумских дрвених сортимената по свим основама:

Испуњењем планираног физичког обима производње

Остварењем планиране сортиментне структуре кроз квалитетније кројење и класирање ШДС

Расход

1. Планираним смањењем зарада и накнада смањиће се значајно трошкови пословања на годишњем нивоу.

2. Смањење стопе издвајања за локалне заједнице на 5% смањиће трошкове за даљњих 7 милиона КМ.

3. Уштеде на трошковима пословања од само 3% донијеће смањење од 1,5 милиона КМ.

4. Повећање средстава проширене репродукције прикупљених у буџету Републике Српске одобрених и благовремено уплаћених предузећу са садашњих 1,4 милиона на 7 милиона побољшало би реализацију обавеза предвиђених шумско-привредним основама, поправило ликвидност предузећа и резултат пословања за око 5,6 милиона КМ.

5. Ангажовањем властите радне снаге на шумско-узгојним радовима смањиће се трошкови за око 1 милион КМ.

З а к љ у ч а к

Недостатајућа обртна средства до краја 2013. године могуће је обезбиједити досљедном реализацијом свих предложених мјера производно-финансијске консолидације, како по организационим дијеловима тако и на нивоу Јавног предузећа, уз пуни ангажман Управе Јавног предузећа и свих запослених, чиме би остварена добит на крају 2013. године била већа од планиране.

Ништа мање битно није колику и какву подршку ће руководство предузећа добити од Владе Републике Српске кад је у питању однос према наведеним питањима на која Јавно предузеће само није у могућности утицати.

Горе исказана пројекција уштеде ради пуне финансијске консолидације може бити и реална и остварива, само уколико одговорно и предано пријемо рјешавању нагомиланих проблема у систему "Шума Републике Српске".

У будућем времену се на Јавно предузеће "Шуме РС" мора гледати као на пословни субјекат који послује по свим правилима тржишне економије и који за циљ има остварење профита, јер у својој суштини мора бити профитна организација, која вишак акумулације усмјерава искључиво у нове развојне програме што је у основи и срж њене социјалне одговорности према друштву и држави.

Бања Лука, 26. априла 2013. године

**ВД директора Јавног предузећа
мр Раденко Лакетић**

Након три године

ПОЗИТИВНО ПОСЛОВАЊЕ ЈПШ "ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ"

■ Предсједник Владе РС Жељка Цвијановић рекла је да се у посљедњих шест мјесеци, а први пут у протекле три године, у Јавном предузећу "Шуме Републике Српске" биљежи позитивно пословање у износу од милион КМ.

Извјештаји су показали да су сви параметри у овом предузећу већи у првој половини године, од цијене шумских сортимената до обима сјече, али с обзиром на то да је сектор шумарства везан за дрвну индустрију потребни су помаци у тој цијелокупној сфери.

"Сматрамо да ова област нуди огромне могућности и да зато треба додатно увести ред. Постоји проблем немогућности наплате старих потраживања, извршени су одређени репрограми, они дају резултате, али нису довољна гаранција да се одмах све измири", појаснила је Цвијановићева.

Према њеним ријечима, предвиђене су додатне активности када је ријеч о "Шумама Српске" - да се задрже радници, али да се повећа обим посла и обезбиједи њиховостанак у предузећу.

"Помаци у 'Шумама' су добар примјер тијесне сарадње ресорног министарства с предузећем, али остаје да се на нивоу појединих шумских газдинстава ријешити ситуација. Добро је што је повећан број газдинстава која послују позитивно", истакла је Цвијановићева.

Она је додала да од обима потражње зависи и ситуација у појединим газдинствима.

Говорећи о кадру на челу овог предузећа, Цвијановићева је рекла да је за Владу важно да се обезбиједи позитивно пословање "Шума", да се очувају радна мјеста и редовно исплаћују плате, а да се кадровском политиком, која се рјешава

на међустраничној кадровској комисији, више баве медији него она сама.

Предсједник Надзорног одбора предузећа "Шуме Републике Српске" Биљана Марковић рекла је да прелиминарни извјештај о пословању овог предузећа показује значајне позитивне помаке у односу на цијелокупан период од неколико година негативног пословања.

Она је додала да су првих шест мјесеци "Шуме" позитивно пословале у износу од 950.282 КМ, те да су позитивни помаци резултат реализације програма производно-финансијске консолидације.

Марковићева је истакла да је акценат у пословању газдинстава стављен на рационализацију трошкова и сви су усмјерени ка томе.

"Стање у жШумама' наслијеђено је и тешко, те је програм формиран на основу анализе затеченог стања из свих сегманата и покушали смо да обухватимо све елементе гдје је дошло до негативних трендова. На појединим мјестима дошло је и до смјене руководећег кадра и ту су се у кратком року показали позитивни помаци, тако да је очито да је негдје проблем био и у људским ресурсима, што се рефлектовало и на трошкове", појаснила је Марковићева.

Вршилац дужности директора предузећа "Шуме Републике Српске" Раденко Лакетић појаснио је да је до позитивног пословања од милион КМ у овом предузећу у посљедњих шест мјесеци дошло захваљујући уштедама,

смањењу трошкова на свим нивоима и настојањима да се што више искористи биомаса, тако да је учешће трупаца свих врста много веће него до сада.

"Побољшањем сортиментне структуре дошло се до увећаног прихода од око 4,23 милиона КМ на реализованом физичком обиму производње", појаснио је Лакетић.

Он је додао да је у првих шест мјесеци, од укупно 25, само пет шумских газдинстава пословало негативно и то "Бирач" из Власенице, "Панос" из Вишеграда, "Приједор" из Приједора, "Добој" из Добоја и "Бутин" из Невесиња, док их је прошле године негативно пословало десет.

Лакетић је најавио да ће, у складу с пословањем, бити кориговане и плате.

Срна
(19. јула 2013)

ФИНАНСИЈСКИ РЕЗУЛТАТ ПОСЛОВАЊА

доступно на веб сајту www.sumers.org

■ Из извјештаја о извршењу производно-финансијског плана за период од 01.01. до 30.06.2013. године

Укупан приход остварен на нивоу предузећа за првих шест мјесеци 2013.

године износи 76.904.240 КМ, што је мање од плана за 18%, али је већи од оствареног за исти период прошле године за 10%. Мањи приход од планираног је посљедица подбачаја плана реализације шумских дрвних сортимената за 19%, те мање остварених прихода од планираних по другим

основама. Нешто већа тражња шумских дрвних сортимената у односу на ранији период наговјештава постепено нормализацију тржишта, иако и даље остају посљедице глобалне економске кризе првенствено у облику опште неликвидности тржишта, што је знатно негативно утицало на слабење фи-

нансијске моћи дрвопрерађивачког сектора, а што се негативно одражава и на наше предузеће.

Укупни расходи су мањи од планираних за 17%, а у поређењу са расходима за исти период прошле године већи су за 3%.

У структури пословних расхода највећи су трошкови зарада и накнада

зарада (48%), што је мање учешће него за исти период прошле године за 1%, али је веће учешће од планираног за 5%. Трошкови зарада и накнада зарада су мањи од планираних за овај период за 9% и на нивоу су прошлогодишњих. Од укупног износа трошкова производних услуга 82% су трошкови сјече и привлачења шумских

дрвних сортимената, што је за 8% више од планираних. Трошкови сјече и привлачења ШДС (не рачунајући трошкове настале радом властитим средствима) износе укупно 16.776.309 КМ и чине 82% од планираних. Структура тих трошкова је: трошкови сјече и израде 34% и трошкови привлачења 66%.

Структура оствареног прихода и расхода приказана је у сљедећој табели:

Врста прихода и расхода	План за I-VI 2013. г.	Остварење		Индекс		Процентуално учешће	
		I-VI 2012.	I-VI 2013.	4/2	4/3	I-VI 2012.	I-VI 2013.
1	2	3	4	5	6	7	8
Пословни приходи	93 614 429	69 012 256	75 457 245	81	109	98.93	98.12
Финансијски приходи	94 110	332 891	388 040	412	117	0.48	0.50
Остали приходи	504 393	319 862	562 493	112	176	0.46	0.73
Приходи од усклађ. вриједн. им.			407 836			0.00	0.53
Приходи по основу промјене рач. пол. и исправке грешака	32 500	90 272	88 626	273	98	0.13	0.12
УКУПАН ПРИХОД	94 245 431	69 755 281	76 904 240	82	110	100	100
Пословни расходи	90 441 984	72 765 876	74 704 897	83	103	98.79	98.36
Финансијски расходи	387 540	392 090	733 648	189	187	0.53	0.97
Остали расходи	554 595	476 853	468 065	84	98	0.65	0.62
Расходи од усклађ. вриједн. им.			3 122			0.00	0.00
Расходи по основу промјене рач. пол. и исправке грешака	23 000	20 466	44 241	192		0.03	0.06
УКУПАН РАСХОД	91 407 119	73 655 285	75 953 973	83	103	100	100
БРУТО РЕЗУЛТАТ	2 838 312	-3 900 004	950 267				
ПОРЕЗ	283 831						
НЕТО РЕЗУЛТАТ	2 554 481	-3 900 004	950 267				

Укупна добит на нивоу предузећа је 950.267 КМ. Шест организационих дијелова предузећа су имали губитак у пословању и то су: ШГ "Бирач", ШГ "Добој", ШГ "Бојин", ШГ "Панос", ШГ "Приједор" и ЦЗГК Требиње.

Укупни расходи по својој структури, поређени с претходном годином и планираним расходима, виде се из сљедеће табеле:

Биланс стања на дан 30.06.2013. године

Категорија	Стање 30.06.2012.	Стање 30.06.2013.	Индекс
Стална имовина	88 140 218	88 384 470	100
Нематеријална улагања	10 029 671	11 641 044	116
Некретнине, постројења, опрема	75 982 372	75 470 649	99
Биолошка средства и средства културе	213 814	265 478	124
Дугорочни финансијски пласмани	1 914 361	1 007 299	53
Текућа имовина	77 430 543	92 193 393	119
Залихе	13 418 139	16 293 845	121

Краткорочна потраживања и пласмани	30 207 708	26 593 090	88
Готовина и готовински еквиваленти	1 088 661	611 933	56
Остало	32 716 035	48 694 525	149
Укупна актива	165 570 761	180 577 863	109
Капитал	50 090 919	44 204 201	88
Дугорочна резервисања	15 898 290	14 404 802	91
Дугорочне обавезе	17 256 120	17 574 902	102
Краткорочне обавезе	82 325 432	104 393 958	127
Укупна пасива	165 570 761	180 577 863	109
Ванбилансна евиденција	6 101 959 697	6 133 148 477	101

Спална имовина предузећа је на истом нивоу у односу на стање истог дана прошле године. Обрћна средства су већа за 19%, вриједности залиха се повећала за 21%, а њихово учешће у укупним обрћним средствима је 18%, док је прошле године било 17%. Готовина се смањила за 44%.

На ликвидност предузећа највећи утицај у негативном смислу имају велика не-наплаћена потраживања у износу од 57 милиона КМ (у овај износ улази и исправка потраживања, као и потраживања од бивших државних пирана у износу од 13 милиона). Глобална економска криза, те неповољна законска рјешења (Закон о шумама и одредбе члана 89) утицали су да предузеће са 30.06.2013. године нема дугорочну финансијску равнотежу, те да се дио сталне имовине и залиха финансира из краткорочних властитих и туђих извора у износу од 28.494.410 КМ. Дугорочна финансијска равнотежа је тјесно везана са финансијском стабилношћу, као једним од битних начела финансијске политике. Финансијска стабилност је, у ствари, однос укупних дугорочно везаних средстава и трајних и дугорочних извора финансирања. Пожељна вриједност коефицијента финансијске стабилности је мања од један, јер то одговара стању финансијске равнотеже у коме су трајни и дугорочни извори финансирања већи од дугорочно везаних средстава, што обезбјеђује сигурност у одржавању ликвидности.

Наше предузеће има коефицијент финансијске стабилности 1,374.

Коефицијент опште ликвидности (текућа средства/текуће обавезе) је 0,88 и мањи је него за исти период претходне године за 6%, док је на дан 31.12.2012. године износио 0,92.

Коефицијент пословне економичности је 1,010 и већи је од истог периода прошле године за 3%. Коефицијент укупне економичности је 1,013 и већи је од истог периода прошле године за 7%.

Просјечна мјесечна нето плата по раднику (нето зарада и накнаде зарада) је 804,81 КМ и незнатно је мања је од истог периода прошле године (810,92 КМ).

Просјечна мјесечна нето плата без накнада по раднику је 650,19 КМ и мања је него за исти период прошле године за 2%.

Да би се добила потпуна слика економског положаја предузећа потребно је користити различите методе и технике

финансијске анализе, што није предмет овог извјештаја, него посебне свеобухватне анализе која садржи: вертикалну и хоризонталну анализу, анализу трендова и рачуно анализу или анализу рачуно бројева (коефицијената).

Очигледно да је пословање предузећа у првом полугодшту 2013. године суочено с низом проблема чији су главни узроци негативни утицаји глобалне економске кризе и у таквим условима примјена Закона о шумама са свим негативним рјешењима за ово предузеће. Горе поменути проблеми укључују обавезу предузећа да учини све потребно да се даљи процес производње несметано настави рјешавањем како интерних тако и екстерних проблема који онемогућавају нормалан рад предузећа.

И даље се намеће као трајан задатак спровођење мјера пословно-финансијске консолидације у свим дијеловима предузећа као и цјелини, што подразумева:

- потпуно извршење зашртаних планских задатака,
- спровођење донесених мјера с посебним освртом на квалитетније кројење шумских дрвених сортимената, и с тим у вези повећање учешћа више вриједних сортимената у укупној реализацији,
- програмско рјешавање вишка радне снаге,
- спровођење мјера штедње на свим нивоима,
- свођење свих залиха на оптимум,
- бољу наплату и одабир солвентнијих купаца,
- коначно рјешење дуготрајног дуга државних предузећа дрвне индустрије,
- инвестирање у утврђене приоритете, у складу с могућностима.

Економске анализе кретања свјетске економије, те статистички подаци који говоре о постепеном изласку глобалне економије из рецесије не значе и дефинитивно отклањање узрока те кризе, посебно када се ради о феномену презадужености неких земаља и неповољном односу бруто друштвеног производа и буџетске

потрошње, тако да се у тим земљама врхунац кризе манифестовао тек почетком 2012. године. Ни опоравак привреде БиХ и РС неће ићи лако с обзиром да је криза додатно генерисана унутрашњим првенствено транзицијским и осталим проблемима.

Наше предузеће, у таквим околностима, настоји да се прилагоди тренутним и будућим условима тржишта те да кроз постизање планских циљева по свим сегментима дјелатности и тражењу унутрашњих резерви кроз смањење трошкова по свим мјестима и носиоцима оствари боље финансијске резултате. Управа предузећа је разматрала извјештај о пословању за прво полугодиште 2013. године и констатовала да упркос релативно добрим финансијским и производним резултатима предузеће има знатан простор да се добит још значајније повећа што иницира потребу брзог и енергичног дјеловања менаџмента предузећа и одговорних радника на свим нивоима. Потенцирана је потреба спровођења свих ранијих закључака Управе и Надзорног одбора предузећа донесених у циљу побољшања пословања. Истовремено је констатовано да у неким организационим дијеловима није учињено довољно да би се стање поправило и зауставио негативан тренд у пословању тих организационих цјелина, што је имало за последицу пословање са губитком тих организационих дијелова у овом извјештајном периоду. Управа је донијела закључак да Радна група за производно-финансијску консолидацију, раније формирана на нивоу предузећа, изврши детаљну анализу пословања организационих дијелова који су у овом периоду исказали губитак и у којима је присутна изразита велики ликвидност, те да од директора ових организационих дијелова затраже израду властитих програма производно-финансијске консолидације, а да о току тих активности континуирано извјештава Управу предузећа.

ВД ДИРЕКТОРА ПРЕДУЗЕЋА
мр Раденко Лакевић

ДУГОВИ УГАШЕНИХ ПРЕДУЗЕЋА

■ "Милпром" и "Данпром" више не постоје, међутим, Мирослав Милутин и данас преко фирме ДМ ради са грађом

ЈП "Шуме РС" закључно са прошлом годином има више од 30 милиона КМ потраживања од привредних лица која тешко да ће икада бити наплаћена јер фирме које су највећи дужници више не постоје.

Поред фирми у стечају или ликвидацији, велики проблем су и фирме које су регистроване као друштва са ограниченом одговорношћу, које и у случају тужби и пресуда за дуг одговарају само са оснивачким капиталом који је 2.500 КМ.

"Нико не зна колико ће од тих потраживања бити наплаћено. Истрајаћемо на томе да то буде што више, мада је тешко јер ту има свега, и фирми у стечају и фирми које су угашене и које више не постоје", рекао је Раденко Лакетић, директор ЈП "Шуме РС", додајући да се надају да ће ове године бити наплаћено око два милиона КМ јер су сви дужници утужени.

Како се дошло у позицију да се "Шумама РС" дугује око 30 милиона КМ, најбоље показује примјер фирми "Милпром" и "Данпром", које ЈП "Шуме" РС дугују више од 400.000 КМ, а иза којих стоји Мирослав Милутин из Прњавора.

"Милпром" и "Данпром" више не постоје, међутим Мирослав Милутин и данас преко фирме ДМ ради са грађом и дрвним сортиментима мада му је обустављена испорука робе на адресу нове фирме јер је утврђено да предузећа која је раније регистровао имају огромна дуговања.

Прво је основана фирма "Милпром", која је током 2005. године од ЈП "Шуме РС" повукла робе вриједности око 50.000 КМ и никада је није платила, након чега је угашена. Послије гашења "Милпрома", Милутин на брата Војислава региструје фирму "Данпром", која током 2009. и 2010. године ЈП "Шуме РС" остаје дужна више од 360.000 КМ, након чега се гаси, међутим он оснива нову фирму која и данас ради са ЈП "Шуме РС".

Највише дуговања фирма "Дан-

пром" направила је за вријеме док је на челу ЈП "Шуме РС" био Неђо Илић, за којег директори појединих шумских газдинстава кажу да је наређивао да се овој фирми "роба товари без плаћања".

"Данпром" је био други по реду којег је Илић фаворизовао. Уредно је потписао уговор и након неколико дана дошао камионима да товари робу, али није ништа платио. Након тога контактирали смо генералног директора Неђу Илића, који је рекао да му дамо робу и да ће је платити. На срећу, код нас је узео мало робе, међутим, касније смо чули да је и по осталим шумским газдинствима исто радио", испричао је један од директора шумског газдинства који жели да остане анониман.

На наше питање да ли је то тачно, Илић каже: "Откуд ја знам, у 'Шумама' нисам има двије године, што ме то пита. Не знам ја ништа о томе."

"Данпром" је највише робе узео у ШГ "Романија" док је директор био Рајко Булајић, и то 139.102 КМ, које никада није платио, затим у ШГ "Височник", гдје је остао дужан 77.000 КМ, а међу оштећенима су и ШГ "Чајниче", ШГ "Рибник", ШГ "Јахорина", ШГ "Чемерница", затим ШГ "Оштрел".

У већини ових ШГ су нам рекли да им је познат случај "Данпрома", али нису жељели јавно да говоре о томе,

истичући да све у вези са том фирмом питамо Неђу Илића. Занимљиво је, како тврди наш извор, и то да тренутно за Мирослава Милутина да преко нове фирме добије робу највише лобира један од СДС-ових посланика у Народној скупштини РС који је међу најгласнијима када је у питању криминал у "Шумама".

Мирослав Милутин негирао је све оптужбе истичући да се ради о лажима и да му је "пун к... звања".

"Ко је то рекао да га тужим. То није тачно, зовете ме телефоном и то није у реду. Дођите код мене и даћу вам све информације", рекао је Милутин, након чега је спустио слушалицу.

Међутим, његов брат Војислав у разговору неколико тренутка прије потврдио је да фирма "Данпром" више не постоји и да је продана, а на питање како је настао дуг од преко 300.000 КМ, каже да не зна.

"Ја сам био само ту. Брат је то радио", казао је кратко Војислав, потврђујући да је Мирослав радио и са фирмом "Данпром", а сада са фирмом ДМ.

У Дирекцији ЈП "Шуме РС" су рекли да гдје год да имају сазнања да су власници ранијих пилана остали дужни па угасили фирме и основали нове неће добити робу док не измире стара дуговања.

УРОШ ВУКИЋ
(НЕЗАВИСНЕ НОВИНЕ)

И ПОРЕД ПРАТЕЋИХ СЛАБОСТИ ПОСЛОВАЊЕ ЈЕ ЗАДОВОЉАВАЈУЋЕ

■ На лицу мјеста сам се увјерио, како у ШГ "Јахорина" Пале, тако сада и у ШГ "Оштрељ" Дринић, да је директор ЈПШ "Шуме РС" Раденко Лакетић и Управа потпуно у праву са довођењем нових кадрова за стручно-техничке послове, а то је акциона и стручна подршка...

У тако методолошко-пословном оквиру открива се рентгенски снимак стања и иде се из фазе нереди у фазу успостављања реда. То је добар пословни потез руководства, што се потврђује у пракси.

Ништа није намјештено, али као технички директор и извршилац стручно-техничким послова, Славко Ступар је најбољи примјер како се треба односити према послу, али и медијима. Провео нас кроз скоро све фазе рада: сјеча, кројење, извоз, узгој, па чак и један пожар који су мобилне екипе угасиле, а дошли су из Дринића на лице

мјеста за вријеме колико је било потребно да снимим обарање једне презреле смрче.

Ступар је примјер моралности и пословне одговорности, да би се могао одржати семинар за све раднике јавног предузећа, да виде шта један технички директор ради.

Он не само да је давао податке, него

и фотографије, коментаре, записе... Ево примјера!

ИЗ ПЕРА ТЕХНИЧКОГ ДИРЕКТОРА

Имајући у виду чињеницу да је овом организационом дијелу ЈПШ "Шуме РС", на крају пословне 2012. године исказан пословни губитак, а да је од стране

новог в.д. директора ШГ, непосредно по преузимању дужности, исказана потреба за извршиоцима стручно-техничких послова, директор ЈПШ "Шуме РС" је у марту 2013. године привремено распоредио у ШГ за наведене потребе дипломиране инжењере шумарства Славка Ступара (техничког руководиоца - директора) и Слободана Кременовића (руководиоца техничке припреме и праћења производње).

Почетком године извршено је реорганизовање дотадашњег ШГ "Оштрељ-Дринић" Дринић, да су од истог формирана два ШГ, ШГ "Оштрељ" и ШГ "Потоци" Источни Дрвар.

То је акциона и стручна подршка која се пружа од стране Управе ЈПШ Републике Српске, као и пратећих служби које егзистирају у оквиру Дирекције, а посебно Службе интерне контроле и Сектора за производњу.

Веома отежано пословање овог организационог дијела ЈПШ "Шуме РС", а највећим дијелом у периоду текуће пословне године највише је оптеретила продаја (отпрема) шумско-дрвних сортимената, а нарочито четинара. Овај проблем, који је неспорно утицао на пословање и других организационих дијелова ЈПШ "Шуме РС", највише се испољио овдје, посебно из разлога његовог географског положаја и малог броја домаћих дрвопрерађивача. Проблем отпреме је и даље присутан, долуше не толико као што је био у периоду април-јун, а ваља истаћи да је овом побољшању активну улогу имао Комерцијални сектор ЈПШ "Шуме РС".

И поред пратећих слабости који и даље утичу на квалитет пословања извршење радних задатака, тренутно у свим областима пословања се могу окарактерисати задовољавајућим.

Извршење планских задатака за период 01.01. до 01.09.2013. године, на пословима сјече и израде ШДС износили су 80% (четинари 71%, лишћари 90%), на пословима привлачења 74% (четинари 64%, лишћари 87%), а на пословима отпреме 74% (четинари 62%, а

лишћари 89%).

Извршење радова на пословима дознаке стабала се одвија задовољавајућом динамиком и очекивати је да ће исти бити правремено окончани, како би се могло приступити изради П-Ф плана за наредну 2014. годину, чија израда мора бити завршена у року предвиђеним законом. Овдје треба похвалити рад стручних лица која су непосредно ангажована на извршењу ових радних задатака.

Истовремено, извршена је дознака стабала из категорије случајних ужитака (санитарна сјеча) у обиму које су допуштале објективне могућности у датим околностима (око 6.000 м³) и тренутно се изводе радови на реализацији истих.

У складу са одлуком Управе ЈПШ "Шуме РС", сви послови се изводе властитом радном снагом, а исти су ангажовани и на пословима дознаке стабала за сјечу, шумско-узгојних радова и одржавања шумских камсионских путева. Треба истаћи да су поједине дионице шумских камсионских путева биле затечене у веома лошем стању те да било неопходно провести мјере на њиховом санирању. Радови на пословима одржавања шумских камсионских путева обављају се по Елаборату о одржавању и поправци шумских камсионских путева на подручју ШГ "Оштрељ" за пословну 2013. годину, а урађен је у циљу обезбјеђења неопходних података о врсти, обиму, и вриједности радова планираних на пословима санирања постојеће мреже шумских камсионских путева који се налазе на подручју овог ШГ. Предвиђени обим радова је био превасходно интервентног карактера из разлога тренутне финансијске ситуације у ШГ налази, а истим су били обухваћени они главни путни правци који ће се користити за потребе отпреме ШДС из одјела (објекта рада) у којима су планирани радови.

ЊЕГА ПРИРОДНОГ ПОДМЛАТКА

Један од обавезних послова на узгоју шума, према важећој шумској основи,

гдје се стручним дјеловањем човјека потпомаже раст и развој оних врста дрвећа који прописује технички циљ газдовања важећег шумско-привредног основа, односно уклањање непожељног корова који угрожава њихов раст и развој. Тако се његује природни подмладак шума које се саме обнављају.

Нашли смо се на лицу мјеста у Одјелу 58, ПЈ Клековача-Дринић, гдје су прије двадесет дана извођени послови на њези природног подмлатка, а радови су обављени на површини која је претходно снимљена и извршен је стручни преглед. Обиљежене су површине и сачињен је извођачки пројекат, након чега се приступило реализацији тих радова, што треба нагласити да је све рађено властитом радном снагом на површини од 80 ха... На терену су све површине обиљежене у виду "плаве тачке" на стаблима, које сигнализирају граничне дијелове површине.

Крај пута видимо доведена стабла, а уз пут иде примач Миленко Маринковић, који прима стабла која доведу возачи зглобних трактора Драгослав Ракић и Драган Кнежевић... "Мало је слабији сортимент, а купци су захтјевнији", додаје Миленко. Најмлађи тракториста се зове Милан Бањац.

Идемо да снимимо обарање стабла, а онда уз пут видимо да се једно оборено и труло стабло дими, чији пањ је висок два метра, а оборени дио дими и на једном мјесту се види пламен. Док сам снимιο обарање стабла, стигла су ватрогасна кола са двеста педесет метара платненог кабла који је стигао до мјеста гдје се видио дим и ватриште и убрзо је угашено. На тим пословима се истакао чувар шума Мирослав Балабан, који каже да у оваквој ситуацији ако нема техничких средстава, ако нису комплетни и ако нема брзине, ништа не помаже, пожар осваја... А и прошле недеље је примијењен, само у мањем обиму, и на другом мјесту. На исти начин је локализован. Додаје да је добар потез Управе и директора предузећа да у газдинство доведе младе и стручне кадрове, те да то већ даје позитивне резултате.

Никада нисам имао испуњенији дан како радим. За један дан смо отишли на Срнетицу, Клаковачу, па сјечилишта гдје смо снимили обарање стабала, обраду, пријем, извоз, утовар, сусрели се са чуварима шума и дивљачи, сјечачима, примачима, отпремачима, шефовима, техничким директором, директором шумског газдинства, нашим човјеком из Јапана Станком Трифковићем, који проучава прашуму "Лом" и пише студију "Дрвеће које пјева", као и сафари човјеком број један Мићом Руњићем, али и Гораном Бањцем, руководиоцем РЈ за лов и угоститељство, који се добро служи и техником и реториком, али и познавањем терена.

На крају, сусрели смо се са шефом Дејаном Прошићем, који каже да се налази у фирми да извршава оперативне задатке, али они би се најбоље рјешавали да се примјењује интегрално

газдовање шумама, које треба да буде први корак у реорганизацији.

Уз пут, док се возимо на мјеста гдје се врши експлоатација, Славко говори како су уговори са дрвопрерађивачима потписани на почетку године, уз субвенције које гарантује држава дрвопрерађивачима... Али они, онда, када потпишу те уговоре, оду у Федерацију БиХ по робу...

ВРАТИЛИ СМО СЕ НА ЗГАРИШТЕ...

Коса Бркљач прича: "Када смо се, након Дејтонског споразума враћали у Дринић, ми жене смо очистиле све и једну зграду, почевши од школе, општине, управне зграде, полицијску станицу, ловачку кућу... све својим прстима и ноктима, сав смо малтер скинули. Ево и Слађа је ту била, у кухињи смо кувале и она је радила све што смо и ми радиле.

Враћали смо се преко Вучије пољане, јер тада није било сигурно ићи путем

којим се данас иде. Нашли смо неку стару ћебад у кућама, која су напола изгорјела, и са њима су се покривали... Нису смјели отворити врата једне куће, а када су отворили, двије свиње су истрчале, гладне и жедне, па су јеле само снијег... За десет мјесеци идем у пензију!"

ДРИНИЋ ЈЕ САВ БИО СПАЉЕН...

Шофер Милан Кеџман, каже: "Имао сам двадесет година када смо се вратили у Дринић. Био је сав спаљен. Само су вирили димњаци, а све је изгорјело до темеља... Изнад спаљеног села вили су се гавранови око димњака и гакали..."

Уз пут срећемо ловочуваре Рајка Ковачевића и Милоша Тркуљу, који обилазе рејоне свакодневно. Обично се нађу, након договора са руководиоцима, на дијелу истог пута, и онда сваки обилази свој рејон за који је задужен. Они чувају дивљач, допремају храну на хранилишта и постављају солила. Углавном раде на заштити дивљачи од криволова, а у случају да наиђе штеточина, врше одстрел...

Славко: - Овдје смо у одјелу 56, привредна јединица Клековача-Дринић, а налазимо се на обиласку и контроли радова послова сјече и израде и извоза дрвних сортимената, који су уступљени предузећу "Нивес", д.о.о. из Лакташа с

којим је потписан пословно-технички уговор. Идемо видјети како раде лица на пословима сјече и израде... Наилазимо не старијег радника Неђу Ожеговића, који има 57 година, био је на бироу 7 година, а да је радио, већ би био у пензији. Ступар додаје да је коректна сарадња са извршиоцима радова, јер прихватају и уважавају сугестије, проводећи све оно што се од њих тражи, с већим или мањим обимом.

"Поштујемо све оно што нам из предузећа сугеришу као примједбу", каже сјекач Јадранко Ковачевић.

Наилазимо на једног врло жустрог сјекача, који нам, између осталог, прича да је прије четири дана у Врбљанима сарађен један његов комшија, радник ШГ "Рибник", који је погинуо приликом сјече стабла. Био је то Остоја Бабић, чији син је пјевач, а он је власник приватног предузећа које се бави трговином, али тај посао више не иде, па је узео моторну тестеру и на тај начин зарађује...

Наилазимо и на мјесто гдје је све прослије сјече у реду, заустављамо се поред човјека који занесено ради, сазнајемо да је из Зенице, село Брњице, и да изводи радове за шумарство из Дринића. Зове се Рахман Пашић. Каже: "Ја сам четврта година овдје, у Потоцима, гдје спавам и једем, али, сигурно - нема национализма, али има поштеног рада! То нека чују наши политичари!"

Шумско газдинство "Романија" Соколац

ПОШУМЉАВАЊЕ СА ВЛАСТИТОМ РАДНОМ СНАГОМ

Планом пословања за 2013. годину, ШГ "Романија" Соколац планирало је пошумљавање у проширеној репродукцији на површини од 100 ха и у простој 15 ха, гдје ће се свеукупно засадити 355.000 садница.

Од осталих шумско-узгојних радова, припрема земљишта за природно подмлађивање планирана је да се уради на 222 ха, попуњавање култура на 30 ха, прашење и окопавање на 24 ха, чишћење од корова на 58 ха, прореди на 263 ха, њега природног подмлатка на 226 ха и мелиорација изданаочких шума на 597 ха.

Сви ови радови у ШГ "Романија" Соколац изводе се са властитом радном снагом.

Тако је почетком априла завршен први дио прољећног

пошумљавања. Радови су се изводили у Радној јединици Студена гора, одјел 127, ПЈ "Ракитница", на локалитету "Галета", гдје је засађено 40.000 садница бијелог бора, старости 2+0.

У овој радној јединици планирано је да се засади још 60.000 садница, тако да ће укупна површина засађених садница бити урађена на 40 ха.

Пошумљавање су извршили 50 радника ШГ "Романија" Соколац и 50 радника Генералне дирекције "Шуме Републике Српске" из Сокоца.

Остали шумско-узгојни радови су у току, тако да се у односу на план, за прво полугодиште планирају у потпуности извршити.

Мира Ђајић

Искористити властите потенцијале

Да се приходи у шумским газдинствима, осим продаје трупаца, могу остваривати и на дуги начин, потврђује и активност ШГ "Романија" Соколац. Ово газдинство користи своје унутрашње резерве и могућности, на тај начин, да својим властитим средствима рада, себи и другим газдинствима врши насапања и поправке шумских макадамских путева.

Током априла почели су радови на насапању и поправци пута "Дервишев до" у дужини од 5 км, чији је један дио у власништву ШГ "Романија", а други дио у власништву ШГ "Јахорина".

У ШГ "Романија" основни принципи пословања су да се максимално искористе основна средстава, ресурси, упосле радници и остваре приходи.

Интервју: Игор Кнегињић, в.д. директора ШГ "Оштрељ-Дринић"

ТЕРЕТ ПОЗИТИВНОГ ПОСЛОВАЊА НАЈВИШЕ СУ ПОНИЈЕЛИ РАДНИЦИ

За неколико година ШГ "Оштрељ-Дринић" са врха пало је на дно. Тако је 2012. године губитак у овој фирми био 1.404.000,00 КМ. Предузећу су биле потребне корјените промјене. Крајем фебруара, из Шумског газдинства Приједор, на мјесто в.д. директора ШГ "Оштрељ-Дринић" дошао је Игор Кнегињић, који је са сјајним тимом младих, паметних и предузимљивих инжењера доказао да су чуда могућа, али да је за почетак битно имати поштене и часне намјере. Прва одлука била је да се на мјеста управника радилишта Бунара и Козила умјесто техничара поставе инжењери, затим да се сви могући трошкови сведу на минимум и да се стане украј миту и корупцији. Резултати нису изостали. Плате су постале редовније, а радници задовољнији... На шестомјесечном извјештају забиљежен је позитиван резултат, а након дужег времена, почео се измиривати и огроман дуг према локалној заједници... О свему овоме, разговарали смо са Игором Кнегињићем, а у интервјуу за часопис "Шуме" открио је колико је задовољан учињеним и кораке које намјерава предузети.

ШУМЕ: Посљедњих неколико година ШГ "Оштрељ-Дринић" биљежило је негативан резултат у пословању. Конкретно, губитак у пословању 2012. године износио је чак 1.404.000,00 КМ. Колико је било тешко преузети фирму у таквом стању и да ли је то за Вас био и својерестан изазов?

КНЕГИЊИЋ: Када је у питању пословање фирме у неком претходном периоду, рекао бих да су проблеми у којима се она налазила, били и објективне и субјективне природе. Објективни проблеми односе се на свјетску економску кризу, која се дубоко одразила у области шумарства и нашем пословању, али, са друге стране, постоји и одговорност појединих људи, који су креирали политику газдинства. Било ми је врло тешко у почетку, наслијеђена ситуација није била нимало једноставна, а додатни проблем који нас је дочекао била је и смањена тражња дрвних сортимената. У таквој ситуацији заиста се може рећи да је био изазов суочити се с проблемима, односно изазов је био покушати наћи рјешење тих проблема и уложити напоре како би фирма стала на чврсте ноге. Не бих се могао ухватити у коштац са таквим проблемима сам, зато је битно нагласити да поред себе имам тим младих људи који имају добру вољу и предзнање и који заједно са мном желе да иду напријед. Наш циљ је непрестано унапређивање пословања и остваривање што бољих пословних резултата.

ШУМЕ: На шестомјесечном извјештају, након дужег времена, забиљежен је позитиван пословни резултат, а исти је евидентан и за јул и август текуће године. Које сте конкретне промјене морали унијети у пословању овог газдинства да би резултат био такав?

КНЕГИЊИЋ: Прије свега, морам нагласити да су терет позитивног резултата понијели радници. Умањене су им плате, али са друге стране, дајемо све од себе да њихове личне дохотке

исплаћујемо на 20, односно 25 дана, како бисмо покушали сустићи заостале обавезе према запосленима. Тако су 13. септембра примили јулску плату, с тим што је јунска исплаћена 15 дана прије. Што се тиче извођача, умањили смо цијену извођења радова, јер ми се чини да је раније та цијена била виша у односу на објективно стање, односно на услове на терену. У сваком сегменту пословања, смањили смо трошкове на минимум. Додатно смо ангажовали људе у најосјетљивијој фази у шумарству - на кројењу сортимената, како бисмо имали најповољније искориштење шумских дрвних сортимената. С тим да ћемо у наредном периоду увести и одређене додатне послове, којих до сада није било у овом газдинству, а који ће сасвим сигурно допринијети ојачању тренда позитивног пословања.

ШУМЕ: Трошкове репрезентације, поправке и одржавања возила, као и обавезе према добављачима свели сте на минимум. Међутим, највеће обавезе су и даље оне које имате према локалној заједници, а тренутно износе око 680.000,00 КМ. Како ће се, према Вашем мишљењу, ријешити проблем ових дуговања, који није присутан само у нашој него и у многим другим локалним заједницама?

КНЕГИЊИЋ: Током прошле године нисмо били у могућности да измирујемо обавезе према локалној заједници. Почетком септембра уплаћено је 90.000,00 КМ и покушаћемо да пратимо текуће обавезе и да измиримо дио дуговања из претходног периода. Оно што се нама временом издвојило као велики проблем јелокална заједница, односно дрвопрерађивачи на нивоу локалне заједнице Дринић, који скоро да и не послују. Уколико их укључимо да покрену своје капацитете и да откупљују дрвне сортименте, мислим да би се онда много једноставније могла измиривати дуговања према општинама. Јер, то је најбитнији предуслов концизног и успјешног пословања овог газдинства.

ШУМЕ: За осам мјесеци текуће године план сјече је извршен са 80%, а план реализације са 72%. Како бисте објаснили чињеницу да је тренутна финансијска ситуација у предузећу и поред слабије реализације боља у односу на период прије Вашег доласка, када је реализација била успјешнија, а пара је ипак било пуно мање?

КНЕГИЊИЋ: Због смањене потражње морали смо смањити и производњу. У мају, јуну и јулу, када смо требали остварити производњу са неких 120%, ми смо је буквално морали спустити на 55-60%, да не би дошло до умањења квалитета дрвних сортимената и њиховог декласирања. А што се тиче финансијске ситуације, основна ствар је смањити трошкове на свим нивоима и у свим сегментима пословања.

ШУМЕ: До 31.12.2012. године заједнички сте пословали са ШГ "Клековача-Потоци", а с тим датумом урађен је и диобни биланс. Како је наше газдинство прошло у том билансу, шта је оно добило, а шта изгубило овим раздвајањем?

КНЕГИЊИЋ: Шта је добило, а шта је изгубило, то је у овом тренутку тешко рећи. Претходних година нисам био у овом газдинству, па не могу коментарисати каква је ситуација била док су "Оштрељ-Дринић" и "Клековача-Потоци" били спојени, али сматрам да је добар модел када свако газдинство остаје у оквиру своје локалне заједнице, јер у том амбијенту људи газдинство посматрају као домаћинство, односно као властиту кућу. Лоше је што је један дио запослених остао тим раздвајањем на терету ШГ "Оштрељ-Дринић", а и укупна механизација у потпуности је остала у нашем газдинству, као и возни парк који је углавном дотрајао, док су новија возила припала "Потоцима". Предност газдинства "Клековача-Потоци" свакако је далеко мањи број запослених, јер је код њих кубик мање оптерећен. У овом моменту, "Клековача-Потоци" су виталније газдинство и остварили су бољи резултат за првој половини ове године...

Б. ПУЂА

НЕМА ВИШКА РАДНИКА, ДОБРО СЕ ПОСЛУЖЕ

Посјета:
ШГ "Лисина"
Мркоњић Град

Први утисак, када прилазите згради ШГ "Лисина" Мркоњић Град, је да се она или помакла с мјеста или повећала - нарасла. Нема трагова рата и ратне пустоши на њој, а један спрат је "нарасла" и проширила се

Директор Недељко Антић, с почетка радног времена прима сараднике, консултује се са њима и распоређује их на радне задатке, који у односу на данашње прилике и околности добро извршавају

Када смо били прије седам година, ЈПШ "Шуме РС" имале су 2.300 радника, а сада имају 4.500, а то је душло више, што није случај са ШГ "Лисина".

Директор Антић најљудскије се захваљује што је неко из Генералне дирекције дошао у газдинство, које по пословању није предмет спорова, па није ни било потребе да га посјећују неке контролне или друге службе.

И то је срећа, заслужена добрим радом и односом према одговорном друштвеном и привредном задатку, на којем се Антић налази већ седам године. Чак мало замјери што није било људи из јавног предузећа па да виде како се овдје ради. Овдје су водили пословну политику тако да се не примају радници који нису неопходни за посао. То је, без сумње, примјер да се у ЈПШ "Шуме РС", у скоро свим газдинствима број радника повећао бар за једну тећину.

Све то, као и неповољан закон, који је имао енормна захвате, као ни у једној земљи у окружењу, када је шумарство у питању (агенција, локална заједница и проширена репродукција); све то је теретило кубик више него што је то нормално... И, да не буде забуне, све ово наводимо како бисмо потврдили правило да је додатне проблеме у шумарству, без обзира на неповољан закон, правио проблем пријемом вишка радника. Тако је предузеће постајало све више социјална, а не

економско-привредна установа, тзв. социјални сунђер. У ШГ "Лисина" тога није било. Зато и јесу ови резултати који не забрињавају, него су за сваку похвалу.

На неки начин, и то је био разлог зашто смо циљно посјетили ово газдинство желећи да нагласимо још један акутан проблем, када је у питању досадашње негативно пословање ЈПШ "Шуме РС".

"Ја сам наслиједио 103 радника 2006. године, а у овом моменту, заједно са властитим средствима имамо 106 радника", то са једне стране, а са друге у посљедњих пет година приступили смо реконструкцију зграде, зато што је она у самом центру града и срамотно је да један дио ЈПШ "Шуме РС", има тако лошу зграду, а поједини мјештани су се и смијали, као откуда тако лоше стање зграде предузећа које може да је реконструише", каже Антић.

Због тога су докупили дио зграде од предузећа "Мањача" које више не постоји, па су из стечајне масе добили средства која нису била довољна за реконструкцију, тако да су додали своја средства и купили зграду, која је сада у њиховом власништву. Прво су је прекрили, јер је кровна конструкција била у лошем стању. У то су инвестирали 100.000 КМ. Иза тога су купили и уградили комплетну столарију, што је коштало око 170.000 КМ. Даља улагања су била у уградњи нових плочица за ходник и изградња мокрих чворова.

Поред тога, рађено је на отварању шума, прошле, претпрошле и ове године, са 2.500 метара. Сва средства обезбијеђена су из текућег рада.

Поред свега тога, али и шуме која није по квалитету као што је у околним газдинствима, плате су редовно исплаћиване, без

смањења бода и било каквог конфликта по том питању...

Све то могли су урадити јер су позитивно пословали, као једно међу пет газдинстава у ЈПШ "Шуме РС".

Лијеп примјер да ово шумско газдинство није имало проблема са натурањем радника, а да су добро сарађивали са локалним властима.

Ово газдинство има годишњи етат око 57.000 м³... А квалитет дрвне масе са којом располажу, опет кажемо у односу на нека друга газдинства, није ни близу онога што је добро, јер немају висококвалитетне шуме као Шипово, Рибник, Дринић... У том смислу влада нелојална конкуренција, али домаћинским пословањем успјели су.

"Нас спасава положајна рента, а да није тако, имали бисмо и ми проблема с пословањем."

У газдинству ради 19 инжењера (што је добар проценат), а имају мањка техничара, што ће у наредном периоду избалансирано, јер се техничари школују у Мркоњић Граду.

На питање да ли има шумарских техничара, као некада, који су стицали широко образовање и добру праксу у школовању, Антић каже: "Немамо ми више кадра који образују такве техничаре... Сада се дипломе стичу у Широком Бријегу, и они имају диплому, али нису шумари... Зато их морамо додатно обучавати, када почну радити..."

"И нама је нови Закон о шумама донио доста проблема, о чему се често расправљало на стручном колегијуму на нивоу ЈПШ "Шуме РС", јер он, у суштини, није донио добро никоме..."

На питање да ли има осјећај да је напакон проговорила струка, након вишегодишњих медијских удара на шуме, те да ће се вратити добри дани за шумарство, Антић каже: "Вјерујем да долазе бољи дани, јер на чело предузећа је дошао човек који има дугогодишње искуство и који је прошао све фазе рада и зна прилике у шумарству, а нема иза себе никакве афере, а овај тешки посао могу понијети само такви људи који се боре за струку, који имају визију како што безболније изаћи из кризе... Не омаловажавам ни претходне људе који су били на челу предузећа, имали су добру вољу, али послови у шумаарству су такви да се морају рјешавати у ходу, али да то све буде сагласно са законима и шумарском праксом и науком."

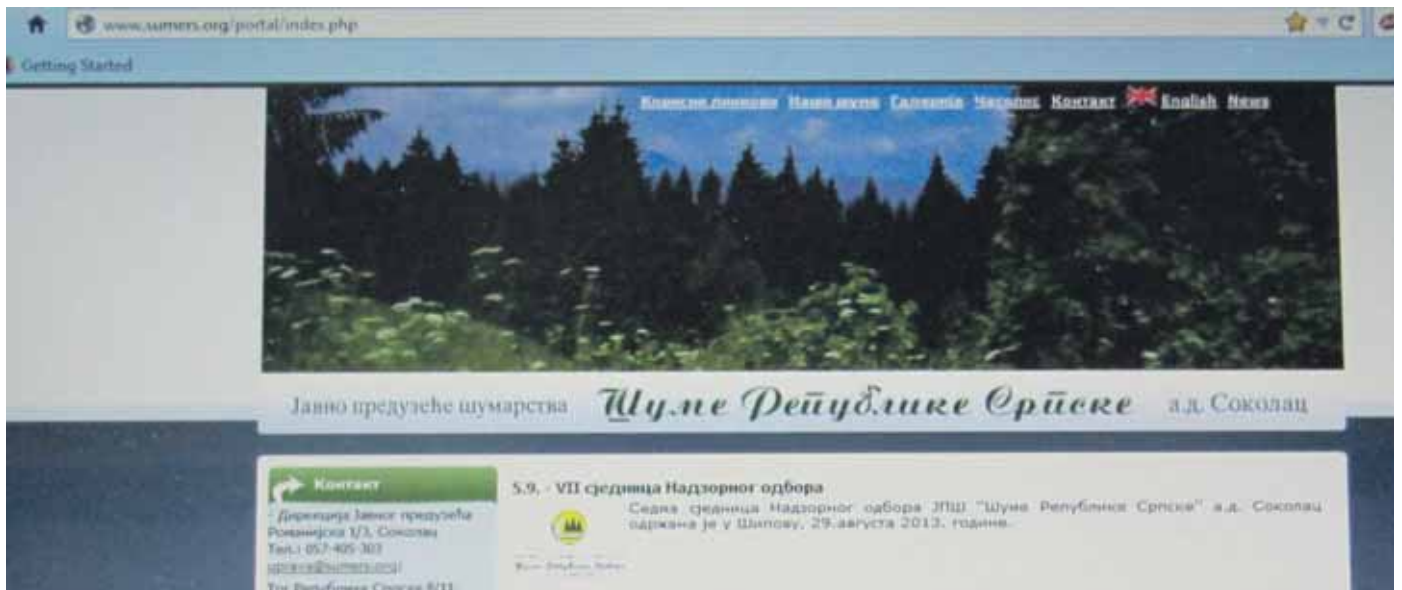
Н.Жугић

Расадник...

Недељко Антић, директор ШГ "Лисина" Мркоњић Град

Расадник, који је запошљавао људе и био у функцији производње садног материјала десетак година, није у функцији, а у питању су велике површине. Нисмо дозволили да буде запуштен, па смо посајали хељду на два хектара. Урод је био добар. Ја бих апеловао на људе из ЈПШ "Шуме РС" да овај расадник поново заживи, јер већа је вјероватноћа да се наша садница поново прими, него да нам долази из Брчког или Невесиња.

У току авиотретирање површина нападнутих губаром (15.5)

Данас и сутра биће обављено авиотретирање површина нападнутих губаром на подручју шумских газдинстава "Бања Лука" и "Градишка" где ће бити третирана укупна површина од око 6.000 ха.

<http://www.sumers.org/portal/slike/avioni.jpg> Авиотретирање обухвата привредне јединице Црни врх, Јошавка, Велика Укрина и Просара. Препарат који ће бити кориштен приликом третмана је форац 48 Б који дјелује на скупину лепидоптера и не угрожава друге животиње, а није штетан по здравље људи.

Губар напада лист дрвета и храни се њиме, те је било неопходно сачекати да се развије у гусјеницу и започне хранење. Уништавање губара је веома битно јер он напада лист и храни се њим, што доводи до физиолошког слабљена стабла.

Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде формирало је Оперативни тим који је задужен за провођење акције на сузбијању губара методом авиотретирања.

Због ограничених средстава којима располажу ЈПШ "Шуме Републике Српске" и Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, авиотретирањем ће бити обухваћено око 6.000 хектара гдје ја регистрован најјачи интензитет напада.

Укупна површина под нападом губара је око 80.000 хектара, али је интензитет напада мањи, те је ту кориштена метода механичког уклањања јајних легала.

У прва четири мјесеца боља сјеча и реализација (20.5)

Јавно предузеће шумарства "Шуме Републике Српске", у периоду 1.1-30.4.2013. године, извршило је сјечу у обиму 450.000 м³ шумских дрвних сортимената, а реализацију у обиму 367.000 м³ шумских дрвних сортимената. Сјеча у 2013. години извршена је са 95% од планиране, што је за 10% више у односу на исти период прошле године.

Реализација шумских дрвних сортимената извршена је са 78% од планиране и већа је од остварене, у истом периоду прошле године, за 8%. Слабија реализација, у прва два мјесеца, утицала је значајно на остварени проценат. Извршење планиране реализације у априлу извршено је са 96%.

Укупан остварени приход од продаје шумских дрвних сортимената износи 32.962.070 КМ.

У поређењу са истим периодом прошле године реализовано је 37.000 м³ шумских дрвних сортимената више, а у укупној вредности, реализација је за 5,2 милиона КМ већа. Остварена је просјечна цијена шумских дрвних сортимената од 89,77 КМ/м³, што је за 9,26 КМ/м³ више од планиране и за 5,9 КМ/м³ више од остварене, за исти период прошле године.

Прољећни радови у ЦГК Требиње (21.5)

<http://www.sumers.org/portal/slike/cgk.jpg> Радници Центра за газдовање кршом Требиње, у току маја извршили су радове на плантажи лаванде који су обухватили међуредну обраду, окопавање и похрањивање. Плантажа је подигнута у прољеће 2012. године, у ПЈ "Штировник - Бијела гора" одјел 170, одсек а, на површини од 2,08 хектара.

Такође, у току протекле седмице извршене су мјере његе и заштите садница олеандера који су засађени на локалитету "Подгљивље" уз магистрални пут Требиње - Билећа. Извршено је чишћење површине, окопавање и похрањивање садница, као и заштита истих. Сви радови извођени су властитим средствима и радном снагом.

Заштита шума од бесправних сјеча (27.5)

Причињене штете у 2012. години незнатно су веће од штета причињених у 2011. години. Укупне штете за прошлу годину износе 19.892 м³, а највише је евидентирано у ШГ "Јахорина" Пале 3.064 м³, ШГ "Бања Лука" Бања Лука 2.259 м³, ШГ "Врбања" Котор Варош 2.246 м³, ШГ "Градишка" Градишка 1.845 м³, ШГ "Добој" Добој 1.797 м³, ШГ "Бирач" Власеница 1.612 м³, "Борја" Теслић 1.543 м³ и ШГ "Романија" Соколац 1.272 м³. У ових осам газдинстава причињена штета износи 15.683 м³, што је 79% укупно евидентираних штета.

Због свега горе наведеног пословима на заштити шума од бесправних сјеча посвећује се велика пажња. Са нивоа Јавног предузећа појачане су контроле, извршене су промјене на чуварским рејонима гдје су лоши резултати (веће штете, мали број пријава, пријаве на "нн" лица и др), а све ове активности биће настављене и у наредном периоду.

Поред овога, проводе се и контроле промета шумских дрвних сортимената и предузимају конкретније мјере заштите у сарадњи

са Министарством унутрашњих послова и Шумарском инспекцијом.

Јавно предузеће поздравља акцију контроле промета МУП-а РС која се проводи у периоду од 20.05. до 20.06.2013. године. Ова акција иде у прилог настојањима да се смање штете од бесправних сјеча, што представља велику подршку предузећу.

Успјешнијем обављању послова заштите шума од бесправних сјеча и крађе шумских дрвних сортимената знатно би допринијело брже и редовније рјешавање пријава на судовима, јер је проценат наплаћених штета у односу на оне за које су поднесене пријаве свега 2,1%.

Вјежба "Мљечаница 2013" (28.6)

Јуче је на подручју ШГ "Приједор" Приједор, радилиште "Мљечаница", изведена вјежба под називом "Мљечаница 2013". Вјежба је изведена у сврху провјере обучености и оспособљености снага заштите и спасавања од пожара отвореног простора са циљем подизања нивоа спремности, провјере оперативне ефикасности и координације снага за учешће у акцијама заштите и спасавања од пожара. Сврха вјежбе је да се постојећа знања и способности побољшају и унаприједи.

Ова вјежба се изводи у сарадњи са Владом Републике Српске, Министарством унутрашњих послова и Републичком управом Цивилне заштите.

Представници свих организационих дијелова ЈПШ "Шуме Републике Српске" присуствовали су овој вјежби. "Шуме Републике Српске" предузимају све мјере и активности на заштити шума од пожара, а намјера је да се у наредном периоду развије свеобухватан систем мониторинга заштите шума од пожара.

Анализа рада властите механизације (4.7)

<http://www.sumers.org/portal/slike/sipovo1.jpg> У току седмице одржан је састанак Сектора за производњу ЈПШ "Шуме Републике Српске", у планинарском дому на Драгињи подовима на подручју ШГ "Горица" Шипово. Разлог одржавања овог радног састанка је анализа рада властите механизације, трошкова, обрачуна плата радника распоређених у производњи, као и друга питања везана за властиту механизацију.

Састанку су присуствовали извршни директор за производњу, руководилац Службе за унапређење, координацију и праћење производње, стручни сарадник за механизацију у Дирекцији предузећа као и представници организационих дијелова Јавног предузећа који посједују властиту механизацију, изузев представника ШГ "Врбања" и ШГ "Романија".

У току разговора истакнути су проблеми с којима се организациони дијелови сусрећу у процесу производње, као и у раду властите механизације.

С обзиром на чињеницу да се набавка властите механизације подударила са свјетском економском кризом и на тај начин отежала пословање Јавног предузећа, као и због високих трошкова амортизације, закључено је да се што ефикасније морају искоришћавати средства властите механизације, односно да се испуњавају предвиђене норме, а потрошња горива и мазива треба да буде у складу с Правилником о потрошњи.

С циљем што ефикаснијег искориштења властите механизације, формирана је Радна група, која има задатак да Управи предузећа достави приједлог на који начин да се превазиђу уочени недостаци.

Управа предузећа у ШГ "Јахорина" (5.7)

Дана 5. јула у ШГ "Јахорина" Пале одржан је састанак Управе предузећа са руководством овог газдинства. Повод са-

станка је Извјештај о извршењу производно-финансијског плана овог организационог дијела за првих шест мјесеци 2013. године.

Састанку су присуствовали и представници Синдикалне организације који су чланове Управе упознали и са проблемима са којима се сусрећу.

У току састанка констатовано је да су видљиви позитивни помаци у пословању газдинства и да и даље треба радити у том правцу. Велики проблем за ово газдинство представља продаја шумских дрвних сортимената за којима је, тренутно, мала потражња. Неопходно је што прије остварити позитиван резултат, али и успоставити ликвидност предузећа, те се стога сви морају придржавати мјера које су предвиђене Програмом производно-финансијске консолидације Јавног предузећа, који је прихваћен од стране Владе Републике Српске, Надзорног одбора и Управе предузећа.

У наредном периоду циљ је да се обезбједи и континуитет исплате плата запосленима, али и редовно сервисирање обавеза Јавног предузећа.

Радни састанци у Мркоњић Граду и Хан Пијеску (8.7)

<http://www.sumers.org/portal/slike/mrkonjic2.jpg> Радни састанци извршног директора за производњу, извршног директора за правне послове и руководиоца Службе интерне контроле с техничким директорима, интерним контролорима, правницима и Службом за развој одржани су на двије локације, и то 19. јуна у Мркоњић Граду и 3. јула у Хан Пијеску.

Састанку је присуствовало више од 100 учесника из свих организационих дијелова Јавног предузећа.

Циљ састанка је био да се унаприједи интерне активности у свим организационим дијеловима како би се нагомилани проблеми рјешавали што ефикасније и ефективније. Као најзначајнији су истакнути: постизање што бољих резултата у производњи и продаји шумских дрвних сортимената, подизање квалитета производа кроз правилно размјеравање и класирање, максимално кориштење властите механизације, као и контрола рада извођача радова.

Назначена је потреба максималне дисциплине и одговорности код провођења ФСЦ стандарда у свим организационим јединицама.

Такође, имплементација препорука контролних органа нема алтернативу и мора се континуирано водити како би се квалитет процеса побољшао и унаприједио.

Питање рада правног сектора је од изузетне важности и он се мора подићи на много виши ниво да би одговорио садашњем тренутку и изазовима који су пред нама. То се, прије свега, односи на израду нових аката као што су статут, нова организација и систематизација радних мјеста, помоћи код подношења пријава судовима, заступању предузећа, итд.

Затражена је и потпуна одговорност, рад и дисциплина интерних субјеката у предузећу да би се нагомилани проблеми рјешавали.

Од стране представника организационих дијелова истакнута је потреба за ангажовањем комерцијалног сектора у пламану залиха јер у дане када производња треба бити максимална постоје проблеми код продаје нашег производа. Такође, постоји потреба да се што прије усaglасе јединствени нормативи за властиту радну снагу. Посебан проблем је Закон о јавним набавкама, Закон о шумама, висина личних доходака и његова редовна исплата.

Поред осталих закључака речено је да се без тимског рада и укупне мобилизације свих расположивих људских ресурса у предузећу криза неће лако моћи превазићи. Ангажовање лица по уговору о дјелу или повременим пословима мора да замијени властита радна снага које имамо вишка на нивоу Јавног предузећа.

Добри резултати авионског третирања губара (17.7)

Просјечна ефикасност биолошког инсектицида ФОРАЦ 48-Б којим је, почетком маја, обављено авиотретирање гусјеница губара, у шумским комплексима у општинама Градишка и Челинац, износи 81,6%, што је добар резултат.

Авиотретирање губара обављено је на укупно 6.000 ха, на локалитетима Просара, Црни врх и Јошавка.

На локалитету "Просара" на површини од 2.700 ха, присутна је дефолијација до 10%, на локалитету "Црни врх", на површини од 2.050 ха, 20%, док је на локалитету "Јошавка", због значајне дефолијације прије третмана, просјечна дефолијација на површини од 1.250 ха, између 35-40%.

С обзиром да је просјечна бројност јајних легала на цијелој површини била око 6.300 легала по хектару, може се констатовати да би, у случају изостанка третмана дошло до потпуног голбрста на цијелој површини.

У наредном периоду Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде РС, ЈП "Шуме РС" и Оперативни тим за сузбијање губара наставиће праћење популације губара (бројност легала, паразитираност лутки, имага, проценат неоплођених јаја и проценат паразитираности јаја у јајним леглима). Након прикупљања и обраде ових података утврдиће се даљи правци активности на сузбијању бројности популације губара.

(Извор: www.vladars.net)

Предсједница Владе на стручном скупу (19.7)

Предсједница Владе Републике Српске Жељка Цвијановић изјавила је данас, након одржаног стручног скупа под називом "Развој и унапређење шумарства кроз функционисање ЈП 'Шуме РС'", да први пут у посљедњих неколико година овај колектив послује позитивно. Анализом рада ЈП "Шуме РС" у првих шест мјесеци, у поређењу са истим периодом протекле три, четири године, утврђен је тренд позитивног пословања у износу од милион КМ.

"Закључили смо да то јесте позитиван тренд и у сваком случају јесте напредак с обзиром да је раније било другачије, али исто тако закључили смо и да је неопходно да се обезбиједи даље кретање када је у питању велики и огроман ресурс и да од тако великог ресурса захтијевамо и очекујемо да имамо и боље пословање", рекла је предсједница Цвијановић.

Предсједница Цвијановић је подсетила да је прије неколико мјесеци утврђен програм мјера за консолидацију предузећа и да је на данашњем састанку анализирана примјена тих мјера.

"Дошли смо до тога да у првој половини 2013. године можемо да кажемо да су сви параметри повећани, сви показатељи су већи и када је у питању укупна цијена шумских сортимената, односно реализација шумских дрвних сортимената, обим сјече итд", рекла је премијерка Цвијановић и додала да су у Влади исто тако свјесни проблема да је сектор шумарства везан уопште и за сферу дрвне индустрије и да су помаци потребни у цијелокупној сфери.

Предсједница Владе Жељка Цвијановић је истакла да проблем представља немогућност наплате старих потраживања. Појаснила је да су извршени одређени репрограми, који дају резултате, али нису довољна гаранција за измирење потраживања.

Као једна од мјера за консолидацију предузећа могла је бити и смањење броја запослених на које Влада Републике Српске није пристала.

"Наравно, ми се нисмо определили за то и Влада је тада рекла да ћемо ићи тежим али бољим путем. Тежи али бољи пут значи да се покушају задржати радници али да се кроз одређене

додатне активности повећањем обима посла обезбиједи њиховостанак у предузећу", рекла је премијерка Цвијановић.

Она је на крају закључила да има простора за оптимизам те да је Влада задовољна оним што је до сада постигнуто у ЈП "Шуме РС". Такође, сматра да је ово добар примјер тијесне сарадње ресорног министарства са јавним предузећем.

(Извор: www.vladars.net)

Семинар о коришћењу шумске биомасе (24.7)

<http://www.sumers.org/portal/slike/biomasa.jpg?phpMyAdmin=e991023d84be1aa4db4ec4a503fdeaa7> Семинар о коришћењу шумске биомасе, који организују Удружење шумарских инжињера и техничара (УШИТ) и ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Соколац, биће одржан 25. и 26. јула 2013. године, с почетком у 10 часова у ШГ "Сјемећ" Рогатица.

Семинару ће присуствовати представници УШИТ-а, Јавног предузећа, Шумарског факултета Бања Лука, Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, као и представници Индустријских плантажа Бања Лука.

Семинар ће трајати два дана, тако да ће први дан учесници бити упознати о коришћењу шумске биомасе кроз предавања проф. др Милорада Даниловића, професора са Шумарског факултета из Београда.

За други дан је планиран излазак на терен гдје би се учесници упознали с методама коришћења биомасе.

Нови цјеновник шумских дрвних сортимената (19.8)

Републике Српске је Одлуком број 04/1-012-2-1636/13. од 22. јула 2013. године дала сагласност на цјеновник шумских дрвних сортимената ("Службени гласник РС", 9. август 2013. године). Измјене се односе на цијене фурнирских трупаца четинара и букве, као и пиланских трупаца хрasta китњака.

Шестомјесечни извјештај (2.9)

(објављено у већем обиму у овом броју)

Седма сједница Надзорног одбора (5.9)

Седма сједница Надзорног одбора ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Соколац одржана је у Шипову 29. августа 2013. године.

Сједници су, поред чланова Надзорног одбора и Управе Јавног предузећа, присуствовали и представници Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, као и предсједник Гранског синдиката.

У оквиру дневног реда разматран је извјештај о пословању за седам мјесеци - физички показатељи из којег се види да су значајно побољшани параметри у односу на шест мјесеци, те да је извршење динамичког плана сјече преко 90%, а реализација 86%.

Остварена је и већа цијена, односно, боља сортиментна структура у односу на исти период прошле године, а већи је и остварени приход. Надзорни одбор је изразио задовољство оваквим резултатима и нагласио да овакав тренд треба наставити.

У наставку сједнице усвојен је Извјештај о извршењу плана газдовања шумама у приватној својини за период од 01.01. до 30.6.2013. године, као и Извјештај о набавкама и закљученим уговорима за првих пет мјесеци. Такође, разматрана су и остала питања из надлежности Надзорног одбора.

ДЕМОКРАТСКИ ДИЈАЛОГ О ПРОБЛЕМИМА У ШУМАРСТВУ

- Стручна расправа око давања конкретних приједлога и рјешења, након анализе стања у шумарству
- Утицај политике у области шумарства превелик, а неминовно је пронаћи рјешење да се у шумарство унесе више струке
- Тражи се сагласност Владе за измјену Статута ЈПШ "Шуме РС"
- Основни проблеми: однос институција власти према ЈПШ "Шуме РС", Уговору о коришћењу шума и Статут и организација ЈПШ "Шуме РС"

Дана 17.07.2013. године у просторијама Истраживачко-развојног и пројектног центра у Бањој Луци, одржана је друга сједница УО УШИТ-а РС.

Сједници су присуствовали председник и чланови УО: Срђан Кашић, Милан Матаруга, Бранко Тасовац, Зоран Стојичић, Александар Радловић, Споменко Стојановић, Предраг Ђирић, председник Скупштине УШИТ-а Милорад Јагодић, Рајко Бањац, Александар Ђукић и Милан Цвијетић.

Из оправданих разлога нису присутвовали: Драгомир Гаговић, Неђо Илић, Зоран Чанчар, Ненад Душанић, Раденко Лукић, Љубица Терзић, Раденко Лакетић и Чедомир Бурлица.

Сједницу је отворио председник УО УШИТ-а Срђан Кашић и предложио дневни ред који је усвојен, као и записник с прошле сједнице.

Председник је присутним члановима УО дао на усвајање завршни рачун за претходну годину, али је исти

прослијеђен Надзорном одбору на контролу.

Милан Матаруга, председник Савета за шумарство, упознао је присутне да је договорено са министром пољопривреде, шумарства и водопривреде, да се организује стручна расправа око давања конкретних приједлога и рјешења, након анализе стања у шумарству.

Истакао је да је утицај политике у области шумарства превелик, а неминовно је пронаћи рјешење да се у шумарство унесе више струке. Акцент је на Јавном предузеће, јер је оно носилац шумарства. Треба кроз организацију и пословање предузећа изнаћи рјешење за превазилажење нагомиланих проблема.

Споменко Стојановић је изразио наду да ће бити прилике да на том скупу сви дискутују и изнесу лично мишљење. Указао је на чињеницу да не постоји сарадња са локалним становништвом, да је Стратегија развоја

шумарства само мртво слово на папиру, да су одговорности и овлаштења у Јавном предузеће у обрнуто пропорционалној сразмјери, као што је то случај организационих дијелова, који имају максималну одговорност, а овлаштења минимална, а да Управа ЈП има овлаштења максимална, а одговорност минималну - те да је велики проблем организација ЈП. Јавно предузеће би требало да буде функционално, ефикасно, јефтино и компетентно. Дао је приједлог да би требало искористити закључак са тематске сједнице Владе о аутономији, како би се направила нова организација.

Зоран Стојичић је истакао да круцијални проблеми у ЈПШ "Шуме РС" почињу од самог закона, од односа власника према ЈПШ "Шуме РС", од Уговора о коришћењу шума, од статутарних одредби, као и у односу ЈП с партнерима (извођачима и купцима) итд. Истакао је да је битно имати

партнерски однос са купцима и изразио наду да ће бити прилике да се на стручном скупу изнесе сва та проблематика.

Милан Матаруга је рекао да би генерални директор ЈПШ "Шуме РС" требао да конципира представљање предузећа и горућих проблема у предузећу, јер је акцент и стављен на функционисање предузећа. Не треба створити лажну слику, јер министар жели слику стварног стања, онаква каква јесте, те као приоритете истаћи однос Скупштине према шумарству, однос власти према предузећу кроз Статут предузећа.

Споменко Стојановић је навео да је потребно истаћи да се са пореском управом договори начин рјешавања пореског дуга ЈПШ према пореској управи, те је навео да састанак стручног колегијума није одржан од новембра прошле године.

Срђан Кашић је нагласио да су основни проблеми: однос институција власти према ЈПШ "Шуме РС", Уговор о коришћењу шума и Статут и организација ЈПШ "Шуме РС".

Милорад Јагодић се усагласио са ставом да је потребно извршити промјене у Статуту ЈПШ "Шуме РС", наводећи грешке коју су прављене у досадашњем пословању предузећа, наглашавајући да би на стручном скупу требало заузети једногласан став о овим проблемима.

Предсједник УШИТ Срђан Кашић је конципирао приједлоге да се на стручном скупу једногласно изнесу проблеми:

- Функционисање институција си-

стема и њихов однос према ЈПШ "Шуме РС"

- Могућности измјене општег и појединачног колективног уговора
- Статут ЈПШ "Шуме РС"
- Организација ЈПШ "Шуме РС"

Милорад Јагодић је предложио да се Статут ЈПШ "Шуме РС" рјешава унутар предузећа, а да се остали субјекти и институције искористе за рјешавање других проблема.

Милан Матаруга је предложио да се тражи сагласност Владе за измјену Статута ЈПШ "Шуме РС".

Приједлози су прихваћени.

Срђан Кашић је упознао Управу УШИТ о семинару под називом "Коришћење шумске биомасе", који би се одржао у организацији УШИТ. Иницијатор семинара је Министарство по-

љопривреде, шумарства и водопривреде, а на основу пројекта који је рађен о кориштењу шумске биомасе из шума Републике Српске.

Семинар ће се одржати 25. и 26.07. ове године у Рогатици.

Први дан предавања би одржао професор Милорад Даниловић из Београда, а сутрадан би се ишло конкретно на терен, гдје би се учесници могли упознати с методама коришћења биомасе на терену.

Дао је приједлог да се поред директора и техничких директора шумских газдинстава позову и представници из других институција шумарства.

Тошкове преноћишта и хране за све учеснике који су изван ЈП "Шуме РС", сноси УШИТ, а за учеснике из оквира ЈПШ "Шуме РС" трошкове ће сносити шумска газдинства.

Приједлози су прихваћени.

Дат је приједлог да се у име УШИТ именују учесници противпожарне обуке у Турској.

Приједлог је прихваћен.

Предсједник је прочитао захтјев који је упућен УШИТ, а односи се на пружање финансијске помоћи за издавање књиге "Шуме у загорској Србији и њеним областима - Босни, доњим крајевима, Херцеговини и шире", колеги Сави Живковићу, и дао је приједлог да се за објављивање књиге уплати помоћ од 1.000,00 КМ.

Дао је и приједлог да се за чланове УО, НО и Скупштине УШИТ изврши набавка шумарских одијела, а уколико се укаже потреба и другим лицима.

Приједлози су прихваћени једногласно.

Маја Ећимовић

Семинар у организацији УШИТ-а Републике Српске

Кориштење шумске биомасе из Шума РС

У организацији Удружења шумарских инжењера и техничара Републике Српске, дана 25. и 26.07. у просторија-

ма ШГ "Сјемећ" у Рогатици одржан је семинар на тему "Кориштење шумске биомасе из шума РС".

Семинару су присуствовали представници Удружења, Јавног предузећа "Шуме РС", Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Центра за сјемењско-расадничку производњу и Центра за газдовање кршом.

На програму првог дана семинара, проф. др Милорад Даниловић из Београда одржао је низ предавања о кориштењу шумске биомасе, њеном значају и могућностима за енергију, техници и технологијама кориштења у брдско-планинским подручјима, у шумским културама, те еколошким и економским аспектима кориштења шумске биомасе за енергију.

Други дан семинара одржан је на терену у рогатичком шумско-привредном подручју гдје су учесници имали прилику да практично упознају методе кориштења шумске биомасе.

Закон о измјенама и допунама Закона о шумама

ОПШТИНАМА 10% ОД ПРОДАТИХ ШДС ПО ЦИЈЕНАМА НА КАМИОНСКОМ ПУТУ

■ Ова средства користе се за изградњу, реконструкцију и одржавање инфраструктуре и других објеката на руралним подручјима јединице локалне самоуправе с које потичу продати сортименти, а на основу годишњег плана о утрошку намјенских средстава

Током јула Народна скупштина Републике Српске донијела је Закон о измјенама и допунама Закона о шумама, којим је извршила промјену одређених чланова Закона о шумама.

Измјене се, прије свега састоје од брисања ријечи Агенције за шуме у тексту закона, пошто је одлуком Владе укинута Агенција за шуме.

Више чланова закона је измијењено и дорађено.

Законом о измјенама и допунама Закона о шумама јавно предузеће шумарства обавезано је, да је дужно израђивати шумско-привредне основе (ШПО) за шуме у својини Републике. Израду шумско-привредних основа могу вршити привредна друштва, регистрована за ту дјелатност, која у радном односу на неодређено вријеме имају најмање четири дипломирана инжењера шумарства с положеним стручним испитом и лиценцом за рад на изради шумско-привредних основа. Сагласност на ШПО даје Министарство на основу стручног мишљења комисије за рецензију, коју именује министар.

Измјенама и допунама остали шумски производи користе се у складу са Основама и програмом коришћења осталих шумских производа. Корисник шума и шумског земљишта у својини Републике има право коришћења осталих шумских производа, уз надокнаду од 3% продајне цијене производа, а која се обавезно усмјеравају за ревитализацију осталих шумских производа на ло-

калитете с којих они потичу. На ШПП, гдје се не врши сакупљање осталих шумских производа, расписује се јавни конкурс. Надокнада за сакупљање осталих шумских производа за правна лица и предузетнике износи 5% од продајне цијене производа и усмјерава се за њихову ревитализацију.

Када су у питању планирање, изградња и одржавање путева у функцији газдовања шумама, измјене и допуне закона су прописале да то ради корисник шума и шумског земљишта у складу с планском документацијом, на коју је дало сагласност Министарство.

Накнаде за коришћење шума и шумског земљишта (средства за просту репродукцију) издвајају се из оствареног укупног прихода корисника шума и шумског земљишта, с тим да средства не могу бити мања од 10% вриједности шумских сортимената, на основу цијена у шуми на пању, а по цјеновнику корисника. Ова средства користе се у оквиру ШПП, односно газдинства на коме су остварена, за шумско-узгојне радове, заштиту шума, пројектовање, изградњу, реконструкцију и одржавање шумских путева и израду ШПО.

Корисник шума и шумског земљишта дужан је да плаћа надокнаду за развој неразвијених дијелова општине, са које потичу продати сортименти у износу од 10% финансијских средстава остварених продајом шумских дрвних сортимената утврђених по цјеновнику, по цијенама франко камионски пут. Ова средства уплаћују се на рачун јавних прихода општине или града, а користе се за изградњу, реконструкцију и одржавање инфраструктуре и других објеката на руралним подручјима јединице локалне самоуправе с које потичу продати сортименти, а на основу годишњег плана о утрошку намјенских средстава, који доноси надлежни орган јединице локалне самоуправе, уз сагласност Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде. Ова надокнада плаћа се квартално. Уколико јединица локалне самоуправе није усвојила

годишњи план о утрошку намјенских средстава, корисник шума и шумског земљишта није дужан уплатити ова средства.

Измјенама и допунама Закона о шумама одређено је да надокнаду за обављање послова од општег интереса у шумама у приватној својини уплаћују власници приватних шума и то: 80% на рачун извршиоца стручно-техничких послова и 20% на рачун јединице локалне самоуправе. Основица за обрачун надокнаде за обављање послова од општег интереса у шумама у приватној својини износи 10% вриједности од нето посјечене дрвне масе, утврђене на мјесту утовара. Ова средства искључиво се користе за израду ШПО за шуме у приватној својини, подизање нових шума, његу и заштиту шума у приватној својини.

Измјенама и допунама овог закона таксативно је набројано за шта се користи надокнада за унапређење општекорисних функција шума (проширена репродукција), од израде и реализације Шумарског програма и Стратегије развоја шумарства Републике Српске, Дугорочног програма газдовањем подручјем крша, успостављање и одржавање информационог система у шумарству, катастра шума и шумског земљишта у својини Републике, за израду и спровођење инвентуре шума, подршку заштићеним подручјима кроз унапређење и развој социјалних функција шума и реализацију пројекта унапређења шума и шумског земљишта у свим облицима својине шума и шумског земљишта, до узгоја и заштите шума, научноистраживачког рада и образовања, изградње инфраструктурних објеката, стручно савјетодавне подршке власницима приватних шума и других намјена за унапређење шума.

Од ових средстава проширене репродукције, за непланиране мјере заштите шума (пожари, градација инсеката и сл.) резервише се 5%, а 2% за развој ловства Републике Српске.

Припремила: Мира Тајић

ЗАШТО СЕ РАДНИЦИ НЕ ПЕНЗИОНИШУ

■ **Законом о раду одређено је кад уговор о раду престаје да важи, па између осталог, кад радник наврши 40 година пензијског стажа или 65 година живота**

У истом члану прописано је, да код утврђивања услова за престанак уговора о раду раднику који је остварио посебан стаж у двоструком трајању послодавац је дужан да тај дио стажа рачуна у једноструком трајању, уколико то радник захтијева.

Став 2 члана 125 Закона о раду (посебан стаж) не спада у материју Закона о раду, већ у домен Закона о пензијском и инвалидском осигурању (ПИО) Републике Српске, зато што је ријеч о посебном стажу, који се не рачуна у стаж осигурања. Послодавац у радну књижицу уписује стаж осигурања, који настаје по основу рада, а радник посебан стаж.

У надлежности послодавца није да исправља посебан стаж, а Закон о ПИО не дозвољава борцима Војске Републике Српске одрицање од посебног стажа који је утврђен рјешењем Фонда. Радник је искористио своје право и уписао посебни (двоструки) стаж.

Претпоставимо примјену овог става: Радник подноси захтјев послодавцу да му посебан стаж у двоструком трајању рачуна у једноструком трајању. Послодавац раднику одговара, да он није надлежан да у радној књижици врши исправку посебног стажа, који је радник уписао у Фонду ПИО и да је Законом о ПИО забрањена исправка посебног стажа.

Мишљење Министарства рада, које није никакав правни акт, подржава да је послодавац дужан да тај дио стажа рачуна у једноструком трајању, уколико то радник захтијева. То је лично мишљење службеника Министарства, који није могао да сагледа, да је један од услова за престанак радног односа већ утврђен од 40 година пензијског стажа, да је посебан стаж материја из Закона о ПИО и да су у члану 125 став 1 и 2 Закона о раду контрадикторни.

Пензијски стаж сачињава стаж осигурања и посебан стаж. Услов за одлазак радника у пензију је да има 40 година пензијског стажа, што значи, кад се сабере стаж осигурања и уписани посебни стаж, по сили закона радник мора у пензију.

ПЕНЗИЈСКИ СТАЖ = СТАЖ ОСИГУРАЊА
+ ПОСЕБАН СТАЖ
40 ГОДИНА = 33 ГОДИНЕ + 7 ГОДИНА

У ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Соколац то није случај. У овом моменту постоји већи број радника чији пензијски стаж у радним књижицама износи преко 40 година, а они се по сили закона не шаљу у пензију. Оног момента, кад је радник имао навршено 40 година пензијског стажа требао је бити пензионисан.

Материјално право се доказује чињеницама. Материјално право каже да уговор о раду престаје да важи кад радник наврши 40 година пензијског стажа или 65 година живота. Чињеница или доказ материјалног права је, да у радној књижици радници имају уписано од 40 до 45 година пензијског стажа, од чега је 7 до 8 година посебног стажа.

Фото посебног стажа из радне књижице и чланови Закона о ПИО

Стиче се утисак да послодавац жели да радник наврши 40 година стажа осигурања, занемарујући уписани посебни стаж, који не улази у стаж осигурања. Радницима одговара да раде и примају плату, него пензију, а наши референти им још објашњавају како имају право да раде, све док не наврше 40 година стажа осигурања.

Поставља се питање, зашто се крше законске одредбе, посебно кад предузеће има вишка радника, када је у тешкој финансијској ситуацији и кад има толико незапослених младих људи.

Примјер, како се крше законске одредбе је и Исправка Појединачног колективног уговора ЈПШ "Шуме РС" а.д. Соколац, број 01-8282/09. од 18.02. 2009. године, којом је исправљен члан 5 став 2, који одређује да саставни дио основне плате је увећање по основу укупног радног стажа радника које износи 0,50% за сваку годину радног стажа. Ова одредба стоји и у Општем и Посебном колективном уговору. Исправка је урађена у Појединачном колективном уговору, тако да, умјесто радног стажа стоји пензијски стаж. Овим је омогућено да послодавац, двоструки пензијски стаж, за сваку годину плаћа 0,50% борцима ВРС.

Послодавац може само за радни стаж, односно стаж осигурања плаћати 0,50% за сваку годину радног стажа, а никако за посебан стаж који уопште не улази у стаж осигурања. Овим се остали радници доводе у неравноправан положај, јер ова накнада се не остварује по основу рада.

Уколико би се радник-борац одрекао двоструког посебног стажа (што Закон о ПИО не дозвољава), онда би био дужан послодавцу извршити поврат новчаних средстава, која су ионако незаконито исплаћивана.

Мира Ђајић

Из полицијских досијеа

Пресретнути разговори шумокрадица

■ Записник сачињен дана 04.07.2013. године у просторијама СКП ЦЈБ Источно Сарајево у вези са проведеним активностима на документовању незаконитих радњи у ЈПШ "Шуме РС" а.д. Соколац, ШГ "Јахорина" Пале, Радна јединица Мокро, предузетих на основу захтјева Окружног тужилаштва Источно Сарајево о прикупљању доказа (број познат полицији и суду) од 11.03.2011. године који се односи на пријаву бесправне сјече у Одјелу 63 зв. "Јасенава", ГЈ "Романија-Мокро", којим управља и газдује ШГ "Јахорина" Пале. Наведена пријава је с пратећом документацијом поднесена од стране Републичке управе за инспекцијске послове Бања Лука. Уз пријаву су достављене фотографије из којих је видљиво да се у истом врши бесправна сјеча дрвних сортимената у већем обиму.

Радећи током 2010. године на документовању бесправних сјеча на подручју Мокрог, којим газдује ШГ "Јахорина" Пале, дошло се до оперативних сазнања која су указивала на то да су у периоду 2007-2011. година, од стране рејонског лугара и власника приватног постројења за прераду дрвета, на шумаском рејону "Јасенава" организоване бесправне сјече већег обима. Дана 04.05.2011. године од стране припадника МУП РС извршен је увид у чињенично стање у наведеном рејону, којом приликом је методом случајног узорка у близини макадамског пута пронађен знатан број пањева бесправно посјечених стабала.

Након консултација са Окружним тужилаштвом Источно Сарајево и сачињавања оперативног плана рада, поступак је проведен по наредби Основног суда у Сокоцу за привремено одузимање документације из Шумског газдинства "Јахорина" Пале.

Дана 30.03.2011. године примјеном посебних истражних радњи дошло се до сазнања да је лице (познато полицији и суду) заједно са лицима из ШГ "Романија" Соколац, бесправно одсјекао и отуђио с подручја Романије око 18 м³ Ј/С. Иста грађа је у вечерњим часовима одвезена од стране именованог камионом-дизалицом на постројење за примарну прераду дрвета у власништву (назив предузећа познат полицији и суду) у Мокром. У мјесту Кадино село предметни камион је заустављен од стране припадника ПС Пале, којом приликом је утврђено да дрвни сортименти немају пратећу документацију, нити су били обиљежени у складу са шумарским прописима. У циљу прикривања наведеног кривичног дјела од стране одговорних лица ШГ "Романија" Соколац сачињена је фалсификована одлука о додјели дрвних сортимената чувару шума (лице познато полицији и суду) у виду накнаде за претрпљену штету насталу услед пожара на породичној кући. Предметно је обрађено посебним извјештајем.

Дана 25.05.2011. године ОТ Источно Сарајево донијело је Наредбу за вјештачење број КТА-433/10. којим се ангажује судски вјештак шумарске струке са циљем да утврди обим и да мишљење о бесправним сјечама у одјелима 50, 51, 52, 60, 61, 62, 63, 64, 65 и 66 шумарског рејона "Јасенава", ГЈ "Романија - Мокро". Истог дана је започет увиђај од стране десет увиђајних екипа који је трајао до 08.07.2011. године. Увиђајем је сваки пањ који је потицао од бесправне сјече евидентиран фотографисањем и мјерењем унакрсног пречника и висине пања.

На основу седам наредби Окружног суда Источно Сарајево донесених под бројем 14 0 К 00118111 извршен је претрес службених просторија ШГ "Јахорина" Пале, стана и осталих просторија и покретних ствари које користе (група позната полицији и суду).

Том приликом је изузета пословна и друга документација, службени чекићи и др. Приликом претреса у породичној кући (позната полицији и суду) дошло је до ометања и напада на ОСЈЛ у вршењу службене радње, након чега је лице лишено слободе и

уз извјештај о почињеном кривичном дјелу предато у надлежност ОТ Источно Сарајево. У кући породице (позната полицији и суду) пронађен је роковник превозника (познатог полицији и суду) из којег је видљиво да су приликом извоза дрвних сортимената смањивали количину, тј. мање фактурисали него што су отпремали грађе. Наведено је обрађено посебним извјештајем.

Дана 12.09.2011. године Александар Гаврић, судски вјештак шумарске струке дао је прелиминарни налаз и мишљење вјештачења по горе наведеном питању. У извјештају вјештак наводи да је након извршеног увиђаја и увида у пословну документацију ШГ "Јахорина" Пале, утврђено да је у периоду од 26.09.2006. до 11.05.2011. године у горе поменутом одјелима извршена сјеча 6.514 стабала јеле, смрче, бијелог бора и букве у количини од 8.856,88 м³ бруто дрвне масе, односно 7.528,35 м³ нето масе дрвних сортимената, тј. масе готових производа укупне вриједности 710.218,53 КМ, при чему је ШГ "Јахорина" Пале и ЈПШ "Шуме РС" АД Соколац оштећено за 1.771.925,50 КМ. Вјештак је такође навео да се у поменутих 10 одјела рејона "Јасенава" у периоду од 26.09.2006. до 11.05.2011. године вршило константно и дуготрајно пустошење шума на читавој површини од 647,15 хектара на начин како је то дефинисано Законом о шумама, чиме се ослабила приносна снага шумског земљишта, онемогућила трајност шумске производње, угрозило опстанак шума и проузроковало закоровљавање и спирање земљишта имајући у виду размјере бесправних сјеча, те њихову усмјереност на квалитетна стабла, као и свакодневно присуство чувара шума на рејону, може се констатовати да су бесправне сјече на наведеном рејону извршене уз знање и подршку одговорних лица ШГ "Јахорина" Пале, РЈ "Мокро".

Из пресретнутих телефонских разговора са службеним лицима из РЈ "Мокро" и другим лицима, евидентно је да је именовани (познат полицији и суду) у потпуности био упознат са обимом бесправних сјеча у рејону "Јасенава". У више случајева је знао ко му је извршио бесправну сјечу или ко је тренутно врши, док је у неким случајевима претходно давао сагласност да се изврши бесправна сјеча и сл.

Имајући у виду поменуто, ЦЈБ Источно Сарајево је дана 07.10.2011. године Окружном тужилаштву Источно Сарајево доставило извјештај о почињеном кривичном дјелу против групе (познате полицији и суду), због постојања основане сумње да су на горе описан начин починили кривична дјела из члана 354 став 2 "несавјестан рад у служби" КЗРС члана 379 став 1 "фалсификовање или уништавање службене исправе" КЗ РС, у вези с чланом 23 КЗ РС "саизвршилаштво".

ЦЈБ Источно Сарајево

НАПОМЕНА: Ради аутентичности објавили смо изворан текст ЦЈБ Источно Сарајево са изостављањем имена која су позната полицији и суду.

"Децембар у април"

Радна јединица "Родуша" се налази у саставу ШГ "Горица" Шипово. Већим дијелом се налази на планини Виторог, на крајњем југозападу општине Шипово, на граници према Федерацији БиХ. Највиши врх је на 1.906 м/нв, удаљен од центра града 30 км. Врх Виторога је раскрсница између општина Шипово, Гламоч и Курпрес.

Радницима у саставу ове радне јединице велики проблем прави снег и отежава им свакодневне радне активности. Снежиг на одређеним дијеловима достиже висину и до 160 цм. Овде се сударају и мијешају појаве у природи, као да се губе утврђене границе годишњих

доба. Осване сунчан дан а већ за трен почне да се јавља оштар вјетар који опомиње да овдје још зима царује и да је прољеће далеко.

Властитом механизацијом и људством свакодневно (двдесетак дана) се ради на чишћењу шумских путева на челу са искусним професионалцима Јосаном и Војом. У њиховим рукама машине за чишћење снијега дјелују као играчке и све изгледа једноставније и лакше, него што јесте. На терену са радницима дан је провела и директорица Роса Ракита ради превазилажења проблема и унапређења производње изазваних сњежним наносима.

Жељко Антонић, дипл. еколог

ЈАЊ И ЊЕГОВЕ ЛЈЕПОТЕ

■ **Јањ је назив за велику област, висораван прошарану брдима и долинаном, омеђену планинама, која се налази јужно од Шипова према Курпресу (Бабићи, Прибељци, Бабин До, Чуклић, Натпоље, Ђукићи, Липовача, Тодорићи, Подобзир, Подосоје, Ваган, Водица, Љуша, Греда, Попуже и Брдо). Центар ове области су Стројице**

Због специфичног географског положаја, етничких и вјерских карактеристика и историјских околности Јањ је надалеко чувен и понос је овога краја.

Ту су настале многе аутентичности које посебно цијене и вреднују етнографи и етнологи: јањска народна ношња, посебан однос према религији и обичајима, јањске изреке, кошење траве, пјесме и кола, јањски специјалитети, јањски вишебој...

Јањска ношња изазива посебну пажњу, плијени својом љепотом и посебним начином израде, у њој наступају бројна умјетничка друштва. У својој књизи "Опраштање са животом", прота Милан Илић наводи: "Да је умјетничко друштво из Јајца 1934. год. наступало у Загребу у јањској ношњи а годину дана касније на такмичењу у Софији (Бугарска). Ношња је била најатрактивнија на тим такмичењима и привукла је велику пажњу како јавности тако и новинара".

Религиозност Јањана надалеко је позната, њихова истрајност и висок ниво духовне свијести. Владика Лаврентије, шабачко-ваљевски, који је некада службовао у овоме крају наводи у својој књизи ("Руковети са њиве Господње") - "Да су Јањани понос Светосавља и Православља и да су дали велики број свештеника, монаха и монахиња и били уз СПЦ када јој је најтеже било."

Ово прекрасно подручје је кроз историју, од римског доба наовамо било је врло насељено и пуно живота.

Сада је, нажалост, све много другачије. Довољан је један поглед на некада обрађивана, а сада запуштена имања па да се јасно види њихова прошлост. Непокошене ливаде и меће створене наораванем, зарасли воћњаци и празне штале казују како се овдје некада живјело са природом и за природу.

Стево Н. Давидовић је писао у Босанској вили из 1886. године: "У Јању роди жито, и то: јечам, овас, пир, хелда, а у другом крају пшеница и кукуруз, кромпир, грах и конопља. За ситну стоку такође мјесто је, те и оваца прилично има. Говеда јањска угојена и урањена добро се продају, а и коња лијепих мјестимце има. Села су доста густа, предно здрав, има доста старих људи и преко 100 година, омладина чила, свјежа, здрава и угледна, живи у шуми и од шуме која је пре-

пуна дивљачи, пече више пута годишње паклину тј. борову маст и носе је у Далмацију и продају за морске пароброде. Ово је крај са најздравијим положајем, али у исто вријеме заједно са Курпресом најхладнији у Босни."

Најзначајнији културно-историјски објекат у Јању свакако је средњовјековни манастир Глоговац који је у прошлости два пута потпуно спаљен (1463. и 1944. године). Сада су потпуно обновљени црква и манастирски конак.

Кроз овај предіо протиче истоимена ријека чији кањон по многим спаде међу најљепше у Европи, станиште је ријетке и угрожене врсте сурог орла (*Aquila chrysaetos*) и дабра (*Castor fiber*), реинтродукована врста. У овом кањону у давна времена скривали су се хајдуци, који су бранили мјештане од разних зулума.

Затим Јањске отоке ("Српске Плитвице"), планина Виторог (1.907 м/нв) те Ваганска пећина која је 1969. године први пут званично истражена и до данас је веома мало урађено да буде доступна посјетиоцима. Под заштитом је Завода за културно-историјско и природно наслеђе БиХ, а потом и Републике Српске и води се као природно добро прве категорије.

Пећину су 1981. посјетили и испитали стручњаци-спелеолози, на челу са проф. др Раденком Лазаревићем из Београда, чланом Српског географског друштва, а након тога је написана и врло озбиљна студија, на основу које је доктор Стеван Станковић 1999.

објавио мини-монографију о јањској љепотици.

За њу је везана једна легенда: "Да је у пећину ушао бик у потрази за водом, и тако нестало те да је за неколико дана изашао на Купрешко поље и да није имао кожу јер су је одерали пећинско камење и шкриљци."

Прашума "Јањ" је уз прашуму "Петрућицу" једна од најпознатијих на простору БиХ. Јањ је строги природни резерват формиран рјешењем Земаљског завода за заштиту културних и природних ријеткости БиХ (бр. 245/54. од 17.07 1954), с површином од 295 ха, од тога 58 ха (језгро) у којем је забрањено искориштавање шуме и било каква људска дјелатност. Овај резерват служи искључиво за проучавање природних процеса у флори и фауни, без утицаја човјека. Појачан је надзор на спречавању бесправног кориштења природних добара, али и свих других појава које би могле нарушити природне токове и равнотежу.

Бригу о резервату води ШГ "Горица"

Шипово, којем би добро дошла већа подршка државних институција. Припада господарској јединици "Горњи Јањ" - Шиповско шумскопривредно подручје.

Цјелокупно ово подручје је идеално за развој еко-туризма, који подразумева одговорно путовање у природна подручја, очување природних и културних ресурса, нуди едукацију и забавне садржаје у природи, помаже у подизању еколошке свијести о потреби заштите природе код туриста и локалног становништва, подржава и унапређује живот локалне заједнице, развој руралне средине, производњу здраве хране и љекобиља.

Може да служи као мотиватор и генератор нових пословних могућности у општини Шипово.

"ПОНАШАЈМО СЕ КАО ДА СМО ПРИРОДУ ПОСУДИЛИ ОД НАШЕ УНУЧАДИ А НЕ НАСЛИЈЕДИЛИ ОД НАШИХ ДЈЕДОВА!"

Жељко Антонић, дипл. еколог

НБА звијезда у ловишту "Шипово"

Ловиште "Шипово" којим газдује Шумско газдинство "Горица" Шипово имало је част да угости прослављеног НБА кошаркаша Дарка Миличића, чији коријени вуку са ових простора (село Стројице - Јањ).

Дарко је наше ловиште посјетио у јануару 2013. године. Он се одушевио природним љепотама и разноликости биодиверзитета овога краја.

Осим тога што је велики кошаркаш, хуманиста показао је да се ради и о искусном ловцу који познаје ловачке

вјештине а прије свега о великом и скромном човјеку!

Далеко од урбане средине у предивној природи, угодном амбијенту и лијепом дружењу, којег није покварила ни упорна киша и сусњежица, недостајало је само више ловачке среће да се донесе и понеки трофеј. Дарко је отишао задовољан и обећао нам да ће опет посјетити наше ловиште...

Добар поглед и добро нам дошли!

Жељко Антонић, дипл. еколог

Радна јединица Чечава еколошка оаза

■ Уз свакодневни посао који организује Милица Јовић, интересно је што скупа с њом скоро сви запослени добро познају љековито биље...

Шумско газдинство "Борја" је организовано и послује кроз пет радних јединица. Једна од најмлађих по формирању, а можда и по старосној структури запослених је РЈ "Чечава". Руководилац Радне јединице је Милица Јовић, дипл. инж. шумарства, референт за узгој и заштиту шума Мира Ђурић, дипл. инж. шум., још 4 млада инжењера шумарства, пет дугара и администратор. Управа РЈ је смјештена у ловачкој кући "Плане", на пропланку у правом шумском амбијенту 5 км од асфалта, насеља и гужве.

Уз свакодневни посао који организује Милица, интересно је што скупа с њом скоро сви запослени добро познају љековито биље. Тако од раног прољећа па до јесени уберу мало за чаја да се нађе зими, а мало за јегер. Стално чујете како једни другима јављају гдје је шта пристигло, процвјетало, пажљиво чувају и беру. Тако је њихов јегер који већ неколико година праве у Шумској управи постао традиција и тражен рецепт. Наиће случајни пролазник,

уморни дозначари, инспекцијске контроле па се окријепе једном чашицом овог домаћег производа.

Када сједну уз заједнички ручак, воде разговоре о пчелама, кошницама и меду. Већина има кошнице код кућа, крену помало аматерски, а даље прискачу и помажу једни другима. И управник Милица Јовић је кренула са пчелар-

ством, како каже за сада је још приправник у тој области.

Ово је још један од примјера да су шумари и шумарска струка најближе природи, одговорни за њу и тако свјесно и несвјесно постају најбољи еколози. Радна јединица уз редовне послове постаје сваки дан и мала еколошка оаза.

Светлана Нинковић-Готовац

ЈЕГЕР

У посуду запремине 10 литара ставити 5 литара ракије јачине по жељи, и 2,5 кг шећера те мијешати док се не истопи. Наведене биљке брати и свјеже стављати у ракију, након чега промијешати. Посуда мора бити добро затворена. Након стављања последње биљке све треба да одстоји још три седмице, затим проциједити и држати добро затворено.

Биљка

1. Подбјел - цвијет 55 ком.
2. Подбјел - лист 55 ком.
3. Пискавица - цвијет 55 ком.
4. Пискавица - лист 55 ком.
5. Љубичица - цвијет 55 ком.
6. Иванчица - цвијет 55 ком.
7. Шумска јагода - лист 55 ком.
8. Боквица женска - лист 5 ком.
9. Боквица мушка - лист 55 ком.
10. Купина - млади лист 55 ком.
11. Оморика - млади врхови 55 ком.
12. Маслачак - цвијет 55 ком.
13. Глог - цвијет 55 ком.
14. Малина - лист 55 ком.
15. Зова - цвијет 6 ком.
16. Боровница - лист 55 ком.
17. Смрека - млади врхови 55 ком.
18. Смрека - зелена боба 2,5 шаке
19. Смрека - зреле бобе 2,5 шаке
20. Анис - плод 1 шака
21. Мажуран - врхови 10 ком.
22. Камелица - цвијет 55 ком.
23. Кантарион - жути 55 ком.
24. Бијела дјетелина - цвијет 55 ком.
25. Драча - цвијет 55 ком.
26. Арника - цвијет 55 ком.
27. Куница бијела - цвијет 55 ком.
28. Кестен - цвијет 5 ком.
29. Липа - цвијет 55 ком.
30. 1001 - цвијет - громовска трава - цвијет 10 ком.
31. Пелин - цвијет 55 ком.
32. Њивска преслица - врхови 55 ком.
33. Вртна мелиса - врхови 55 ком.
34. Вртна мелиса - цвијет 55 ком.
35. Орах - млад плод 5 шака
36. Рузмарин - гранчица 5 ком.
37. Жалфија - гранчица 55 ком.
38. Срчаник - коријен 55 ком.
39. Сљез - лист 55 ком.
40. Нана - лист 55 ком.
41. Мајчина душица 55 ком.
42. Вртна рутица 5 ком.
43. Маћухица (обична) - цвијет 55 ком.
44. Тимијан - гранчица 5 ком.
45. Плахтица - лист 55 ком.
46. Плахтица - цвијет 55 ком.
47. Вранилова трава - цвијет 55 ком.
48. Рањак - цвијет 55 ком.
49. Невен - цвијет 55 ком.

Количина

Вријеме бербе

- март
мај-јун
април
април
март
март
јун
април - август
април - септембар
април - септембар
мај - јун
мај
мај
мај
мај - јул
април
мај
април - октобар
април - октобар
јун - август
јун - јул
мај - јул
јун - август
јун - август
јун
јун-јул
мај - август
мај - јун
јун
август
мај - јун
јул - октобар
мај - септембар
мај - септембар
јун
јун - август
мај - август
јун - август
мај - јун
мај - јун
мај - септембар
април - септембар
април - септембар
мај - август
мај - август
мај - август
август
јул
јун - август

ЖИВЈЕЛИ, И НАЗДРАВЉЕ

НАПОМЕНА: ПИТИ СА ПРИЈАТЕЉИМА

Запис са терена

Чудо природе

Нађена два "божија" дрвета (Тиса - Таоус Баццата), самоникла на 1.100 м/нм

Природни су реликт.

Једно стабло је пронашао Дарко Драгић, а друго се налази на Јаворнику, у одјељењу 7, а друго се налази на Височнику, у одјељењу 85.

Удаљене су једна од друге око 10 километара. Старости су око 40 година.

Самоникле су, јер нико није знао за њих док их нисмо пронашли.

Наша препорука је да би и наука требала рећи о чему се ради, а за грађанство је то туристичка атракција.

Манојле Косановић

У ловишту "Шипово"

ПОВРАТАК ДАБРОВА

■ Животињски свијет у ловишту "Шипово" доста је разнолик а од 2006. године богатији је за још једну животињску врсту. Настањен је најуспјешнији и најбољи "архитекта" међу животињама - дабар

Даброви су у прошлости били настањени на овом подручју, прије више од једног вијека, овдје је живјела аутохтона популација даброва. Разлози нестанка даброва по неким претпоставкама су: прекомјеран лов (има веома квалитетно крзно), природни утицаји, болести, разно антропогено дјеловање и друге околности.

Таква судбина даброва задесила је ширу регију и подручје цијеле Европе, али и Сјеверне Америке гдје је, по неким процјенама некада живјело више од 200 милиона даброва.

У раду "Адаптација и дистрибуција европског дабра (*Castor fiber L.*) након реинтродукције у ријечи Семешници" аутора Саше Куновца и Изета Хацића наведено је: "У нашој земљи дабови су некада били распрострањени око свих већих водотокова, о чему свједоче фосилни остаци и имена мјеста Дабар, Дабар - поље итд. Према доступним подацима, последње писане податке о дабровима у БиХ налазимо у књизи "Боснае", гдје се спомињу дабови на ријечи Пливи, те у "Шумарском листу" из 1885. године у којем се помињу дабови на ријечи Укрини. Наводе велику корисност дабра у ријечним и језерским екосистемима.

И зато апелујемо на колеге ловце и све добронамјерне

људе да заштитимо ову ријетку врсту.

Човјекова околина, односно живи свијет који нас окружује, представља комплексну заједницу интегрисаних биљних и животињских врста чији живот почива на узајамном међудјеловању, насталом усљед борбе за опстанак и продужетак врсте, прилагођавања промјенама услова околине, те компетицијом, током дугог временског периода.

Биолошка разноликост, је основни услов опстанка и напретка било које популације живих бића. Очувањем и заштитом биолошке разноликости у природи обезбјеђујемо нормалне природне процесе а тиме и основне животне услове, неопходне живим организмима за опстанак, репродукцију и нормалан развој. Очување дивљачи - шума, као дио ових активности има посебан значај!

"Лов би требао да буде страст и љубав према природи, начин и стил живота, на принципима одрживог развоја у оквиру закона и струке!" (др Дитер Срам, председник Међународног савјета за дивљач и заштиту природе ЦИЦ).

Хидропотенцијал ловишта "Шипово" идеално станиште за дабра

Ријеке: Плива, Јањ, Сокоциница, Глоговац, Лубовица, Купрешка Ријека, Воларица, Ваганац, Трновица, затим Олишко језеро, Вајино језеро, Ђол, многи планински потоци и извори су прави драгуљи, бисери непроцјенљиве вриједности...

На западном дијелу ловишта "Шипово" на надморској висини од 481 м извиру три врела која чине ријеку Пливу. Од укупне дужине 33 км, већим дијелом протиче кроз ловиште "Шипово". Ријека Плива је најзначајнији хидропотенцијал на овоме подручју.

На јужном дијелу ловишта на надморској висини 635 м у дубоком мрачном кањону извире ријека Јањ, друга по величини и тече према Шипову у дужини 15 км. Улијева се у ријеку Пливу на надморској висини 440 м чинећи прелијепу ушће.

Све ријеке су чисте и незагађене, питке су већим дијелом свога тока. Богате су висококвалитетном рибом као што су поточна пастрмка и липљен.

Повратак даброва у ловиште "Шипово"

У ловиште "Шипово" у априлу 2006. године пуштено је пет породица дабра у склопу пројекта "Реинтродукција дабра у БиХ", допремљени су из Њемачке (покрајина Хесен) и добро су се прилагодили. Даљу бригу и чување преузело је ШГ "Горица" Шипово (РЈ Ловство).

Овај пројекат се реализовао уз сагласност надлежних институција (министарства) Републике Српске. Утврђено је да не постоје законске препреке и да је овај пројекат користан у смислу очувања и заштите ове врсте дивљачи а све у циљу унапређења биодиверзитета.

За даброве је веома важно да воде у којима су настањени буду еколошки чисте јер већи дио живота проводе у води, те би им загађена вода стварала велике проблеме при исхрани и репродукцији. Имајући у виду све те специфичности, хидропотенцијал ловишта "Шипово" је идеалан за њихово станиште.

Редовним провјерама и праћењем контролише се развој и прилагођавање даброва на нову територију.

Веома држе до властите територије живљења гдје на једном мирисно означеној територији нема мјеста за друге даброве, присиљени су на сталне миграције.

Интересантан је податак да се даброви обично селе низводно, док је у ловишту "Шипово" забиљежено неколико случајева да то чине узводно што је и прилика за нова истраживања.

Карактеристике о дабру

Дабар је водена и копнена врста и највећи глодар сјеверне полулопте, масивне је зепасте грађе, изврстан пливач и ронилац, што му омогућава грађа тијела.

Боја длаке је тамнокестењаста до сивкаста, на трбуху је свјетлија длака, физичке карактеристике: дужина до 1 м, тежина 20-30 кг, животни вијек 20-30 година.

Прехрана: Искључиво биљојед, преферира траволике биљке, а посебно дјетелине, трске, малине и водене биљке (користи за храну преко 300 зељастих и дрвенастих биљних врста).

Препознатљив је по снажним предњим зубима помоћу којих

за свега неколико сати може пресећи дрво пречника 25 цм, под водом може издржати једним удисајем и до 15 минута.

С обзиром да полни диморфизам није изражен и не може се само посматрањем на дистанцу одредити о којем се полу ради, један од облика распознавања пола је и боја излучевина, уколико је она тамна, ријеч је о мужјаку, а ако је свијетла, ријеч је о женки.

Најдужу брану даброви су изградили у Америци и износила је 67 м.

Претходно парењу дабар, као прави романтичар, изводи праву љубавну игру праћену оглашавањем, веселим плукањем по води, заједничким пливањем и роњењем, те изласцима на обалу који се понављају све док очарана дабрица коначно да свој пристанак.

Типични је моногам, полна зрелост наступа са 2,5 година старости када се млади даброви одвајају од родитеља и заснивају нову породицу.

Пари се у периоду јануар - март, а парење се одвија у води. Гравидност траје просјечно 105 дана, а млади долазе на свијет од априла до јуна.

Има једну генерацију годишње. Женка окоти 1 - 5 младих.

Основни станишни услови за дабра су стална и довољно дубока вода (мин. 30 цм). Уколико настанује мањи водоток који понекад постаје превише плитак, на њему изгради брану како би осигурао довољну дубину воде и заштитио улаз у склониште.

Живи у фамилији у којој је основа родитељски пар уз који остају млади до полне зрелости, дакле у истој фамилији живе родитељи са двије генерације младих. Млади су у трећој години полно зрели и напуштају родитеље. Сложни су при раду у којем учествују сви чланови а некада се удружују и више фамилија.

Захваљујући акцијама повратка дабра на некадашња станишта широм Европе почетком 21. вијека, дабар је поновно распрострањен на ширем простору и у релативно добром бројном стању.

Према подацима за 2000. годину, популација европског дабра креће се од 600 до 650.000 даброва.

Жељко Антонић

У одјелу 130 ПЈ "Горња Велика Усора" ШГ "Борја" Теслић

Природне љепоте и бездан

Село Очауш обухвата насеља Доњи и Горњи Очауш. Налази се југозападно од града на граници са општином Котор Варош. Од града је удаљено 45 км. Ради се о насељу које је углавном брдовито, осим дијела централног потеза насеља уз ријеку Велику Усору које је доста широко и релативно равно. Надморска висина центра насеља је око 400 м. Са сјеверне стране се налази планина Борја, а са јужне Очаушка планина која представља обронке Влашића. Висина овог подручја се креће и преко 1.300 м/нв. Подручје је богато шумом и водом. На овом подручју извире ријека Велика Усора. Од других ријека протичу Посењачка ријека, Велика Очаушница, Тољница и Црквена. Усора се у ранијој историји убрајала у златоносне ријеке, а вјерује се да је то и даље у свом горњем току скупа са многобројним већим и мањим притокама и потоцима. Конфигурација терена, шумска просторства и богатство дивљачи пружају повољне услове за развој ловног туризма. На подручју села Очауш постоје добри услови за развој сеоског вида туризма, као што су очувана природа, чист ваздух, богато етно културно наслеђе, гастрономија, могућност за одмор, шетњу и рекреацију.

Сва наведена природна богатства представљају огроман потенцијал за развој туризма:

- екотуризам (посјета природним, заштићеним, нетакнутим подручјима природе укључујући резервате флоре и фауне),
- авантуристички туризам и
- очаушка пећина.

Уз ријеку Тољницу постоје 2 рибњака поточне пастрмке, а даље уз пут према Очаушком лицу кроз 128. одјел шумским путем који је рађен у току 2011. године, па могу и теренска аута да прођу

све кроз борову шуму до самог врха планине одакле се пружа поглед на ријеку Саву. Постојећи рибњаци и стаза која води кроз шуму којом газдује Шумско газдинство "Борја" Теслић су идеални за рекреацију и планински сеоски туризам. На супротном крају је пећина, још неистражена.

У току љета ови предјели су погодни за параглајдинг који се повремено одржава.

Не поменути Бездан који се налази у одјелу 130 ПЈ "Горња Велика Усора" који такође није истражен, а око којег су испричане многе приче становника Очауша, као да нисте ни били на планини. Тако по тврђама рођених Очаушанаца, јама је толико дубока, ако се довољно утишате чућете како неко прича кинеским језиком доље на дну. Елем, кажу људи, а барем један је видио својим очима, да је крава бјежећи од вола упала у Бездан, међутим, аман да је он њу стигао у Бездану, јер кад су изашли из пећине, тамо негдје око Бањалуке, крава је имала и теле са собом.

Светлана Нинковић-Готовац

ЗАШТИЋЕНИ ПЕЈЗАЖ

■ Много је планина у Републику Српској и Босни и Херцеговини с високим степеном природних вриједности. Међу њима Јахорина својим особеностима заузима централно мјесто: повољан географско-туристички положај, хоризонтална и вертикална рашчлањеност рељефа, индивидуалност и поливалентност планине, биогеографске, климатске и хидрографске карактеристике, као и створене вриједности људском руком (смјештајни капацитети, скијашка и комунална инфраструктура)

То је планина на којој се на различите начине комбинују различити облици рељефа од подножја до највиших врхова. Она није монотона и сурова планина. Рељеф терена, богат биљни и животињски свијет, богатство водних и шумских ресурса омогућавају различите привредне активности, рекреацију, спорт, развој туризма, а посебно зимског.

Планина Јахорина је смјештена у централном дијелу Босне и Херцеговине. Дејтонским мировним споразумом подијељена је између Републике Српске и Федерације БиХ тако да је највећи дио планине са изграђеном инфраструктуром, објектима и скијашким теренима припао Републици Српској. Овај дио планине у Републици Српској припада општинама Пале и Трново које су удружене у град Источно Сарајево. Планина припада Динарском планинском систему са смјером пружања југоисток-сјеверозапад. Дужина масива је око 30 км а ширина 5-15 км и он представља границу између високих планинских површи и брда размјештених према југу и пространих висоравни према сјеверу, чији рељеф условљава специфичну континентално-планинску климу.

Њени пространи пашњаци одувјек су привлачили сточаре, а шуме препуне дивљачи, љековитог биља, јестивих плодова и јестивих гљива љубитеље природе, лова, планинаре, излетнике, научне раднике. Ипак је Јахорина препознатљива у свијету по својим скијашким теренима и

по XIV зимским олимпијским играма које су одржане на њеним падинама 1984. године.

Веома рано су на Јахорини отпочела различита научна истраживања. Прво флористичко истраживање извршио је 1889. године Ф. Фиали. Истраживања су у XX вијеку настављена, почетком вијека (1902) К. Мали а шездесетих година Жељка Бјелчић (1965). Шумске заједнице Јахорине истраживали су после Другог свјетског рата професор Шумарског факултета у Сарајеву Павле Фукарек и Витомир Стефановић. Близина Сарајева, а у новије вријеме и Пала као научног и високошколског центра доводи до бројних појединачних и групних теренских екскурзија научника и студената што има утицај на њихово свеукупно поимање флоре, вегетације, биодиверзитета, екосистема и животне средине уопште. На једној од таквих екскурзија постављена је и споменичница Карлу Малију на Равној планини, као знак захвалности и сјећања на познатог ботаничара.

Планина Јахорина представља најважнији природни ресурс општине Пале и града Источно Сарајево. Најважније богатство представљају шуме којим управља ЈПШ "Шуме Републике Српске" на површини од 25.612,46 хектара са дрвном залихом од 6.518.148 м³ (општине Пале, Трново и Источни Стари град). У систем водоснабдијевања туристичке зоне Јахорина, Пала, Источног Новог Сарајева и Сарајева укључена су 482 литра воде у се-

кунди са јахоринских врела. Стрме падине у комбинацији са степенастим облицима рељефа валоризоване су за развој зимског туризма. Изграђено је 20 километара скијашких стаза, 3 жичаре, пет ски лифтова и око 5.000 кревета у објектима за смјештај туриста различитог типа.

Развој туризма у протеклом периоду пратиле су многе нежељене последице. Резултат превелике урбанизације планине је да на врху планине имамо нови град са неколико стотина објеката за смјештај туриста и помоћних економских објеката, као и објеката туристичке и комуналне инфраструктуре. Сви ови објекти грађени су на терет простора са великим бројем туриста на сезонском и годишњем нивоу, који имају велики утицај и негативне последице за животну средину и њене ресурсе, биљни и животињски свијет, природне ресурсе.

На подручју природног добра Јахорина одвијају се различите привредне дјелатности: шумарство, туризам, водоснабдијевање, које се међусобно преплићу и производе нежељене последице. Због тога је потребно све ове дјелатности укључити у концепцију одрживог развоја и интегралног управљања простором. Концепција одрживог развоја подразумијева уравнотежени економски, социјални и културни развој без угрожавања животне средине. Она треба да буде основна смјерница у управљању привредним дјелатностима, у првом реду туристичком, која ће омогућити остварење економских,

друштвених и естетских циљева, уз истовремену заштиту културних вриједности, социјалног интегритета, кључних еколошких процеса и биолошког диверзитета.

Имајући у виду значај природног добра Јахорина за град Источно Сарајево, Републику Српску и Босну и Херцеговину потребно је извршити његову заштиту, чиме би се успоставила равнотежа и омогућила трајност коришћења природних ресурса. Јахорина је неколико пута, у посљедњих 70 година, проглашавана заштићеним простором због својих природних вриједности и као веома значајно подручје за коришћење у рекреационе сврхе и развој зимских спортова.

Рјешењем Земаљског завода за заштиту споменика културе и природних ријеткости у Сарајеву (број 19, од 30. априла 1954. године), Јахорина је проглашена и заштићена као туристичко-рекреационо подручје у укупној површини од 1.600 ха. Извор Паљанске Миљацке је, као хидролошки споменик, стављен под правну заштиту 30. јуна 1955. године. Седрено подручје Пале са слапом на Паљанској Миљацки, као хидролошки споменик, под правном заштитом је од 29. марта 1957. године. Према просторном плану СР БиХ, усвојеном септембра 1981. године, Јахорина је предвиђена за Регионални парк природе. У Регистру заштићених добара Босне и Херцеговине евидентирана је као Парк природе под бројем 681-54.

Према Просторном плану Републике Српске, усвојеном 1996. године, Јахорина је са извориштем Праче предвиђена за национални парк. Просторним планом Републике Српске који важи до 2015. године Јахорина је предвиђена у категорији заштићени пејзаж. Ово подручје је на Привремену листу националних споменика Босне и Херцеговине уписано под редним бројем 271 ("Службени гласник Републике Српске", број 79/02), с циљем да се сачувају његове изузетне природне вриједности и љепоте.

Иако је предмет заштите већ дуже од пола вијека, до сада није постојала цјеловита научностручна студија из које би произашла адекватна заштита подручја Јахорине. Стање конкретне природне добра и интерес за његово очување и заштиту захтијевају да се прецизно утврди површина заштићеног подручја са заштићеним локалитетима и врстама јединки биљног и животињског свијета, као и степена заштите простора.

Због тога је Републички завод за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске урадио и 2009. године објавио научностручне основе за заштиту планинског масива Јахорина на територији Републике Српске као заштићеног пејзажа **ЈАВОРИНА-заштићени пејзаж**.

Та научностручна студија је објединила постојеће податке и утврдила садашње стање природног, културно-историјског наслеђа и основних дјелатности подручја,

те дала оцјену у којој мјери оно испуњава критеријуме за проглашење заштићеног пејзажа.

Предложени облик заштите је **природно добро заштићени пејзаж** према Закону о заштити животне средине, Закону о заштити природе, а према међународној IUCN категоризацији припада **V категорији-заштићени пејзаж**.

На основу тога, а према међународним критеријумима (IUCN-а), извршена је категоризација најзначајнијих ужих подручја у оквиру заштићеног пејзажа. Као саставни дио Студије дат је концепт заштите и смјернице за даље активности за очување и унапређење заштићеног подручја. Осим тога што Студија даје основе за проглашење Јаворине заштићеним пејзажом она представља основ за све будуће пројекте, програме и активности у заштићеном подручју.

Заштићено подручје Јахорине има за циљ:

- заштиту, очување, обнову и унапређење екосистема
- заштиту и очување биодиверзитета
- заустављање даље деградације свих компонента екосистема (уништавање, угрожавање, непланско и нерационално коришћење природних вриједности и ресурса)
- ревитализацију дијелова подручја, његових природних и створених вриједности, сходно степену насталих промјена
- планирање врсте, начина и могућих активности у заштићеном подручју кроз израду одговарајућих докумената
- рекреацију, спорт и туризам ускладити са заштитом природе
- сузбијање непланске изградње, усклађивање организације, уређења и коришћења простора заштићеног добра са утврђеним режимима заштите
- обезбјеђење услова за презентацију заштићеног добра и његових природних и културно-историјских вриједности
- обезбјеђење научностручних истраживања у заштићеном природном добру
- успостављање мониторинга различитих компоненти екосистема заштићеног подручја

У оквиру Заштићеног пејзажа Јаворина издвојене су категорије заштићених природних добара по IUCN:

- Тријеска - Ia	279,20 ха
- Палашева - Ib	553,31 ха
- Златна долина јавора - Ia	31,92 ха
- Голубињак - Ia	82,69 ха
- Дуго поље - Ia	15,56 ха
- Велики јавор - IV	217,93 ха
- Врело Праче - VI	104,12 ха
- Мало Двориште - III	58,14 ха
- Врело Миљацке - VI	296,49 ха
- Омладинска пећина - III	-
- Регулациони план Посебног подручја Јахорина	763,28 ха

На подручју Заштићеног пејзажа *Јаворина*, површине 11.546,68 ха, које је предмет ове студије, успостављени су режими заштите I, II и III степена. Њихове припадајуће површине, односно процентуална заступљеност износи:

- зона I степена заштите има површину 962,68 ха, што износи 8,34%;
- зона II степена заштите има површину 676,68 ха или 5,86%;
- зона III степена заштите има површину 9.144,04 ха, односно 79,19%;
- од укупне површине Заштићеног пејзажа на Регулациони план *Посебног подручја Јахорина* отпада 763,28 ха.

Васкуларна флора обухвата 1.106 такса из одјељка Pteridophyta и Spermatophyta, док одјељак маховина Bryophyta обухвата 138 такса. Од укупног броја врста Босне и Херцеговине, на подручју Јахорине расте око 24,23% врста. Посебан значај диверзитету флоре дају врсте ендемичног (*Knautia sarajevoensis*, *Hypocheris illyrica*, *Knautia sarajevoensis*, *Crepis dinarica*, *Potentilla montenegrina*, *Pančićia serbica* i druge) и реликтног карактера (*Acer heldreichii* subsp. *visianii*, *Arctostaphylos uva-ursi*, *Vaccinium myrtillus*, *Vaccinium vitis idaea*, *Betula pubescens* i druge). На различитим стаништима која су се формирала на врховима и њиховим падинама уточиште је нашло 12,92% ендемичних врста што је 31,77% од укупног броја ендемичних врста Босне и Херцеговине. Са флористичког и екосистемског биодиверзитета као посебну вриједност треба истаћи заједницу субалпске шуме букве и планинског јавора *Acer heldreichii* subsp. *visianii*. Та врста и њена заједница су ендемске и реликтне на Балканском полуострву. Вегетацијски диверзитет се огледа у постојању 55 различитих асоцијација које су распоређене у 14 класа, 18 редова, 29 свеза и 10 подсеза.

Концепт заштите Заштићеног пејзажа *Јаворина* заснива се на заштити, развоју, уређењу и управљању заштићеним пејзажом, који се базира на:

- очувању и унапређивању укупних природних вриједности и ресурса,
- очувању пејзажних карактеристика,
- очувању културно-историјског наслеђа,
- усклађеном развоју човјека и природе.

За праћење стања животне средине сва заштићена подручја захтијевају формирање независног управљачког тијела са организацијом, људским и финансијским ресурсима, који обезбјеђују спровођење у правном акту заштитних циљева и мјера.

Управљање заштићеним пејзажом проводи се на основу акта о проглашењу подручја заштићеним и посебног плана управљања.

Др Славо Кујунџић
Јул 2013. године

Виђење унапријед:

Мр Радован Симић - Говор у Привредној комори Републике Српске, 2007)

Ако се усвоји овакав Закон у шумарству ће настати хаос

■ Интересантна је појава, а били су сви директори шумских газдинстава, извршни директори ЈПШ "Шуме РС", представници Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду, Удружења инжењера и техничара РС, Удружења дрвопрерађивача, представници Привредне коморе РС, али да се нико не сјећа двадесетминутног говора мр Радована Симића, који је моја маленкост (а није ми то обавеза) снимила у видео-запис (од 15 минута), а касније дијелове инкорпорирао у документарни филм "КРАДЉИВЦИ БУДУЋНОСТИ ИЛИ ШУМСКА МАФИЈА ПУСТОШИ ШУМЕ"

Све оно на шта је упозоравао Симић, када је усвојен Закон о шумама (2008), остваривало се у пракси... Себељубивост или сујета (шта је друго у питању) или страх да је неко бољи, да тако кажем, од колективних грешника...

Сада нас очи Радована Симића гледају "са онога свијета", а ја као његов најближи друг, узимам за право да као човек осјетљиве савјести, објавим ово, а да ме не потапа страх као вода...

Ево фонограма (од 28. јуна 2007. године), онога на шта нас појмовно упућују поднаслови...

"Ја, као један од аутора важећег закона о шумама, изненадио сам се кад сам неку вече чуо да РТВ РС, као и други медији, објавише да је Скупштина РС усвојила Нацрт закона о шумама, за који шири шумарска јавност није имала појма.

Јавна расправа о Нацрту закона о шумама, била је на четири мјеста у Републици Српској, а пето мјесто је Удружење инжењера и техничара РС. Ја сам био у име ЈПШ "Шуме РС" на свим тим мјестима гдје се водила расправа. На тим расправама се добијао закључак да понуђени текст Нацрта закона о шумама није добар и да га треба повући из процедуре, како не бисмо узалуд губили вријеме и новац... Општа је оцјена да се са усвајањем таквог закона не би остварили дугорочни циљеви и витални интереси шума као природног и привредног ресурса.

Суштинска грешка је да је прво требало усвојити стратегију дугорочног развоја шумарства, па тек онда закон.

Поменути текст Нацрта закона о шумама је одступио од основних начела важећег закона о шумама, а 80 одсто је преписан из важећег Закона о шумама Србије.

Лично мислим да су разлози за доношење оваквог закона неосновани и неозбиљни, чак помало смијешни од стране предлагача.

Треба бити искрен, а волио бих да је овдје министар присутан, па рећи да је

основни и главни разлог доношења закона о шумама оснивање агенције за шуме, која има за циљ да преузме потпуно управљање и газдовање над шумама РС (касније је укинута, јер је била као фантомски орган, примједбе Н.Ж). Она је наметнута од стране међународне заједнице, не консултујући стручну јавност шумарства у Републици Српској...

Важећи закон о шумама је први системски закон који је донесен 1994. године у Републици Српској...

Ми данас, ако подржимо усвајање Закона о шумама, градимемо кућу без пројекта, с крова, а немамо темеља.

Основне мањкавости Нацрта закона о шумама су:

Понуђени текст није конзистентан нити је свеобухватан. Његовом примјеном не би се могли остварити стратешки и дугорочни циљеви развоја шумарства. У њему је у потпуности занемарен привредни аспект шума...

Из текста Нацрта закона о шумама се не види ко управља шумама, јер ми смо земља у којој мора бити приоритет привредна функција, зато што је у укупном привредном комплексу утицај шумарства је значајан, за разлику од развијених земаља, као што је Шведска, то је минимум...

Нацрт је конфузан, и није децидно

описана дјелатност рада... Уопште се не зна шта ће агенција радити...?

Јавно предузеће "Шуме РС" је потпуно запостављено, сведено на пуког извођача радова. За све одговара, а нема га нигдје када је у питању надлежност... Не може оно да живи на некаквом уговорном односу са надлежним министарством? Управљач шума (Влада РС) у сваком моменту може да каже ми са ЈПШ "Шуме РС" раскидамо уговор...

Закон децидно не наводи појам газдовања шумама. У једном члану стоји да је коришћење шума само сјеча...

Што се тиче издвајања средстава за проширену репродукцију, то су средства која би се ЈПШ "Шуме РС" требала вратити, али ја мислим да никада неће...

Што се тиче форме закона, мислим да није добар, јер има много непотребног текста, много непотребних чланова којим се не може санкционисати починилац шумске крађе. Има чланова на четири странице. Има различитих термина истог значења (а то је одраз пуког преписивања, тако да нису исправљени термини из екавице, примједба Н.Ж).

На крају, мислим да не бисмо смјели дозволити да се овакав текст Нацрта закона о шумама усвоји. Ја вам кажем да ће настати хаос у шумарству. Толико, хвала!"

СЕРТИФИКАЦИЈА ШУМА У ЈПШ "ШУМЕ РС"

■ SGS је признат као глобални узор за највише стандарде експертизе, квалитета и интегритета

Сертификација газдовања шумама у ЈПШ "Шуме Републике Српске" је започета 2005. године у Шумском газдинству "Височник" Хан Пијесак, затим настављена са сертификацијом још три шумска газдинства (Мркоњић Град, Градишка и Рогатица). Носиоци сертификата су била појединачна шумска газдинства.

У 2008. години извршен је сертификацијски преглед у Јавном предузећу у свим шумским газдинствима као саставним дијеловима предузећа. На основу тога, издан је заједнички сертификат за Јавно предузеће као групу која се састоји од 25 чланова (шумска газдинства). Издавањем заједничког сертификата престају важити појединачни сертификати који су били издани напријед наведеним шумским газдинствима.

Јединствен број сертификата је **SGS-FM/COC-004338, SGS-100%** на површини од 808.306 ха (ариел) он вриједи за сва шумска газдинства и на њега ће се позивати сви даљи прерађивачи дрвета који сировину набављају од ЈПШ "Шуме РС". Сертификат важи од 10. марта 2013. до 9. марта 2018. године и подложен је успјешним годишњим контролним прегледима.

Кориштење сертификата, FSC заштићеног знака и СОС броја је строго прописано правилима FSC-а и забрањена је свака злоупотреба.

У ЈПШ "Шуме Републике Српске" је организован групни систем FSC сертификације газдовања шумама. У том систему Јавно предузеће осигурава својим интерним процедурама да се сви чланови групе придржавају FSC стандарда, а акредитационо тијело које је издало сертификат методом узорка врши годишњи мониторинг Јавног предузећа.

Повећана друштвена свијест о уништавању и деградацији шума је довела до тога да се потрошачи желе осигурати да куповином дрвета и других производа шуме неће допринијети том уништавању, већ помоћи очувању шумског богатства за будућност. Одговарајући на такве захтјеве, појавиле су се међународне организације које су израдиле стандарде које је потребно задовољити како би се стекло право на заштићену маркицу која је препознатљива и означава производе који су настали одговорним газдовањем шумама.

На основу тога разрађене су процедуре којима се испитује да ли они који газдују шумама и шумским земљиштем поштују одредбе међународно признатих стандарда за сертификацију газдовања шумама.

FSC стандарди су засновани на принципима и критеријумима који воде бригу о економским, социјалним и еколошким компонентама газдовања шумама.

Сертификат може издати само од FSC вијећа овлашћена организација (у случају ЈПШ "Шуме РС" то је SGS Словачка) која обавља инспекцију организације те увидом у документацију и стање на терену утврђује степен усклађености са стандардима. FSC сертификат се издаје на пет година, а подложен је годишњим мониторинг посјетима.

Сврха мониторинг прегледа је да се установи у којој се мјери члан групе придржава слова FSC стандарда те да се установи да ли је дошло до већих промјена у газдовању шумама и организацији посла од прошлог прегледа.

Треба провјерити све услове и препоруке, као и друге активности према нормама SGS QUALIFOR генеричког стандарда. Такође, треба размотрити искуства других чланова у провођењу сертификације. Неопходно је прегледати и кориштење логотипа и СОС броја на фактурама, а треба проћи и кроз стандард за групну сертификацију.

Пошто стандарди захтијевају одређене поступке и процедуре за успјешно газдовање уз поштивање основних постулата које прописују поменути стандарди. Поменуте процедуре морају се прописати за сваку дјелатност коју сусрећемо у обав-

љању свакодневних активности. Дио процедура се примјењује одраније сам није било преточено у писаном облику како се захтијева стандардима, процедуре нису коначне већ су подложне измјенама и допунама у зависности од услова рада. Неке процедуре се поред писаног образложења предочавају на картама ради лакше прегледности и сврхе самог издвајања и дјеловања на терену. Провођење и поштивање процедура важно је за консултације интересних страна које се баве очувањем и заштитом животне средине прибављањем мишљења и сугестија за успјешно извршење годишњих планова газдовања шумама.

- Постоји ли информација о FSC сертификацији, управник доста добро користи поменуте стандарде, на терену примјењује и проводи процедуре које се захтијевају у стандардима.
- Да имају све неопходне материјале, поседују све карте са урτανним водотоцима, комуникацијама, објектима од посебног интереса, карте сјекорета, сва остала документација потребна за праћење процеса производње и сертификације шума.
- Редовно су информисани о процесу сертификације, сва нова сазнања и упутства редовно се достављају до радних јединица и свих запослених радника, као и извођачи радова редовно се информишу о насталим промјенама.
- Тема о сертификацији била на колегијуму шумског газдинства, тако да задужена лица добију одређена задужења.
- Упознати са својим обавезама, за провођење активности на терену уз поштивање свих норми и стандарда.
- Радници користе заштитна средства, може ли се унаприједити заштита радника, примијењен напредак примјеном квалитетније заштитне опреме.
- У случају несреће, пруже прву помоћ, позову газду пошто имају мобилне телефоне, или користе властита аута.
- Прву помоћ имају у близини, свака сјекачка група.
- Радници не конзумирају алкохол, није било потребе за удаљавање са радног мјеста, да не угрожавамо радни простор ради тежине обављања свакодневних задатака.
- Одбачене амбалаже од горива, уља и сл. нема у шуми пошто имају канте за смеће на стоваришту, даље поступање према прописима.
- Нема проблема са локалним становништвом, уочена добра сарадња са локалним становништвом око пружања разних видова помоћи, те ангажовање радне снаге у окружењу.
- Разумије директор шумског газдинства FSC сертификацију и да ли је у начелу прихвата.
- Утицај човјека (антропогени) на природу је пресудан елемент за очување животне средине који може да се контролише.

Ненад Куртума, дипл. инж. шум.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈ ПРОЈЕКТА ПОШУМЉАВАЊА ГОЛЕТИ

Шуме су најсигурнија, најтрајнија, најјефтинија и најчешће примјењивана заштита земљишта од ерозије, поплава, покретања пијеска и сл. Вјештачким путем, шуме настају поступком "пошумљавања", сјетвом шумског сјемена или садњом биљака или комбинацијом ова два начина када за то постоје одређени разлози, а таква млада шума назива се "шумска култура"

У досадашњем раду на пошумљавању голети (подесних за пошумљавање) осјећа се одсуство смјерница за пројектовање које би дефинисале обавезни садржај Пројекта пошумљавања голети, чиме би се разријешила сва питања пројектантског типа од којих зависи успех заснованих култура.

Неуспјех при пошумљавању голети је врло чест случај ако се не познају одговарајуће технологије и технике, надограђене стално растућим сазнањима из бројних дисциплина с којима је вјештачко подизање шума повезано. За потребе овог рада анализирани су одредбе Закона о шумама Републике Српске у домену вјештачког подизања шума, као и одговарајући учбеници из области пошумљавања.

ОБАВЕЗНИ САДРЖАЈ ПРОЈЕКТА ПОШУМЉАВАЊА ГОЛЕТИ

Вјештачке шуме подигнуте на голетима подесним за пошумљавање прије свега треба да омогуће реализацију општекорисних функција шума у које спадају еколошке и социјалне функције шума, а потом и привредне (економске) функције. Као такве, првенствено су заштитне шуме, с циљем да изврше заштиту земљишта и вода, насеља, инфраструктурних и других објеката и имовине.

Пројекти пошумљавања голети морају обавезно да садрже обрађене елементе терена, односно подручја предвиђеног за пошумљавање (клима и климатско-географске карактеристике, орографија, земљиште, вегетација), предмјер и предрачун радова, спецификацију опреме, организацију рада на пошумљавању, мјере заштите на раду и заштите животне средине, те одговарајуће цртеже и скице.

Клима и климатско-географске карактеристике, орографија, земљиште и вегетација

Климатски услови дефинишу се преко климатских параметара на основу расположивих података са најближе метеоролошке станице која има редовна осматрања трајања сунчевог сјаја, температуре, падавина, релативне влажности, облачности и вјетрова. Обрада климатско-географских карактеристика је важна код подизања и његовања одређених биљних култура.

Орографски фактори, као снажни модификатори климе, представљају врло

значајне чиниоце код пошумљавања голети, тј. избора култура и технологије. Најважнији орографски фактори су висина (висинска разлика), експозиција, инклинација и конфигурација.

Са висином се мијења температура ваздуха, а са експозицијом топлотни режим ваздуха и земљишта. Инклинација може снажно да потенцира утицај експозиције. Конфигурација, као битан орографски фактор, дјелује у смислу модификације фактора орографије.

Код физичких анализа земљишта за потребе пошумљавања утврђује се механички састав земљишта, влажност и хигроскопност, те на основу тога текстурна класа земљишта, а код хемијских особина рН вриједност, карбонати, хумус, азот, однос угљеника и азота, количина лакопрístupног фосфора и калијума.

Познавање вегетације која је егзистирала прије него што је дошло до формирања голети, или пак околне вегетације најближе подручју пошумљавања, од великог је значаја и помаже код одређивања врста за садњу, које у принципу (ако је могуће) треба да буду исте или сличне карактеристикама аутохтоних врста.

Приликом избора култура за пошумљавања осим природних услова потребно је узети у разматрање и друштвеноекономске услове локалне заједнице, односно структуру становништва, те структуру земљишних површина и могуће кориснике пошумљених површина.

Вјештачке шуме на голетима подижу се да би се задовољила три основна циља: производни, заштитни и пејзажно-архитектонски. На избор врста утиче и начин будућег газдовања културом у шумскоузгојном смислу. Све врсте које се данас користе за пошумљавање могу бити гајене у облику високе шуме (четинари, јавор, јасен, топола и др), али један мањи број може да се гаји и у облику ниске шуме (храст, багрем и др). Одабране врсте требају обезбиједити и економску корист.

Избор врста за пошумљавање врши се сходно орографским приликама (равни дијелови, косине или комбинација истих) и педолошким карактеристикама и једна је од најважнијих одлука, која даље сугерише

начин припреме земљишта, метод пошумљавања, његу посађених биљака и сл. У старту се рјешава питање избора домаће, одомаћене или стране врсте дрвећа. Локалне врсте и расе имају предност у пошумљавању. Пракса је показала да су се неке стране врсте (дуглазија, боровац, багрем, црвени храст и др) адаптирале на наша станишта и као такве постале интересантне због добре продуктивности и квалитета дрвета.

У неповољним условима средине најчешће се користе тзв. пионирске врсте, способне да на лошем станишту обезбијеле шумски покривач у облику преткултуре, а касније, најчешће, уступе мјесто трајној шуми. Пионирске врсте су бијели и црни бор, панчијева оморика, бреза, багрем, јасика, црни граб, црни јасен, ива, врба итд.

Као основна јединица у пошумљавању у прошлости навођен је само "род" као нпр. храст, липа, бор и сл, и та пракса је изазивала доста недоумица и промашаја, јер одређени род има доста врста и форми између којих су осјетне разлике. Данас је, развојем пошумљавања као науке и праксе, дефинисано да је основна јединица пошумљавања "врста". Тако се у савременом пошумљавању настоје садити "екотипови", "едафотипови", "ценотипови" и у оквиру њих најбољи "биотипови". Као јединица пошумљавања може бити и "клон", "форма", "сорта" или "култивар".

Пројекат пошумљавања голети треба да обрађује следећа поглавља: избор врста за пошумљавање, припрему садница, чување садног материјала, технику садње, састав култура, припрему станишта за пошумљавање, првобитну густину садње, тип садница, метод садње, вријеме садње, начин ђубрења, комбинације врста код заснивања култура, његу култура и побошање станишних услова.

Правилан избор врста за пошумљавање условљен је мноштвом чинилаца међу којима су најважнији усклађеност између станишних услова и биоколошких особина врсте, подесности врсте за остваривање постављеног циља газдовања и прилагођености начину газдовања у шумскоузгојном смислу. Избор врста зависи и од утицаја дате врсте на станиште (везивање земљишта, стварање стеље, утицај на хумифицирање и сл), односно од брзине прираста у младости, нарочито у висину, као и отпорности према

оштећењима под утицајем негативних абиотичких и биотичких чинилаца. Врло битан фактор је цијена подизања културе и каснија могућност остваривања прихода. Привредни циљеви пошумљавања најбоље се одрађују употребом врста из групе високог дрвећа.

Шумске културе могу бити чисте (монокултуре), састављене од једне врсте и мјешовите када су изграђене од двије или више врста. Данас се у земљама са развијеним шумарством настоје подизати мјешовите културе (поликултуре) кад год за то има услова, са циљем да образују и очувају потпун склоп, успјешно заштите земљиште од ерозије и конзервирају залихе неорганских хранљивих материја у земљишту у што већем обиму.

Зависно од услова, претходну припрему сачињавају једна или више радних операција, и то третирање: а) вегетативног покривача (чишћење земљишта од жбуња, корова и другог материјала) и б) земљишта (обрада земљишта, ђубрење земљишта). Обрадом земљишта стварају се повољни услови за раст и развој подигнутих култура и омогућује извођење радова на пошумљавању, односно садњи садница.

У вјештачком начину пошумљавања избор размака између биљака при садњи зависи у највећој мјери од особина врсте која се седи (врсте са широм круном се рјеђе од оних са уском круном). Приликом одређивања оптималних размака садње полази се од сљедећих претпоставки: величине садног материјала, система производње садница (школоване или нешколоване), станишта, врсте дрвећа, типа садног материјала, степена познавања особина садница, опасности од корова, циља пошумљавања, услова тржишта уколико се планира продаја дрвних сортимената и селекционих могућности у њези подигнуте културе.

Послије одлуке о избору врсте, екотипа или клона, рјешава се питање типа садног материјала који ће се употријебити за пошумљавање. Садни материјал може бити генеративног (сјеменог) и вегетативног поријекла. Најсврсисходније је садити саднице прве класе у старости од двије године.

У принципу се пројектује с просјечном густином садње од 2.500-4.000 садница по хектару, а чешће треба пројектовати мјешовите шумске културе као стабилније и постојаније. Монокултуре на теренима склоним клизању и ерозији пројектују се са 4.000-5.000 садница по хектару. С обзиром на дјелимично тешке услове рељефа и земљишта треба рачунати на пријем садница од просјечно 75-85%. Попуњавање почиње у другој години живота културе, по правилу само онда када је проценат пропалих биљака већи од 15% и ако је губитак биљака равномерно распоређен. Ако се покаже да се билке нису примиле у већем броју на појединим мјестима тако да су читаве крпе остале празне, култура се попуњава чак и ако је, укупно узето, пропало мање од 10% засађени садница. Садни материјал којим се врши попуњавање по правилу треба да је исте врсте, старости и узраста као и билке у култури.

Постоје бројни начини садње који се веома разликују по појединим детаљима у погледу радних операција и употријебљеног оруђа, а сви морају да осигурају садници висок степен преживљавања у датим условима средине, а при томе рационализују

трошкови. Класичне саднице са слободним (откривеним, голим) коријеном саде се ручно у јама величине 40x40x40 cm или у јама отворене помоћу сврдла (пречник 25-30 cm и дубина 25-40 cm), у бразде отворене плугом (дубине 20-30 cm и широки 30-40 центиметара) или полуаутоматизованим и потпуно аутоматизованим машинама.

Распоред посађених садница може бити у облику квадрата, правоугаоника и истостраничног троугла. Мада правилни размаци имају приоритет, не треба се лишити и неправилног распореда садње, који се среће при комплетирању подмладка, пресађивању или подсијавању под заштитом старе састојине, на теренима с великим блоковима стијена на површини, на терасама, градонима, контурним рововима и сл.

Велика опасност у љетном периоду за вријеме суше за четинарске културе представља пожар. Због превентиве код његовог избијања остављају се у четинарским културама незасађени противпожарни појасеви широки 20 м. Други начин је да се кроз четинарске културе остављају пруге које се засађују лишћарским врстама са густом круном ширине 10-20 м или више, у циљу брзог локализовања и сузбијања пожара.

Код пријектовања пошумљавања голети може се кобинovati подизање шумских култура са травним културама. Основни циљ пошумљавања је обезбјеђење позитивних промјена супстрата и интензивирање педогенетских процеса. Пракса је потврдила да граминее и легуминозе у смјеси дају у том смислу најбоље ефекте, чак понекад и боље од шумских култура. Разлози због којих се предвиђају смјеше култура дјетелина и трава су те што смјеше: а) дају веће приносе од чисте културе и гушћи склоп биљака, б) боље користе хранљиве материје из земљишта, в) лакше излазе на крају с неповољним условима за исхрану и пораст култура, г) дају сигурније приносе и умањују степен закоровљености због бољег склопа и д) повећавају плодност супстрата боље него монокултуре.

Предмјер и прерачун радова

У овом поглављу утврђује се нормативи материјала, рада машина и људског рада, који су предмет пошумљавања голети. Цијене материјала се узимају као тренутне тржишне цијене. Предмјер и прерачун радова израђује се по врстама култура, односно по површинама предвиђеним за одређене културе. Код планирања радне снаге у процесу попуње у годинама одржавања култура, потребно је планирати више радничких задатака за садњу истог броја биљака у односу на почетну садњу код оснивања културе.

Рекапитулација трошкова пошумљавања по врстама које се користе код пошумљавања ради се у циљу омогућавања утврђивања технологије, динамике и цијене радова на подизању и одржавању предвиђених култура. Приказује се укупна цијена пошумљавања, као и цијена материјала, машинског и људског рада по једном хектару подигнуте културе.

Организација послова на пошумљавању голети, заштита на раду, заштита подигнутих култура и заштита животне средине

Планско динамизирање појединих радних операција у процесу пошумљавања је од посебног значаја јер пошумљавање представља процес који траје неколико година, а

његов успјех не зависи само од интензитета рада на појединим радним операцијама, већ то у великој мјери зависи и од биолошких карактеристика заснованих култура. За услове који владају на одређеном терену који се пошумљава, предлаже се и одговарајућа организација радова на извођењу пошумљавања.

Мјере заштите руковоаца машина на обликовању терена који је предмет пошумљавања (риповање, фино планирање итд) нормиране су одговарајућим шумарским нормама. Што се тиче осталих планираних радова на пошумљавању голети као што су сјетва, садња, њега и одржавање подигнутих култура, мјере заштите су обухваћене Правилником о заштити на раду у шумарству који морају имати предузећа која су уговорили извођење радова на пошумљавању, односно одговарајућем правилнику који је донесен на нивоу ЈПШ "Шуме Републике Српске" а.д. Сокопац, ако се појављује као инвеститор радова.

Минерална ђубрива треба чувати према упутствима произвођача, а радници који растурају ђубрива ручно морају имати заштитну опрему. Вубриво се не смије растурати у вријеме дувања јаког вјетра. Радник не смије више од 7 сати у једној смјени радити на растурању ђубрива.

Употреба пестицида је готово у цјелости искључена, једино је могућа у случају великог каламитета неких од наметника. У тим приликама одговорни руководилац предузећа које врши уговорене послове пошумљавања голети дужан је изградити Упство о чувању, смјештају, манипулацији и употреби пестицида са којим се обавезно упознавају сви радници, који би евентуално радили са пестицидима.

3. ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду да су послови пошумљавања голети од општег интереса, намеће се потреба нормативног дефинисања садржаја Пројеката пошумљавања голети. Ова врста пројеката мора обрађивати све неопходне елементе за квалитетно извођење послова пошумљавања и мјера заштите на раду и заштите животне средине.

У циљу дефинисања обавезног садржаја Пројеката пошумљавања голети и олакшавања рада инвеститорима, пројектантима и ревизији пројекта, неопходна је допуна одговарајућег подзаконског акта из ове области од стране Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске, у сарадњи са стручњацима из привреде који обављају послове у области обнављања и вјештачког подизања шума (прије свега вјештачког подизања шума на голетима). Јавно предузеће шумарства "Шуме Републике Српске" а.д. Сокопац, као предузеће које обавља дио дјелатности од општег интереса у области шумарства, требало би да изради "Смјернице за израду пројеката пошумљавања голети подесних за пошумљавање".

ЛИТЕРАТУРА

1. Стилиновић, С. (1991): *Пошумљавање*. Научна књига, Београд
2. Ђоровић, М., Исајев, В., Каловић, Р. (2003): *Системи антиерозионог пошумљавања и заштитивања*. Шумарски факултет универзитета у Бањој Луци
3. (**2008): Закон о шумама Службени гласник Републике Српске, број: 75/08. Бања Лука

мр Мирко Максимовић

Отпад као сировина

ОТПАД ПО КАТЕГОРИЈАМА, СКЛАДИШТЕЊУ И ЧУВАЊУ ИСТИХ

■ Велике количине и различите врсте отпада значајно загађује и контаминирају водене токове, земљиште, флору и фауну, а тиме нарушава животни амбијент за дужи временски период.

Из године у годину човјечанство производи све веће количине отпада, а расположиви простор за његово одлагање све је мањи.

Веома мали дио ових токсичних материјала се неутралише или трајно уништава, а само дио се рециклира. Велики број земаља у свијету (мале земље у транзицији) које производе велике количине отпада настављају у правцу загађења радне и животне средине. Свеукупни системи управљања отпадом и настојању да се отпад избјегне (смањи), искористи (рециклира), обради и на крају одложи на начин сигуран по животну средину и укупни екосистем.

Квалитет животне средине у директној је вези са постизањем равнотеже између друштва и природе. Велики поклич у име економског раста, материјалног обиља и очување националних интереса све више оспорава нове вриједности какве су здравље, знање, слобода, приватизација, комуникације, животна средина.

Са друге стране, свако живо биће ствара хазардни отпад, који угрожава здравље људи и животну средину.

Опасни отпад је сваки отпад који садржи материје које имају својства: експлозивност, запаљивост, надражљивост, штетност, токсичност, инфективност, канцерогеност, својства нагризања, испаравања отровних гасова, хемијске и биолошке реакције. Код складиштења на полицама увијек треба складиштити прашкасте материје изнад течних никад обрнуто због могућег цурења и истицања нпр, воћа и поврћа, иглице и лишће

- Отрови отпад - нафта и деривати од нафте, боје и лакови, пестициди, хербициди, акумулатори, дезодоранси, киселине за акумулаторе, сијалице, електрични уређаји, стари компјутери, ауто гуме, амбалажа, израђена моторна уља, све боце под притиском,
- Рециклажни отпад - папир, стакло, метал, пластика, отпад од дрвета.

Свака од наведених категорија захтијева одређену пажњу и поступање приликом употребе, а посебно пажњу приликом укладиштења.

Исту тежину има укладиштење неупотријебљених средстава као и оних које су употријебљене, односно кориштене.

Складиштење отпада:

Активности радника у складиштењу отровног отпада су следеће: раздвајање по врстама, минимизирање односно одвајање опасног од неопасног отпада, безбједно лагровање на полицама по врсти и количини без нагомилавања. Правилно руковати тако да нема цурења опасних материја, које испаравају те стварају могућност разних стресних момената, те евентуално загађење земљишта и радног простора. Складиштење ових материја треба ускладиштити по могућности у чврсто зиданим објектима или специјалним контејнерима, претходно урађеним полицама, лица која рукују овим средствима морају проћи одређену обуку како правилно руковати и спријечити нежељене последице по особље и матријалнотехничка средства.

Чување и третман:

Стратегија заштите животне средине подразумева и научна размјена ове актуелне проблематике. У том контексту, полазну основу представља промјена односа човјека према околини кроз зналачко управљање опасним отпадом, при чему еко-образовање означава један од најважних задатака. Квалитет едукације даје наду у просперитет људског друштва и развоја цивилизације.

Квалитет наше околине зависи само од нашег односа према средствима рада и правилног ускладиштења опасног отпада и поступања са њим. Одговоран однос према отпаду уопште и развоју еко-културе правилног поступања с отпадом је основа за квалитет животне средине те еко-безбједност.

Првенствено ако ми све ово поштујемо, захтијевамо од других да такође поштују утврђена правила, те у сарадњи с невладиним организацијама, локалном заједницом, комуналном полицијом, предузећа из надлежности одржавања путева, и другим од интереса овај проблем се може лакше превазићи и ријешити. Акционим плановима дефинисати задужена лица за праћење процеса производње и спречавање бацања отпада и загађења околине.

Пошто су стандарди односно Принцип 6 Еколошки утицај веома широки и захтјевни морамо уложити додатне напоре за испуњавање ових принципа у цјелости.

Припремио: Ненад Куртума,
дипл. инж. шумарства

ГЕНЕТСКИ ИНЖИЊЕРИНГ КУЦА НА ШУМСКА ВРАТА

■ **ArborGen ће увести револуцију у дрвну индустрију и у јужни крајолик Сједињених Држава. Тако ће постати прва компанија која ће производити генетски модификована стабла на индустријском нивоу**

Генетски инжињеринг куца шумама на врата. Док је пракса спајања страног ДНК у жетвене биљке постала уобичајна, мало која компанија или тим истраживача усудио се примијенити генетски инжињеринг на биљке које доприносе кочоперењу економије Сједињених Држава - стабла. Но то ће се брзо промијенити. Индустриски гиганти International Paper Co и MeadWestvaco Corp, планирају измијенити плантаже шума југоистока Сједињених Држава замјењивањем домаћих врста са генетички модификованим еукалиптуса, брзорастућег аустралијског дрвета.

Продор у воде генетског инжињеринга од стране компанија вођен је Арборгенетским манипулацијама ограничити способност репродукције еукалиптуса да врста не би постала инвазивна те угрозила остале домаће врсте. У случају да се таква контрола плодности, која је под ватром у пољопривредној индустрији због страха од експлоатације од стране фирми које производе сјеме, покаже дјелотворном, можда отвори просторима, мноштву дивљих врста, укључујући и разне врста трава, да буду стављене под нож генетске хирургије и искориштене у енергетске сврхе без страха од инвазије.

Употреба вишегодишњих биљака, названих тако због тога што за разлику од једногодишњих живе више година, дуже вријеме интригира пословне кругове и Владу Сједињених Држава, укључујући Одјељење за енергију, који сарађује са ArborGenom.

Ипак, много питања остаје без одговора, као на примјер: "Колико је заправо ефикасан, систем није никад био ригорозно проучаван код вишегодишњих биљних врста да би се са сигурношћу могло говорити о контроли инвазије. Упркос овим чињеницама, тражи зелено свјетло за овај пројекат од стране Владе. Ако им то пође за руком, ArborGen ће увести револуцију у дрвну индустрију и у јужни крајолик Сједињених Држава. Тако ће постати прва компанија која ће производити генетски модификована стабла на индустријском нивоу.

У најбољем случају, узгајивачи који би користили скупо сјеме произведено од стране ArborGena виде велике добитке у производњи и консолидовање преферираних дрвених залиха за нову генерацију биоенергетских рафинерија. Југ Сједињених Држава би постао нова Appalachia; дрво би замијенио угаљ. Наговјештаји напретка у том смјеру већ постоје, укљу-

чујући и недавне гласине о изградњи највеће дрвопрерађивачке плантаже на свијету у држави Georgia, од стране њемачке компанија РВЕ АГ, како би надомјестила навике искоришћавања угља.

Користећи еукалиптус, као стабло залихе, Сједињене Државе би једноставно стизале трендове земаља као што је Бразил, који је у последњих неколико деценија прешао из великог увозника стабала у извозника.

"Сједињене Државе су у заостатку што се тиче тога, "говори Les Pearson, ArborGenov директор регулативних послова". Много земаља широм свијета већ деценијама узгаја еукалиптус. "Чини се да ствари у бити и стоје тако. Као прво, због конкурентности Јужне Америке, потражња за традиционалном америчком дрвеном масом је опала. Према корпоративним процјенама, ова индустрија у спону могла би омогућити да се до 10 милиона јутара земље на југоистоку Сједињених Држава преусмјери за узгајање брзорастућег еукалиптуса.

Али и даље остаје нејасно хоће ли новонастајућа биоенергетска индустрија бити довољна да надокнади губитак у потражњи због бразилских плантажа, тврди Curtis Seltzer, савјетник за дрва који је проучавао ArborGen и етикетира њихове еукалиптусе називом "game changer".

Остаје, дакле, отворено питање хоће ли нова индустрија успјети да задовоље изазове пред које је стављена, а који нису само економске природе већ и еколошке, јер је дугорочно у питању и опстанак домаћих врста дрвећа, које постаје угрожене уколико оплодња еукалиптуса измакне контроли.

Извор: scientificamerican.com

Извор: <http://znanost.geek.hr/clanak/genetski-inziner-ing-kuca-na-sumska-vrata/> ikzz2dk63ktmC

ГЕНЕТИЧКИ МОДИФИКОВАНЕ ШУМЕ ПЛАНИРАНЕ НА ЈУГОИСТОКУ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА

Генетички модификоване шуме планиране су на југоистоку Сједињених Америчких Држава

International Paper Co. и MeadWestvaco Corp планирају трансформисање засађених шума југоистока Сједињених Држава, тако што ће замијенити природни бор са генетички модификованим еукалиптусом.

Док је пракса прекрајања стране ДНА унутар житарица за јело постала уобичајена у кукурузу и соји, само неколико компанија и истраживача су се усудили примјенити генетичко инжењерство на биљке које осигуравају есенцијалну дијагоналну економије Сједињених Држава - дрвеће.

Али то ће се ускоро промијенити. Два индустријска дива, International Paper Co. и MeadWestvaco Corp, планирају трансформисати засађене шуме на југоистоку Сједињених Држава тако што ће их замијенити са генетички модификованим еукалиптусом, брзо растућим аустралијским дрветом које са својом конвенционалном цртом сада доминира тропском дрвном индустријом.

Компаније гурнуте у генетички модификована дрвећа, предвођене заједничком биотехнолошком подухватом, ArborGen LLC, настојаће савладавати неке препреке по први пут. Најистакнутије расправе су о контроверзном прекрајању гена које ограничава способност размножавања дрвећа, мислећи на ублажавање страха да ће биолошки модификовани еукалиптус постати инвазиван и захватити природне шуме. Ако се таква технологија контроле плодности - која је на удару у пољопривреди због страха да ће је компаније које производе семење искористити - покаже делотворном, могла би отворити врата генетичкој модификацији многих врста

дивљих биљака, укључујући закоровљене траве, за употребу у производњи енергије као биомаса у сљедећим генерацијама биогорива без страха од инвазивности.

За искоришћавање оваквих вишегодишњих биљака - тако названих јер, за разлику од једногодишњих пољопривредних житарица, оне живе и расту много година - су већ дуго заинтересоване компаније и влада, укључујући Енергетско одјељење, које је сарађивало са ArborGenom. Биљке, које укључују многе траве које су мета за целулозни етанол, могу бити добијене кад је потребно и, с обзиром на своју отпорност, расти на земљи ограниченог квалитета. Ипак остају многа питања о ефикасности система фертилизације којим се користи ArborGen, који, према водећим научницима, никад нису ригорозно проводили вишегодишње експерименте да докажу могу ли ефикасно контролисати распрострањивање сјемена. Они кажу да се мора обавити више истраживања прије него што буду поуздани такви системи за ограничење полена и распрострањивање сјемена.

Упркос овим прозивкама, ArborGen тражи од владе укидање ограничења од 2008. условљених монополном на свој еукалиптус, који је примарно модификован да буде резистентан леденим температурама. Посматрачи кажу да ако успију, ArborGen би вјероватно револуционаризовао дрвну индустрију и пејзаж Сјевера с тим да би постали прва компанија на списку за биолошку модификацију дрвећа масивног обима.

У најљепшем сценарију, узгајивачи би користећи ArborGenovo могуће скупо сјеме требали увидјети огромну добит у продуктивности и постати омиљена дрвна роба за нову генерацију биоенер-

гетске прераде. Југ би добио нову AP-PALACHIA; дрво би требало да послужи као угљ. Наговјештавање оваквог напретка већ креће, укључујући недавне ријечи да би њемачка компанија RVE AG изградила највећу свјетску дрвену биљну куглу у Georgiji као надопуну својим проналазиштима угља.

Усвајајући еукалиптус као дрвну робу, Сједињене Државе би једноставно хватале корак са земљама као што је Бразил, који је огромним засадама дрвећа у прошлој декади постигао да се окрену од увозника дрвета на извознике. Компанија каже да док је Југ пилио растуће насаде борова током времена, бор се очигледно није могао такмичити са еукалиптусом у стопи раста. "Сједињене државе су иза игре у овоме", каже Лес Пеарсон, ArborGenov директор надзорних питања, "пуно је земаља широм свијета почело узгајати еукалиптус прије много година. "Додуше, примарно због такмичења са Сјеверном Америком, захтијевајући традиционално смеричко мекано дрво које је угибало.

Ово би могло омогућити да се изнад 10.000.000 јутара на југоистоку преусмјери на брзорастуће еукалиптусе, према корпоративним предвиђањима. Али и даље остаје нејасно хоће ли биоенергетска индустрија бити довољна за искупљивање за изгубљеном потражњом бразилских насада, каже Curtis Seltzer, саветник за дрво који је проучавао ArborGen и њихова дрвећа. "Није ми јасно да ће биомаса занемарити традиционална тржишта како она опадају", каже Seltzer. "Али би могла."

Извор: <http://znanost.geek.hr/clanak/geneticiki-modificirane-sume-planiraju-se-na-jugostoku-sjedinjeh-nih-americkih-drzava/#ixzz2dxDeOCRm>

• **Култ дрвета у нашој народној традицији потиче од паганизма. "Још Константин Порфирогенит спомиње Словене који су заузели острво Св.**

Георгије и приносили жртве поред огромног храста." На Јужне Словене се односи податак из житија Св. Наума Охридског с почетка десетог вијека, гдје се изричито каже да народ поштује камење и дрвеће

Свето дрво, запис, које ритуално обилази поворка крстоноша и у његову кору урезује крст, поштовано је и табуисано. Не смије се сјећи, са њега се не откидају гране, нити се његови плодови користе. Ово вјеровање се задржало до данас.

Вук Караџић је оставио занимљив запис о "сјеновитом" дрвету. "Кад се ко боји да није

сјеновито оно дрво које је посјекао, ваља да на пању његову живој кокошки одсјече главу оном сјекиром којом је дрво сјекао, па му неће ништа бити ако би дрво било сјеновито." Наш народ је вјеровао да од ових демонских бића долазе многе несреће и болести, па је имао потребу да их на неки начин придобије и умилостиви приносећи дрвећу, као њиховом станишту, прво крвне а касније, примањем хришћанства, бескрвне жртве у виду хљеба и вина.

Православна црква се с култом дрвета брзо измирила, па у многим обредима учествују свештеници. У народној религији дрвеће је подијелено на срећно и несрећно, тј. оно које је настањено добрим и оно које су запосјела зла бића, вјештице, ђаволи... У срећно дрвеће убрајају се храст, лијеска, дрен, тиса, липа, врба, јабука, бреза, док се треба чувати ораха, зове, крушке, багрема,

луда, бријеста... О снази култа дрвета у нашем народу, може се извести закључак да су различите врсте дрвећа имале велику улогу у превенцији и лијечењу болести, као и из многих магијских радњи и обичаја који су сачувани до данашњих дана.

Славенско - поганско штовање дрвећа присутно је у Србији и Црној Гори - свако село има запис, свето дрво око којег се сваке године одржава процесја, свештеник га благосива да би година била родна. Међу великим дрвећем храстова и кви постоји сјеновито дрво у којем обитава демон.

Онај ко посијече такво дрво на мјесту умире, или пак доживотно обољева. Ако нетко посумња да је посјекао такво дрво, треба на његовом пању истом сјекиром заклати кокош, па му се ништа неће догодити.

Ивана Чирјаковић
(Народни музеј, Чачак)

Срећно и несрећно дрвеће

ЗНАЧАЈ КВАЛИТЕТА ПОШУМЉАВАЊА

- Успјех подизања нових антропогених шумских еко-система зависи од више фактора. Један од основних је благовремено вађење, паковање и транспорт садница из расадника до шумских газдинстава. Дobar успјех пошумљавања не зависи само од квалитетних садница, већ од пажње при садњи садница на терену. Због тога често настају крупне погрешке са финансијским губицима

Обично се каже да је коријен орган који служи биљци за примање хране. Али не треба мислити да коријен прима храну цијелом својом дужином. О томе се можемо лако увјерити, ако се извади коријен било које биљке, на његовој површини види се грубо очврсло ткиво које не може да прима храну. Тек у близини корјеновог врха, налази се њежно ткиво, покривајући с које израста велики број длачица, тзв. корјенове длачице. Једино оне могу да узимају храну из подлоге.

Неуспјеси на терену више пута настану због тога што руководилац радова на терену, када прими послате саднице, не води о њима довољно рачуна, него допусте често да саднице на неком мјесту остану по неколико

дана запаковане и повезане како су биле и отпремљене.

Међутим, потребно је чим се саднице приме, да се одмах ослободе омота и да се држе барем у обичној води 24 сата, те да се затим затрапе.

Прије непосредног почетка рада руководилац рада треба да тачно упутити и практично покаже помоћном особљу како треба обављати радове. Међутим, ово мало ко чини!

Радника треба брижљиво надзорити и упућивати при раду, не водећи само рачуна о количини засађених садница него и квалитету рада. Ово посебно онда када се ради о невјештим и неупућеним радницима, нпр. код добровољног пошумљавања (акција).

Послије ових напомена, потребно је сада измијенити она запажања, која

су у тијесној вези са самом техником рада. Најприје поставља се питање које је годишње доба најповољније за пошумљавање? Наравно да је веома тешко дати један јасан и исцрпан одговор на овакво питање. Јер избор најповољнијег момента за пошумљавање зависи од доста различитих фактора који су по самој природи јако промјенљиви. При томе треба имати пред очима и биолошке особине оних врста дрвећа које се узимају за пошумљавање.

Опћенито се може рећи да у оним предјелима који имају благу зиму, а суво прољеће, јесења сјетва даје најбоље резултате. Напротив у предјелима с кишовитим прољећем, пошумљавање концем зиме или у прољеће, али свакако прије почетка колања сокова даје

одличне резултате. У вишим предјелима рана јесења садња, али након завршетка вегетације, даје добре резултате. При томе треба пазити да се не узимају оне врсте дрвећа које су јако осјетљиве од мрза као буква, јела, багрем итд. Ови успјеси при раној јесењој садњи објашњавају се тиме што биљка може добро да искористи још загријано земљиште, а прве октобарске кише омогућавају јој да се добро учврсти у земљи. Затим не треба губити из вида ни то, да прије него што наступе оштрије хладноће и зимске непогоде, коријен и жиле биљке постепено се и веома лагано развијају и учвршћују (латентни развој), што биљкама послје корисно служи у борби са зимском студени. Поред тога ове биљке су у стању да лијепо искористе прве прољетне кише и да се успјешно боре са љетним сушама и то много боље, него оне засађене у прољеће.

У сваком случају треба настојати да се садња обави онда и у оно доба када биљка мирује, настојећи при томе да се штете од временских непогода посебно од суше и мрза, сведу на најмању мјеру. Ма у које се доба вршило пошумљавање, треба увијек на вријеме припремити све да се одвија брзо и без икаквог застоја, те да се може обавити онда када су најповољније временске прилике.

Свакодневно треба подијелити учесницима акције само онолико садница колико могу засадити, водећи при томе рачуна да биљке морају бити добро покривене, заштићене маховином у корицама или кантицама.

Када радник постави биљку у ископану рупу, треба првенствено да пази да се ни најмање не повију жиле навише, јер то доноси велике неуспјехе. Жиле садница морају бити лијепо у свим правцима раширене. Треба обратити пажњу и на засипање рупе са земљом, тако да она најбоља најситнија и најрастреситија земља (хумус) дође непосредно до жила, те да се тако биљка што боље веже са земљом. Познато је да коријен са жилицама служи да из земљишта извуче потребне минералне материје са водом и да веже биљку за тло. Па с тога, уколико се пажљиво смјести биљка на ново станиште, утолико ће корјенов систем боље и лакше одговорити свом задатку.

При засипању јамица, радник мора пажљиво стиснути рукама земљу око биљке. Ово не треба радити само онда, ако се ради на јако глиновитом или иловастом земљишту. Ова земљишта су сама по себи јако збијена, хладна и непропустива, и за воду и за кисеоник и врло тешка за

обрађивање. То су најтежи терени за пошумљавање.

Висина затрпавања јамица са земљом треба увијек да буде нешто више од првобитног нивоа земљишта. То је потребно радити с тога да се приликом слијегања земље око биљке те услед дјеловања кише и мрза не оштети корјенов систем. Но одмах се мора напоменути, да се не смије биљка превише закопати у земљу, јер опет због тога настају знатне штете. Наиме, у том случају усмјери слијегање земље и дјеловање кише, оштети се кора биљке (згули се) прекину се ситасте цијеви те биљка не може да спроведе готове прерађене хранљиве састојке у коријен, па с тога мора да пропадне.

Дакле, правилно је да се у земљу закопа само корјенов систем, а да стабљика и крошњица буду у слободном простору.

За вријеме рада руководилац треба да отвори по коју јамицу те да још у почетку провјери квалитет рада. То ће му омогућити да на вријеме отклони евентуалне погрешке, и да по потреби отпусти са посла којег немарног и непосредног радника.

За брзо контролисање рада, корисно је да се која засађена садница потегне за врх, као да се жели извући напоље. Ако се биљка лако извлачи, онда се може сигурно закључити да је садња лоше обављена.

Не треба посебно помињати да жиле саднице треба увијек покривати, да се не пошумљава за вријеме јаког вјетра, затим када је земљиште јако мокро или смрзло, јер то су све основни појмови које свак зна.

Напоменућемо још само ово: када постоји опасност од суше, добро је

ставити по који камен ако засађене биљке (велико камење, не смије се примакнути камен стабљници биљке) јер то омогућава да се земљиште задржи у свјежем стању чак и за вријеме љета. Ако се нема на располагању довољно одговарајућег камења, онда нека се стави само један камен и то према југу.

Посебно се напомиње да камење треба ставити око биљка само онда ако је у непосредној близини, тачно на дохват руке. Никада се не смије дозволити да се камење тражи окол и да се на тај начин губи радно вријеме јер би то доста поскупјело рад.

Корисно је и то да се под камење око биљке стави нешто земље са травом што ће учинити земљиште више хигроскопним, а у исто вријеме ће служити као корисно природно ђубриво. Послужиће као добра храна микроорганизмима, који су тако корисни и у исхрани биљке. Код куповине садног материјала тражити саднице које су заражене мицелијом гљиве тартуфе, која се на терену проналази помоћу посебно обучених ловачких паса. Дивље свиње имају добро развијено чуло мириса, и врло их лако проналазе. Црни и бијели тартуф је врло скуп на тржишту, па кроз пошумљавање са садницама шумског дрвећа треба форсирати. Ове гљиве живе у симбиози са корјеном дрвећа хрста китњака, лужњака и бијелог бора. Имајући у виду напомене пред очима, а поред тога водећи претходно рачуна о избору шумског сјемена и узгоју садница, може се сигурно закључити да добри успјеси у пошумљавању неће изостати.

Мр Саво Живковић,
дипл. инж. шум.

Пчеларство гаранција одрживог повратка

ЖИВЕ ОД НАЈЉЕПШЕГ ДАРА МАЈКЕ ПРИРОДЕ

Поред Миливоја Станимировића у Радачићима, који је основао са сином Жељком пољопривредно газдинство, сусрели смо се и са Сретеном и Милојком Пантић у Оловским Лукама, да документујемо још једног успешног, одрживог повратника, који се вратио на своје огњиште 2002. године, вјерујући да ће му љубав према једином кукцу који производи храну коју људи не само једу, него која људе лијечи, омогућити пристојан живот.

Тај кукац зове се пчела и храни се нектаром, као извором животне енергије и пољеном, као извором протеина.

Знао је Срето, још док је радио са братом Ђојом, познатим пчеларом, који је у производњи меда оборио југословенски рекорд 1988. и 1989. године.

У вријеме светог сиромаштва, када нема фабрика које су најсигурнији произвођачи будућности, Срето је као пчеларски знаиша и по раду науман човјек вјеровао да може обезбиједити одржив повратак, почео с производњом меда, чувених "пантића" матица, полена, прополиса, воска и једног лијека, који ће ускоро обнародовати.

Пчеларење је у чистој природи. Мед је шумски и ливадски.

Његове ријечи извиру из резултата рада, али и познавања законитости здравог и одрживог пчеларења. Он, као и пчела, своје умијеће црпи из природе и права је угодица разговарати са њим, као и са његовом женом Милојком.

Осјећамо да је за тај посао први услов љубав, други воља и упорност, а трећег нема. Трећи би био узвраћена љубав из узвишености даривања - добар мед!

Људи који узгајају пчеле, знају како се граде здрави друштвени односи, јер је пчелиња заједница права комунистичка у којој нема нерадника и трутова.

Срето је схватио научни и породични наук: човјек + природа = здрава будућност, а човјек - пророда = катастрофа! Да онај ко поштује природу и пчеле не може бити

гладан, односно да може нахранити себе и другога или размијенити оно што му они дају за друге животне потребе.

Знао је да пчеле угрожавају бежичне комуникације (мобилни) и пестициди, зато су његова три пчелињака у здравој живој средини, гдје нема тога.

Пчела је социјални инсект који је омогућио повратак Срети и његовој жени Милојки да се врате у мјесто свога живљења, прије рата.

Живјели су у Сребреници, осјећали су се тамо као пчела, која је издвојена из свог јата, а они су матице које живе много дуже... Тако су себи ријешили проблем запошљавања и продужили живот уз угодан рад, који производи хормон среће која долази од рада и само рада.

То свједоче награде и признања, као што је сребрна медаља за шумски мед на сајму пчеларства и пчеларске опреме, Сарајево 2011. године, као и сребрна медаља за препарате на бази пчелињих производа и љековитог биља.

Зато му дајемо ријеч, за аутентично свједочење свега што смо рекли о њему и пчелама, с констатацијом да смо срели још једном али реално, "чудо у Олову".

Недељко Жугић

Учестали захтјеви за дистрибуцију ГМ хране

САН О НОЈЕВОЈ БАРКИ

■ Велики број наших људи у иностранству, подједнако и они који су пореклом са села као и они који су из града сања о повратку у Србију, куповини сеоског имања и гајењу неке врсте биљака или животиња. Актуелни, прије свега политички догађаји, као и напори Србије да уђе у токове светске привреде, могли би да угрозе многим ове деценијске снове

Ових дана је министар трговине Републике Србије Расим Љајић након преговора са Светском трговинском организацијом изјавио да би Србија свакако морала наћи решење које ће јој омогућити да постане део СТО. По његовим речима, минималан захтев ове организације је да Србија дозволи промет генетски модификоване хране, при чему би држава Србија остатак регулативе сама обавила тако да спречи угрожавање сопствених интересе. Она може, рецимо, да донесе законе о комплетној или делимичној забрани коришћења ове хране у оквирима својих граница.

Ова тражења од стране Светске трговинске организације су изазвала велики отпор у јавном животу Србије, па је већ у

новембру Одбор за заштиту животне средине Скупштине Републике Србије организовао у Дому Народне скупштине јавну дебату на тему: "Утицај генетички модификованих организама на животну средину и здравље". Програм је подељен на три панел-дискусије, а уводничари су били представници министарства која се баве овом темом, затим еминентни стручњаци из ове области, проф. др Миодраг Димитријевић с Катедре за генетику и оплемењивање биљака Пољопривредног факултета у Новом Саду, проф. др Миладин Шеварић, професор Пољопривредног факултета, Ирена Берет, представник Покрета "СТОП ГМО" из Београда, директори института и стручњаци у овој области као и удружења

која се баве заштитом животне средине.

Ова реакција у Србији није усамљена самим тим што у националним оквирима у целом свету постоје снажни покрети који доводе у питање потребу за ген-технологом.

Крајем јануара о.г. је више од 300 шпанских научника потписало петицију, којом захтевају од шпанске владе да забрани употребу ГМО. Потписници петиције инсистирају на потпуном чишћењу земље од ових култура. Е. Редес, специјалиста - ботаничар, у изјави шпанском "Ел Мундо" говори о томе како ГМО прети да поремети биолошку разноврсност. По саопштењу медија, ГМО у Шпанији се налази на преко 75.000 хектара површине. По овом индексу Шпанија је претекла Француску, где је под генетски модификованим културама "само" 22.000 хектара. У Француској је забрањено коришћење једне од генетски модификованих сорти кукуруза јер су француски стручњаци посумњали у безбедност сорте МОН 19, америчког пољопривредног гиганта "Монсанто". Забринула их је његова самоплодна и опрашивање осталих сорти

кукуруза. Нису били задовољавајући ни резултати деловања на инсекте, а, најгоре је, његово неизвесно деловање на човека.

Конкурентска борба за ГМО простор и превласт

Као главни конкурент америчкој компанији "Монсанто" појављује се Европа Био, јер производи културе којима је засејано више од хиљаду квадратних километара у Европи. Основна ГМО култура у Европи БТ кукуруз који заузима 14% свих површина на којима се саде генетски модификоване културе у Европи, и овако одгајен он заврши у 8 земаља Европске уније. У 2007. је Европа Био доживела незапамћену експанзију јер је подлога засађена и засејана ГМО културама у односу на 2006. порасла за читавих 70%. Но и поред оваквих економских успеха, расправа у Европи не јењава тако да проблем угрожава и европско-америчке односе. И поред импозантних резултата очигледно је, западна Европа са својим моћним агроиндустријским потенцијалом не жури према искључивој употреби ГМО култура.

Гледано глобално земље Европске уније показују о овом питању супротне ставове у односу на САД које на сваки могући начин промовишу ширу употребу нових култура.

Однос ГМО и екологије

Еколошки покрети с територије читаве бивше Југославије разматрају многа питања везана за угрожену еколошку равнотежу па се с многима од тих питања тематика ГМ хране "сусреће".

Еколошки покрет из Новог Сада је крајем октобра ове године издао саопштење за јавност поводом конференције о пројекту "Стварност климатских промена" организације "Алијанса за климатску заштиту" коју је организовао Фонд "Европски послови" АПВ а њен је оснивач некадашњи потпредседник САД Ал Гор. Нама је Ал Гор познат у вези са догађајима из 1999. године а тврдње његове организације да су климатске про-

мене природне појаве, изазвале су снажну резигнацију у српској јавности. Већ дуже време пољопривредници прате прелетање авиона преко територије земље који за собом остављају јасне и непознате трагове за које се претпоставља да су прахови неких једињења којима се систематски запрашује земљиште и тиме утиче на климатске промене у Србији. Ова запажања стварају додатну подозривост према новим културама. Еколози из Новог Сада траже одговорне за уништење летине и тровање грађана Србије.

Упркос законској регулативи, у Србији ипак улази генетски модификована храна. Њен најчешћи облик су намирнице које као сировина или полуфабрикат (са измењеном генетском структуром) носе ознаку Цодеу Алиментариус, улазе у земљу, даље се прерађују до финалног производа али се на готовим производима српског произвођача хране не налазе ни ознаке, нити упозорења.

Да се покаже колико је ГМО тешко ући у траг довољно је навести чињеницу да осим сировина и полуфабриката, Србија увози и месо из земаља где се животиње хране житарицама са измењеним генима. Намирнице из тих земаља се фиљују вештачким додацима, а газирани напци без шећера заслуђују се сладом кукуруза, који је прошао процес генетског инжењеринга. Моћне мултинационалне компаније се као извозници заклањају иза интернационалне ознаке Codex Alimentarius а чланство њихових земаља у WHO, СТО им то омогућује.

Codex Alimentarius је латински израз који значи Кодекс прехранбених производа и чини скуп норми које гарантују сигурност и квалитет производа. Први пут је издат од стране Уједињених нација 1963. године, а узор за њега је аустријски Codex Alimentarius Austriacus. Од 2003. су све чланице ЕУ истовремено чланице Кодекса алиментаријуса а утицај ових 27 држава у Комисији је снажно порастао. Осим сталних као и изненадних контрола Кодекс алиментаријус одређује и минимум стандарда за све врсте производа. Ово се односи како на начин њихове израде, прераде, тако и микробиолошки ризик уз обавезу информације за крајњег потрошача.

Преко организација Уједињених нација FAO und WHO се овај кодекс посматра као обавезујући акт у коме се могу наћи сва научна најмодернија сазнања али је његова мана у томе што се премало бави проблематиком појединачне националне регулативе која је у крајњој линији, везана за вољу грађана тих националних држава.

Колико је ГМ храна заиста штетна

Ово је једно од малобројних питања на које прави одговор не постоји. Из читавог света с времена на време стижу информације о рођењу ове или оне животиње, из групе сисара са очигледним генетским деформитетима. Последњих неколико година су највише на удару Турска и Индија, при чему треба додати да обе производе ген-технолошки модификоване намирнице.

"Сви смо постали заморчићи индустрије која производи замене за природне сировине - каже за "Новости" професор Миладин Шеварлић, председник Друштва аграрних економиста Србије.

"Природне ароме, боје и заслађиваче замењујемо вештачким. Шта је протеклих 20 година избачено из употребе, а годинама су нас уверавали да одређени заслађивачи, на пример, нису штетни. Сада је у употреби друга генерација заслађивача, за коју, такође, тврде да није штетна. У припреми је и трећа генерација, о чијим ефектима ћемо тек да сазнамо."

Отвара питање концентрације вештачких материја у организму човека после извесног периода конзумирања. Истраживања употребе генетски модификоване хране показују веома узнемирујуће резултате по здравље људи.

Код експерименталних животиња у другој генерацији се јављају проблеми са органима, у трећој су регистровани тумори, а у четвртој бесплодност и смртност.

А шта је у ствари генетски модификован производ?

"То је укрштање гена бактерија са генима биљака или животиња", истиче професор Шеварлић.

"Исти процес се највероватније ради и са генима човека, мада не смем да тврдим. Како контролисати процес гашења гена, који може да мутира на 36.000 начина?"

Дилема оправданости "експеримента"

Од претпоставке да коришћење ГМ производа рађа алергијске реакције, телесне деформације, хормонске поремећаје, канцер, стерилитет и друге болести до тврдње да они то заиста чине заиста је мали корак

Испитивања штетности ГМ хране на пацовима открила су застрашујуће резултате. Тако је истраживање на већ споменутом кукурузу компаније "Монсанто" које је спроведено у Француској показало је застрашујуће резултате на пацовима, експерименталној групи која је конзумирала "Монсантнов" кукуруз. Прераном смрћу умрло је 70% женки због тешких облика болести јетре и бубрега, а код осталих је дошло до развоја тумора.

Ствар је сваке земље понаособ како ће третирати ГМО и шта ће урадити с произведеном храном. Док су у Румунији, Португалији и Шпанији и гајење и израда прехранбених производа дозвољени, Велика Британија дозвољава производњу и продају али забрањује коришћење ове хране. Исту регулативу имају још и Албанија, Чешка и Словачка. Наш је законодавац законом из 2009. године дозволио експериментално узгајање као и увоз ГМ семена а то су урадиле и остале земље настале из бивше Југославије. Интересантно је да држава у којој је настао први Цодео алиментариус, дакле Аустрија, забрањује гајење генетски модификованог биља. Аустрији се са овом одлуком придружују Немачка, Грчка, Мађарска, Луксембург и Бугарска.

Законодавац Србије о ГМО

Постојећи Закон о генетски модификованим организмима у Србији из 2009. године забрањује дистрибуцију и садњу ГМ биљака у комерцијалне сврхе, као и трговину производима који садрже ГМО. Упркос томе већ пуну деценију уназад шверцује се ГМ семе и саде велике пољопривредне површине са овим семеном, и самим тим се овакве ГМ биљке даље дистрибуирају и уносе у исхрану становништва. До дана данашњег, међутим, није утврђено ко су они који крше овај закон и да ли су икада кривично одговорили.

Прва ГМ храна је у Србију ушла 2000. године, значи, још пре увођења законске регулативе. У то време наша влада је прихватила донацију Америке од 50.000 тона сојине генетски модификоване сачме.

Сада је у Србији неколико хиљада хектара под оваквом сојом. Та сачма била је предвиђена за производњу сточне хране и дуго се користила у шталама и оборима у нашој земљи. И данас, након 12 година, тако се може објаснити зашто су поједине сувомеснате прерађевине јефтиније од меса од којег су направљене.

Ивана Дулић-Марковић признала је тек у јануару 2011. да је током 1997. увозила ГМ храну и изјавила: "У време када сам била министар пољопривреде, у Србији је увожена генетски модификована сојина сачма." Она је, у једном тренутку, како сама каже, одобрила да у земљу уђе 20.000, а у другом 200.000 тона модификоване сојине сачме. Сојина сачма се континуирано увози у Србију од 1997. "Наравно да се увозила и у време кад сам ја била министар."

На питање зашто је увожена она је одговорила: "Зато што таква сојина сачма чини 95 одсто тржишта и знатно је јефтинија од остале. Увоз је био у складу са Законом о ГМО, а одобрио га је Савет за биолошку сигурност. Таква је била процедура, а све смо урадили по закону."

Борба за домаће сјеме

За Србију је питање борбе против ГМО питање и прехранбене и здравствене безбедности земље. Но, свакако је од највећег значаја оно што је пословично најслабија карика у српској политици а то је: контрола. Данас није могуће пронаћи било које потпуно изоловано и чисто тржиште али је могуће да нам узор буду добро контролисана тржишта у којима потрошач има тачан увид у састав намирница које купује. Осим тога, у развијенијим земљама постоје јавно истакнуте листе производа у којима при производњи игра улогу генетолошки модификована храна.

Давно је прошло време када је "само" хибридно семе било опасност по домаћи производ. Из те фазе полако излазимо. Деценијама је на западу куповано семе које даје најкрупније, најлепше плодове. Последњих неколико деценија смо већ и заборавили како изгледа наша домаћа зимска јабука; како је њен плод сићушан, мало шугав а здрав.

У последњих 12 година уништени су готово сви домаћи пољопривредно-индустријски комбинати у Србији (чувени ПИК-ови, који су имали све делатности од производње, преко прераде до промета), да би страни трговински ланци добили монопол на трговину основним животним намирницама у Србији. У току је уништавање и домаћих пољопривредних института који производе и чувају домаће сорте и хибриде, семе и садни материјал чији смо иначе извозник, како би и у тој области завладали уједињени монополи, страни и домаћи тајкуни. По-

ставља се питање шта ћемо онда сејати на нашим њивама у кризним временима ако немамо домаће семе, односно "Банку домаћег семена", што је питање националне безбедности.

Упркос наметању ГМО производа читавом свету од стране великих мултинационалних компанија и центара моћи који иза њих стоје, истовремено расте потражња за здравом храном која је велика привредна шанса Србије, а која би могла бити директно угрожена увозом и засађивањем ГМО биљака. Апсолутно је недопустиво уништавање и ове гране домаће привреде која је профитабилна и има велики потенцијал јер се очекује дугорочни пораст цене хране на светском тржишту. Ако овоме додамо и да смо на прагу 2014. године када ће страници добити право куповине земље у Србији, онда постаје више него алармантно да се одлучи шта ће се на тој земљи садити и ко брине о националном интересу Србије да њено пољопривредно земљиште остане у рукама њених пољопривредника. Гледано економски и краткорочно, без посла би у Србији у том случају остало директно 5.000 људи, а индиректно око 15.000 запослених, односно без извора прихода би остало око 150.000 људи.

Овај налет притисака од стране светских организација можда треба гледати као шансу да се поново вратимо себи, оптимизирамо домаће, аутохтоне сорте, одржимо сопствену семенску индустрију уместо да и даље падамо у нео-неоколонијализам зависећи од семена.

Једно је, пратећи цинизам који нам сервирају мултинационалне компаније, сасвим сигурно: чак и ако човечанство икада буде научило да живи без хране још ће морати да узима витамине, а ту нам је тако близу и тако "услужна" фармаколошка индустрија у процвату, која ће такође и таблету из нечега морати да произведе.

Марија Шмелц

Нова открића о биљном свијету

РАСПОЛАЖУ СПОСОБНОШЋУ ПРЕДСТАВЉАЊА БУДУЋНОСТИ

Књига „Шумско сјеменарство“, аутора уваженог Проф. др. Василија Исајева и Александра Манчића дипл. инж. шумарства, почиње сјајном мишљу из романа О Pioneers, познате америчке списатељице Willa Carther „Волим дрвеће, јер делује за разлику од многих, тако добро помирено са својом судбином“.

Да ли је тако?

Да ли биљке комуницирају и на који начин?

Да ли су способне за спонтане покрете?

Да ли чувају и сјећају се ранијих догађаја?

Интелигенција, памћење, моћ учења код зелених испитаника.

Да ли су способне да јављају комшији када му прети опасност?

На ова и слична питања једно је јасно, „Увијек смо поцеђивали биљке и то чинимо и данас. Само су Индијанци одувик били свјесни када су учили дјечу. Биљке су животиње без ногу. Оне не врште од бола, оне не бјеже. Према људима се понашају практично као да су мртве. Биљке су на исти начин живе као животиње и људи. Оне имају способности које ми не можемо себи ни да представимо“, тврди Antony Trewavas професор ћелијске и молекуларне биологије Универзитета Единбург. Овај 70-годишњи члан Royal Society, представник је младе гране науке зване Биљна неуробиологија која уклања баријере између биљака и животиња.

Ови научници су открили механизме који се могу упоредити са неуролошком обрадом информација код животиња. Говоре оно што се њихове колеге не усуђују ни да помисле.

Биљке имају више чулних органа него ми људи. Овај зелениш непрестано проверава своје окружење на двадесет различитих фактора између осталог светло, влага, особине тла, сила земљине теже, електро и магнетско поље на које се оријентише „Располажу способношћу представљања будућности“, објашњава Трењавес. Овај научник доказао је у истраживањима да растине влада ћелијском рачуницом и спроводи еуклидско-геометријске прорачуне. Расте група ботаничара који се баве испитивањем.

У листу „Journal of Afrikan Zoology“, Wouter Van Hoven са универзитета у Преторији (ЈАР), говори се о стаблу Ацације којом се храни Афричка антилопа. Када је ова

биљка у опасности почиње да емитује алармни сигнал солидарности другим стаблима акације. Ради се о феномену да ова биљка кад је у опасности почиње да лучи по нападача смртоносне количине танина (ацидум танинум), а истовремено емитујући у ваздух етилен (C₂H₄), незасићени угљоводоник, отрован, безбојан и слабог мириса. Сврха је да се упозоре друге акације на опасност које схвативши поручу већ након 5-10 минута почињу превентивно-одбрамбену производњу танина.

Антилопе које се слободно крећу бирају лишће само једне од 10 акација, избјегавајући стабла која се налазе низ вјетар, дакле имају избор. Антилопе које живе у ограђеном простору без могућности избора постају жртве.

Ван Ховен је дошао до поменутог открића радећи на објашњењу изненадне смрти око 3000 Афричких антилопа.

1966 године сасвим случајно, из обичне људске радозналости, да види како ће и да ли ће залијевањем, повећана влажност дјеловати на биљку (*Draena mesangeana*), полицајац Цреве Бецкстер, иначе водећи амерички стручњак на подручју детектора лажи, апарату који биљежи појаве физиолошких реакција као одговор на емотивне подстицаје, открио је следеће. На листове биљке причврстио је електроде полиграфа, а затим посуду залио водом. На своје велико изненађење открио је помјерање казаљке полиграфа исто као код човјека који је изложен емоционалном надражају.

Умакање листова у топлу кафу није дало резултате.

Способност биљке да разликује стварне од лажних намјера - сама помисао на тражење шибице за паљење листова биљке забиљежила је казаљка полиграфа. А кад се претварало да ће спалити биљку, она није реаговала.

Казаљка је реаговала и кад је лист окренут од биљке, кад се подкресује до величине да се само могу причврстити електроде полиграфа.

Врхунац је постигнут кад је лист сачењен у комаде, измјешан и тако угуран у електроде и још увјек емитује нешто на шта казаљка реагује.

Емпатија или саживљавање са другим организмом, је такође детерминисано *Philadendron cordatum* (реакција биљке на угрожавање паука, убацивањем рачића у кипућу воду).

Способност памћења – Бецкстер је

извршио експеримент са 6 студената, који су из шешира завезаних очију извлаче 1 од 6 непровидних листића. На само једном је писало упуство за уништење једне од двије биљке у просторији за извођење експеримента. Тиме је особа „извршила“ са аспекта друге биљке „свједок“, постала „убица“. Након извршеног злочина над једном од биљака, она друга биљка спојена је са полиграфом. У просторију су увођени један по један студент. Биљка свједок је идентификовала „злочинца“ у тренутку када је ушао у просторију, снажним покретањем казаљки полиграфа. Бецкстер је закључио да је биљка запамтила човјека убицу и да га је препознала.

Широм Америке а и другдје вршени су експерименти на више од 25 биљних врста и добијени су исти или слични резултати.

Сви примјери који су откривени указују на способност биљке да реагује на начин који се може оквалификовати као **страх, захвалност, памћење, препознавање, несвјестица**.

Полиграфе карактерише способност да региструју промјене крвног притиска, промјене срчаног ритма, дисања, електричног отпора коже као аутоматских последица емотивне реакције. Овај медицински феномен (Галвански одговор), у судској медицини је врло поуздан у истражном поступку.

Услед повећања знојења индивидуе, изазване порастом емотивног набоја, долази до смањења електричног отпора на површини коже. Сасвим мали емоционални притисак утиче на функционисање аутономног нервног система који својом интервенцијом активира знојне жлијезде, што је полиграфу довољно да детектује разлике у отпору двије електрода на кожи испитаника.

Биљке имају укус: Врх корења је осетљивији од непца сваког гурмана. Молекуларни биолог Франтишек Балуска показао је да површине близу врхова корења (корјенске капе) имају нарочиту улогу везану за интелигенцију. На монитору свог компјутера показао је једну четири мјесеца стару биљку ражи. Њен укупни корјен има површину 1000 квадратних метара. Процењени број корјенчића био је 13 милиона, са отприлике 14 милијарди корјенских длачица. Сваки поједини корјенчић има зону која преузима функцију сличну мозгу. Дакле, имамо под земљом Нервну мрежу велику као Word, Wide, Web, Интернет.

Сви примјери који су откривени указују на способност биљке да реагује на начин који се може оквалити као страх, захвалност, памћење, препознавање, несвестица...

Биљке осјећају: Понеке реагују на влакна вуне од 0,00025 гр., које наша кожа и не примјећује. Прошло је вријеме када су људи који су миловали краставце да би их подстакли на рекорд, излагани подсмјеху. Данас се људи који мазе собно биље могу само похвалити.

Биљке боље напредују ако редовно примају њежности. Сад знамо и зашто! „Додир активирају извјесне гене (Touchgени), ако су они једном стимулирани мијења се раст биљке, дршка постаје дебља. Свако то може проверити тако што засади двије биљке пасуља и једну од њих свакодневно „масира“ током једне недеље 4 10 секунди дневно. Разлика ће бити фрапантна.

Биљке имају компас: Имају осјећај за стране свијета који ми немамо. Силпиум лацинитум окреће листове у правцу сјевер-југ.

Биљке се могу налик птицама оријентисати спрам електричног и магнетског поља.

Биљке могу предвиђати: Парадајз осјећа пад атмосферског притисака три дана унапред и појачава спољну дебљину коре. Индијска врста купуса (Арбус прецаториус) се у научним експериментима показала као одличан прогнозер за олује и земљотресе.

Биљкама је лоше: Научници говоре и о „главобољи“ при којој биљке посежу за лијеком који свако од нас има у кућној апотеци – аспирином. Када је биљка угрожена бактеријама, вирусима или гљивицама избацује хормон сличан салицилној киселини – активном састојком аспирина.

Не тако давно али прије изума полиграфа, нека историјска, обичајна, вјерска и научна објашњења нас покушавају увјерити у нешто другачија али сасвим сигурно своја занимљива размишљања. Преносимо дијелове тих размишљања која су другачија од оних које смо досад спознали.

Хиндуси и други народи Азије на биљке уопште не гледају као Европљани. Наиме они дубоко признају духовност биљака. Биљке свим својим бићем жедно примају свјетлост, ваздух и влагу од којих зависи цио њихов живот. Оне се очигледно радују свјетлости, вјетру, роси киши. Зашто се онда не може допустити да оне јасно осјећају изворе свог живота и радости, потпуно другачије од човјека и животиња, којима свјетлост ни из далека није потребна као биљкама.

Биљка најтананије осјећа својства тла у којем се грана њено корјење од којег као свјетлости и влаге зависи цио њен живот. С кавом прецизношћу биљке морају бирати хранљиве материје које су потребне управо њима а не другим биљкама.

У питању је потпуна осјетљивост коју људи и животиње немају (Fehner).

Лист винове лозе окренут својом доњом површином ка свјетлости се „упорно“ окреће својом горњом површином ка свјетлости. Инстинкти биљака пузавица у тражењу ослонаца праве неописиве кругове идући даље и кад биљка падне, траже другу подршку.

Вилина косица се обавија само око живих биљака.

Познате су појаве сна код биљака када се лишће издиже или скупља, а цвеће погиње своје главе и затвара се. Покрети тучка се врло сврсисходно окрећу како би се прашници оплодили цветним прахом. Увече се на ливади цвијеће окреће ка Сунцу, као да му приноси своју вечерњу молитву, а после заласка тихо тоне у сан, да би га ујутро окренувши се на Исток поново дочекало јутарњом молитвом.

Локвањи се радосно окрећу ка свјетлости и небу, а када се смрачи скупљају своје латице и спуштају се у воду.

Развојем биљног свијета дошло се до велелијепних и величанствених форми као што су раскошни цвјетови дивног мириса, витке палме и кипариси, величанствени кедрови, моћни храстови и гигантске секвоје које живе и до три хиљаде година.

Пшеница и јечам, горушичино зрно, који су пронађени у египатским мумијама и који су тамо стајали 3000 година уколико нису поремећени њихови ферментни процеси, нормално клијају када добију повољне услове влажности и топлоте.

1909 године Ж. Бекерел је у Паризу извео експеримент са сјеменом пшенице, луцерке и бијеле сланице. Сушењем у безваздушном простору шест мјесеци на 40 степени, затим љетовање у епрувету из које је извучен ваздух. Послате су у Лондон и тамо чуване у течном ваздуху на температури -190 степени, а затим још 77 сати на -250 степени. Клијање је протекло исто као код сјемена које је чувано на уобичајен

начин. Привремена смрт је могућа уколико дејство које блокира животне функције није довело до разарања организма (Сведберг).

Неможемо а да не поменемо актуелну проблематику глобалног загријавања у којој човјечанство губи битку.

И док људи још размишљају који је најбољи пут прилагођавања климатским промјенама, стабла не чекају. Опште је познато да глобално отопљавање захтијева озбиљно прилагођавање новим приликама. Студија која је објављена у часопису *Натуре* указује на чињеницу да стабла реагују на веће присуство ЦО2 рационалнијим кориштењем воде. Научници из Шумарске службе САД-а са Универзитета Харвард заједно су са партнерима истраживали су ниво губитка воде наспрам повећања нивоа ЦО2 код дрвећа у САД-а, те су установили да стабла због климатских промјена рационалније користе доступну воду. Процес преноса воде на први поглед може изгледати као наивно питање, али заправо има пуно шире последице на глобалне водене циклусе, а разумијевањем начина на који се шуме прилагођавају климатским промјенама, лакше ће се у будућности одржавати здравље шума широм планете. Наша анализа сугерише како повећање атмосферског угљен диоксида има директан и неочекивано снажан утицај на процесе у екосистемима те интеракцији биосфере и атмосфере у умјереним и сјеверним шумама - казао је Дејв Холингер, један од аутора студије. Научници сугеришу како прилагођени трансфер воде значи већу отпорност на сушу те побољшане приносе стабала, али истовремено, због задржавања воде у стаблима, значи и мање влаге и падавина те више температуре ваздуха што би на крају могло довести до погоршања суша у неким подручјима

Умјесто закључка

„Не смијемо се бојати нових открића, без обзира на то колико се она парадоксално доијају, јер се унутрашњи свијет биљке крије испод седамдесет и седам печата“, (В. Н. Пушкин).

На директно питање о Бацкстеровом ефекту „памћења“ и „говора“ биљака В.Г. Караманов, директор лабораторија за биокриберетику Агрофизичког института у Лењинграду, каже: „Ја данас не могу одговорити на то питање (...) Желим рећи нешто друго, тј. да ни он, ни ми, ни било ко други у свијету није још увијек способан да дешифрира све реакције биљака, да чује и разумије што биљке „говоре“ једна другој и што нам поручују...“

Ништа у биљном свету не звучи толико лудо да не би било истинито“ каже проф. Диетмар Волкман, из Института за цитологију и молекуларну биологију у Бону.

Коришћена литература:

1. „Свједочанство о постојању примарне перцепције у биљном свијету“, *The International Journal of Parapsychology*.
2. „Дух, душа и тело у хришћанству и науци“ – Архиепископ Лука Војно-јасенецки
3. „Шумско сјеменарство“ – Проф. др. Василије Исајев
4. „О Pioneers“ Willa Carther
5. „Орбис“ Др. Е. Бајтал
6. „Тајна свијет биљака-поруке из непознатог свијета“ Jozef Šepah

Момчило Ђулум,
дип. инж. шумарства

ГЉИВЕ, ЧЛАНОВИ ЛАНЦА ИСХРАНЕ

И разарачи у екосистему потока

■ У малим потоцима који теку кроз листопадне шуме, опало лишће представља најзначајнију карику у ланцу исхране. Оно је, може се рећи, храна увезена из екосистема, који припада ваздушној средини у екосистему потока

На зависност такозване секундарне продукције (популарно речено производње меса бескичмењака и риба) потока од биљне биомасе опалог јесењег лишћа које се наталожи у малим потоцима указали су многи еколози. Међутим, тек посљедњих деценија истраживачи су учили да је свјеже опало лишће слабо сварљиве хране за животињско становништво потока и да они претежно узимају лишће које су населили микроорганизми. У науци је познато да су гљиве главни разарачи свјежег опалог лишћа, и то водене хифомицете, које се лако препознају по крупним спорама. Тек касније на то дјелимично разорено и распаднуто лишће насељавају се бактерије које опочињу процесе разарања органске материје доводи до краја, до претварања у неорганске соли. Неки експерименти у којима су ракушци (гамаруси) хранени једним мицелијумом гљиве, а контролни организми лишћем бријеста или јавора, показали су да су експерименталне јединке далеко боље расле од контролних као и то да пробављивост лишћа умногоме зависи од врсте гљива које су се населиле на опалом лишћу.

У пажљиво организованим експериментима на гамарусу и сложеним анализама понуђене хране и измета ракушаца, праћена је асимилација хране и колико је одбачено у форми измета. Брабоњци ракушаца хранени лишћем били су тамни, док су брабоњци гамаруса којима су давале гљиве били свијетли,

што је олакшавало посао, каже проф. др Смиља Мучибабић.

Гамаруси су искористили око 90% бјеланчевина гљива од десет врста понуђених гљива, пет је било из групе сувозелених хифомицета, а пет из водених. Неке сумње да већина биљоједа не може непосредно искористити много енергије које садрже органске материје лишћа. А микроорганизми? Они су способни да разлажу и асимилирају готово сву материју лишћа захваљујући ензимима, разноврсним и дјелотворним, на шта су указали многи микробиолози и миколози (научници који проучавају гљиве). Разлагање и распадање лишћа у природи најчешће је резултат читавог низа врло сложених интеракција бескичмењака и микрофлоре. Микроорганизми нападну обично прво свјеже опало лишће. Бескичмењаци се затим почну хранити на овој измијењеној лисној подлози, која се може састојати од много неизмијењеног лисног материјала, те екстрата и ензима микроорганизама, као и ћелије гљива и бактерије. Хранљива вриједност ових ћелија узета на јединицу њихове тежине приближно је четири до десет пута већа него што је хранљивост тек опалог лишћа. Ова чињеница као и појава веће густине популације ракушаца и других биљоједа на лишћу с највише хифа указују на значај који могу имати гљивичне материје у исхрани животиња које се хране лишћем, значај који је знатно већи него што

би се очекивало на основу њихове биомасе на јединици тежине лишћа у распадању.

Судбина мртвог лишћа у потоку везана је за велики број бескичмењака, становника дна. У својој књизи Екологија текућица, енглески еколог Хајнс указао је на то да велики дио хране тих животиња састоји се од несварљивих материја листа. Анализа пријевног садржаја многих животињских становника потока обично открива највише остатке биљака цвјетница које се слабо разлажу приликом проласка кроз пријевни систем. Њихов измет као и фрагменти биљног материјала (детритис) чине највећи дио органских седимената текућице, а они су резервоар хране за многе водене животиње.

Полазило се, на примјер, да једна врста водене моксице (азелус) узима претежно као храну брабоњке ракушца. У разлагању органских материја измета учествују бактерије, тако да копрофагне животиње боље искористе и лакше варе такву храну.

На основу овог кратког излагања може се закључити да су сложени односи између организма једног екосистема, и како они нису једнако значајни. Гљиве су познате као разарачи органске материје, посебно оног биљног поријекла, представљају карику у ланцу исхране и значајан фактор у припремању хране бескичмењака који насељавају дно потока.

Мр Саво Живковић,
дипл. инж. шум.

ЗНАЧАЈ ГЉИВЕ У ИСХРАНИ

■ Гљиве би у нашем јеловнику могле и требале бити чешће и заступљеније с обзиром на њихово богатство којим располажемо и велику прехранбену вриједност

Међу многобројним врстама гљива које расту у сливу ријеке Праче велики број су јестиве. Нажалост, због непознавања и необавијештености, различитих предрасуда, навика и традицијом утврђених, а непровјерених спознаја и разних правила за препознавање јестивих и отровних гљива, мало је људи који их беру и употребљавају за јело. Иако је БиХ мала земља са шумовитости од 45% већа количина јестивих гљива сваке године непотребно пропадне, остаје неискориштена. Гљиве би у нашем јеловнику могле и требале бити чешће и заступљеније с обзиром на њихово богатство којим располажемо и велику прехранбену вриједност. Најчешће познајемо неколико јестивих врста и тиме се задовољавамо кроз цијелу годину. Љубитељима гљива најпознатији су вргањ, али њих нема свугдје и у свако доба године у довољним количинама. Уз познавање десетак добрих јестивих гљива могли бисмо задовољити готово у потпуности наше прехранбене потребе током цијеле године. Од раног претпрољећног периода до у касну јесен. Трпало би у том смислу више информација, добрих приручника с вјерним фотографијама и приступачно писаним текстом за најшири круг људи. Тако нешто још немамо.

Наши гљиварски стручњаци могли би још у већој мјери помоћи у прехрани и преживљавању становништва у ванредним условима живота. То је и разлог да је Удружење "ЗАМБАЛ" Подграб формирало секцију за распознавање јестивих од отровних гљива, и да се утврди које гљиве расту у сливу ријеке Праче. Важно је нагласити да је шума највећа макроапотека у природи.

Много врста гљива расте изван шуме, на различитим стаништима. Најчешће на њих не обраћамо пажњу, не беремо их иако расту у великој мјерини, и доброг су квалитета. Што је још важније, неке међу њима расту најчешће у такво доба године кад у природи недостаје других јестивих гљива. Управо међу

таквим врстама потражили смо двије које желимо представити нашим читаоцима.

ВЕЛИКА ГНОЈИШТАРКА (*Coprinus comatus*)

И име јој казује да воли расти на погодним хумусним земљиштима на двије до три године старим ископина тла, по насишима уз јарке, на мјестима гдје труне много траве и других органских отпадака. Расте у ботаничкој башти (арборетум) у селу Николићи, по воћњацима, уз путеве, по сметљишту, али и по пјешчаним тлима, па и на голом пијеску.

Клобук је у младости јајоликоваљкаст, а касније се звонолико рашири и на рубовима заврне према горе. Месо је сњажнобијеле боје. Касније се распада у црну масу која капље на тло. Површина клобука је бијеле боје, на врху нешто смеђа, покривена љускама. Листићи клобука су у младости бијели, густе, а што је гљива старија почињу црвенећи, смеђи и на крају поцрне. Стручак је витак, бијел, уздуж шупаљ с вјенчићем (прстеном) који убрзо отпада. При дну мало задебљан. Гљива расте од раног прољећа, љети је најчешће не налазимо, а у јесен се појављује све до јаким мразева, често у марту. Изврсног је укуса, добре пробављивости. Треба пазити да се једе млада гљива којој месо још није почело црвенећи.

Гљиве треба спремити што прије, јер процес зрења тече врло брзо. Јавља се у више варијетета, а има и неколико сличних врста, но тешко да се можемо збунити у препознавању. Ко је једном упозна, радо је бере и нема бојази од замјене с неком отровном.

ЈАЈАСТА ГНОЈИШТАРКА (*Coprinus atkamentarius*)

Друга наша гљива потиче такође из истог рода гнојиштарки. То је права или јајаста гнојиштарка (*Coprinus atkamentarius*).

Расте на сличним мјестима као и прва.

Особито воли богато хумусно тло с пуно материје у распадању. Расте у ботаничкој башти испод љесака у селу Николићи, беремо је већ више година. По више година јавља се на истом мјесту. Гљива као да избјегава раст у најтоплијем дијелу године. Појављује се крајем марта и у априлу. Друга јесења генерација долази у септембру, октобру и новембру, овисно од временских прилика појединих година. Никада не расте појединачно. Тамо гдје се налази појављује се у хрпама, бокорима по 10, 15 или 20 комада једна уз другу.

Клобук гљиве је јајолик и уздужно избраздан, касније звонаст и са заврнутим рубом према горе. Боје је пепељасте, бјелкасте, до сребрнасте. Касније почиње све више да тамни. Сличне боје је и месо. Стручак је чврст, уздужно шупаљ с прилегнутим прстеном. Беремо само младе гљиве код којих није боја месо почела да тамни. Трошимо их исти дан. Најбоље су пржене на луку и уљу. Замјена са другим гљивама је потпуно искључена. Чини се да је укусом још бољег квалитета од претходне.

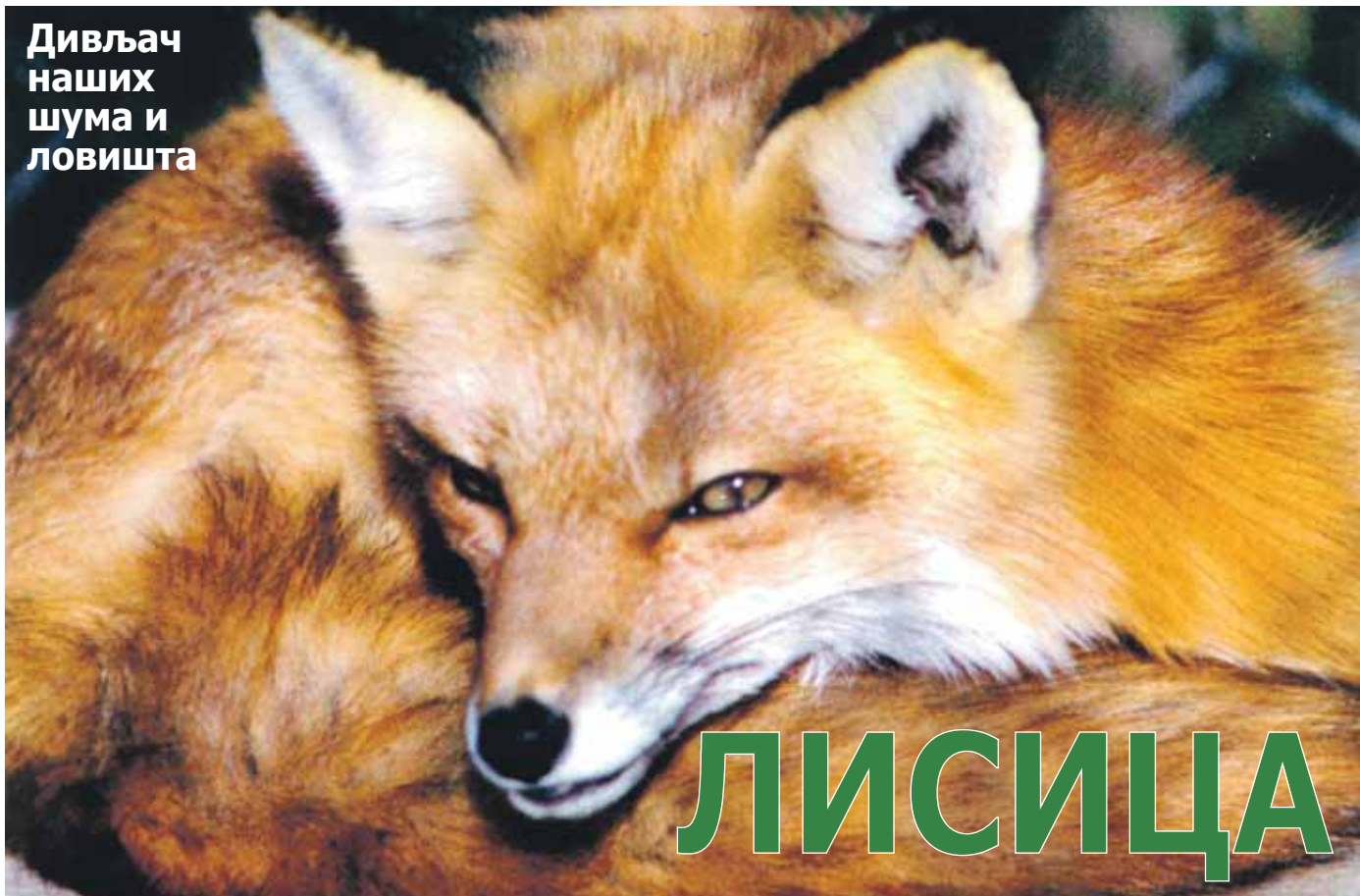
На крају ваља упозорити на једну необичну појаву у вези с конзумацијом ових двију изврских јестивих гљива.

Прије и после једења ових гљива (24 сата прије и 24 сата после) не смију се пити алкохолна пића, јер се у том случају појављују врло неугодне срчане, дисајне и друге сметње.

Мр Саво Живковић, дипл. инж. шум.

**Дивљач
наших
шума и
ловишта**

ЛИСИЦА

Лисица је најбројнији и најраспрострањенији предатор у нашим ловиштима, у којима је перманентно присутна. Својим начином исхране представља предатора за многе врсте ловне дивљачи (зец, фазан, јаребица), а понекад и за младунце крупне дивљачи (лане, прасе)

Лисица је зоолошки сврстана у коло Shordata (кичмењаци), класа Mammalia (сисари) поткласа Theria (плацентни сисари), ред Carnivora (месождери), фамилија Canidae (пси), род Vulpes (лисица), врста Vulpes vulpes (лисица обична).

Распрострањена је готово по читавом свијету. У Европи је њен ареал од југа до сјевера континента на коме је распрострањено више сојева. Лисица обична заузима већи дио континента, док сјеверни дјо настањује поларна лисица која у зимском периоду има бијелу боју длаке.

У Републици Српској лисица настањује сва ловишта, од равничарских до брдскопланинских. Бројност ове врсте варира од нормалног бројног стања, када не причињава веће штете на гајеним врстама дивљачи, до енормно великог броја када су штете од ње велике. На њену бројност утиче прехранбена база станишта. Ако је бројност у границама дозвољеног, тада она има улогу сани-

тарца у ловишту и хвата болесну, изнемоглу и рањену дивљач.

Лисица која је завршила свој тјелесни развој има дужину тијела до 140 cm са репом, висину 35-40 cm, а реп јој је дужине око 80 cm. Тежина јој се креће од 5 до 10 kg. Реп јој је обрастао дугом бујном длаком. Њушка је дугачка и шпицаста, ушне шкољке су релативно велике и исправне, тијело је витко и гипко, на предњим ногама има 5 а на задњим 4 прста. Шапе предњих ногу су крупније од шапа задњих ногу.

У отиску шапа виде се отисци и прских јагодица с њиховим чапцима. Отисак петог прста се не види јер стоји високо и не додирује тло ни у ходу ни у касу, па ни у трку. На трагу се осим отиска и прсне јагодице види и отисак табанске јагодице (која је гола). Отисак шапа лисица сличан је отиску шапа мањег пса, јазавичара. Разлика је у томе што је код лисице отисак шапа дугуљаст, а код пса округласт.

Трагови лисице, нарочито на снијегу, показују разлику када се лисица креће кораком, касом и трком. У кораку и лаганом касу отисци трагова свих ногу стоје један иза другог. У брзом трку стоје отисци шапа укосо једни према другима.

Боја длаке у лисице је најчешће сивкастоцрвенкаста, по трбуху и подвратку је бијеле боје, а бијеле боје је и врх репа.

Међутим, има варирања у боји, па се често среће лисица риђасте - црвеномрке боје са тамном, скоро црном бојом длаке по трбуху, а исте такве боје подвратка и

црним врхом репа - тамнија варијанта.

Карактеристично је за лисицу да иза себе оставља јак мирис. Тај мирис лисица лучи из надрепне жлијезде која се налази у коријену репа на његовој горњој страни. Ту жлијезду ловци још називају "виола" (латински назив за љубичицу) јер ова жлијезда лучи мирис који је сличан мирису љубичице. При уласку у јаму лисица трља горњим дијелом репа о руб јаме и тако означава мирисом да је та јама заузета.

Другу жлијезду лисица има испод репа тзв. подрепну жлијезду и та жлијезда служи за ознаку трага.

Трећу врсту жлијезде, тзв. табанасту мирисну жлијезду, лисица има на табанима предњих и задњих ногу и ова жлијезда служи за обиљежавање трага.

Чула су код лисице врло развијена (њух, слух, вид). Очи јој, као код свих звијери, свијетле. Ту појаву омогућава један слој ћелија (terptum lucidum) које садрже гуанин.

РАЗМНОЖАВАЊЕ

Лисице се паре углавном у фебруару па се у то вријеме оглашавају кевтањем - лавезом. Само парење се обавља у подземним јамама. Зависно од терена на коме живе прилагођене су и јаме зване "лисичњаци", лисичне јазбине или пак лисичне јаме.

У равницама и крајевима гдје је земљиште дубљих педолошких слојева, лисица копа јаму, у каменитим предјелима, гдје лисица не може копати, уређује јазбину у шупљинама стијена и

мањим пећинама у које се може увући и у којима има мјеста за лежање и отхрану младунчади.

Јама има двије врсте - такозване сталне и привремене. У сталним се лисица коти и одгаја младунце. Ове јаме имају неколико излаза на разним странама кроз које се лисица може неопажено извући и утећи, ако осјети опасност.

Пред улазом у јаму налази се гомила земље коју је лисица избацила копајући. По изгледу ове гомиле може се закључити да ли је јама лисичја или од јазавца. На земљи пред лисичјом јамом нема улегнућа жлијеба као што има пред јазавчевом.

Гравидност код лисице траје 9 недеља, након чега лисица коти 3-9 младунчади. Младунчад су 10-14 дана слијепи. У подземној просторији/јами, мужјак доноси храну женки и младунцима првих дана, а касније храну доносе оба родитеља. У вријеме одгоја младих настају велике штете на дивљачи у ловишту, а ако су јаме у близини насељених мјеста, штете настају и код живине у сеоским домаћинствима.

Млади лисичићи се појављују из јама у априлу и мају, а осамостаљују се са 3 до 4 мјесеца старости.

ИСХРАНА

Лисица је месождер, једе ситне глодаре, месо угинулих животиња, а уништава и ситну дивљач (зечева, јаребице, фазане...), а понекад уграби и неко лане и прасе дивље свиње. Лисица је санитарац у ловишту и потпомаже регулацију биолошке равнотеже, ако је њена бројност мала. Но, ако се бројност лисица повећа, тада причињава велике штете у ловишту, нарочито на подмлатку. Штетност лисица у ловишту се нарочито огледа у преношењу многих заразних болести, а нарочито је опасна као преносник бјеснила.

О лисици као лукавој животињи постоје многе приче. Лукава "тета лија" је главни јунак многих басни као што су: "Лисица и гавран", "Лисица и лав", "Лисица и јарац" и многе друге.

Мр Воја Новаковић

На лицу мјеста

ЛУГАР ДУШКО САМАРЦИЋ СПРИЈЕЧИО ПОЖАР РОМАНИЈСКИХ ШУМА

Пржи врућина августовска, без дашка вјетра и промаје, а температура 37 степени. Горе и небо и земља, запух тоpline тјера све живо у заладу и дебелу хлад.

Ауто само што није прокључало... Долазим пред кућу, улазим у кућињу која је хладна као пећина. Узимам кришку хладне лубенице, која сласне и хлади... Настављам радити, јер ми је канцеларија у кући, а кућа у канцеларији... Монтирам прилог за мој канал ЉУДИ ГОВОРЕ на Yu Tube, под називом "Милован Јефтовић: ПЈЕСМЕ ЗА СМИЈАЊЕ"

(www.youtube.com/watch?v=7uaXqpbSpAs)... Звони мобилни телефон и на дисплеју пише "Нено" (Непад Муфтић)... Препознајем глас највећег љубитеља романијских шума, трава, вода, биља, гљива, ваздуха и свега што се за њу веже... Каже тужним и депримираним гласом: "Недељко, зови Радоја Војводића, и обавијесите медије, нека дођу и виде... Гори боровина недалеко од Новакове њиве!"

Називам Станицу јавне безбједности и говорим да је букнуо пожар недалеко од Новакове њиве, а дежурни каже да је јављено прије пет минута и да су обавијештени радници шумарства... Узимам камеру и фотоапарат и одлазим до Царевих вода. Уз пут ме стомира академски сликар Миро Глуховић, који је пошао у своје село, испод саме Романије (село Стајна), носећи у рукама војну торбу напуњену стварима. Није ни обратио пажњу на оно што му говорим, само је, када је излазио, рекао: "Штета што не идеш у Стајну." Незапослен човјек, а савршен дизајнер, који се није могао запослити ни у Заводу за уџбенике и наставна средства (који има 70 радника вишка) ни у ЈПШ "Шуме Републике Српске" (које имају 2.000 радника вишка). А његове сам карикатуре користио у тотално ауторском документарном филму "Крадљивци будућности или шумска мафија пустоши шуме" (<http://www.youtube.com/watch?v=5TnILLEg-mw>)...

Драги читаоци, слушаоци и гледаоци, ово је само један необично

обичан дан и ја сам их имао на хиљаде, али их нисам записивао, јер су се они обликовали у ријечи у мојим дјелима, опечаћеним знојењем мозга и жељи да помогнем, да би нам било боље. Но, људи воле једну емоцију која ће им задовољити душу, него туце спасоносних чињеница... Знајућу унапријед шта ће бити, остављао сам печате неутуђиве истине о нама ко смо, шта смо и куда идемо, а да то нико други не могне присвојити и потписати.

Са Царевих вода, гдје сам оставио ауто, идем уз узрване јаруге, које су остале од тракторских влака од нерета у редовној сјечи. Тим путем ишао сам двадесетак пута, али то није више исти пут. Зато идем према Новаковом врелу, без одмора... Иза врела срећем шумаре који носе празне напртњаче са штрцалкама на леђима, журећи, по други пут, да их напуне, да би гасили пожар.

Долазим до Новакове њиве и идем лијево према колиби коју су направила дјеца тзв. извођача радова у шумарству... Осјећам и видим дим, али нема ватре. Радујем се, јер знам шта је ватрена стихија - разбуктала фаза шумског пожара која брзо преноси ватру, а развија температуру до 800 степени Целзијуса.

Око 150 метара, југозападно од Новакове њиве, на једном узвишењу, примјећујем дим и да је горјела земља око бијелог бора пречника 60 цм, који је поцрнио од угашене ватре у висини до два метра. До њега је низ борова и у горњем дијелу смрчева шума испод кршевитог пропланка.

То је почетна фаза пожара, који настаје у тренутку паљења гориве материје траве, маховине, лишћа, дрвених отпадака... У задњем моменту је лугар Душко Самаршић примијетио дим и пожар који је захватио једно живо стабло бијелог бора, 6. августа око 17 часова, те је позвао своје колеге лугаре из ШГ "Јахорина" Пале - Велибора Лазаревића, Милана Драганића, Миљана Глуховића, Богдана Пуровића, технолога производње, Раду Ђосовића, радника, Милана Петровића и ненадмашног љубитеља природе и Романије, добротитеља Непада - Нену Муфтића... Нено је позвао моју маленост и Славишу Веселиновића, који је дошао на мотоциклу за брдске стазе.

То је десет људи, а информација је прослијеђена у дежурну службу ШГ "Јахорина" Пале.

Шумари кажу, када гори, нико се не јавља добровољно на гашење пожара, а и да никада нико од руководиоца и административног особља није изашао да гаси пожар. А у овом газдинству има вишка радника и плата се због лошег пословања бивших директора и хроничне запуштености, прима са четири мјесеца заостатка.

Гледао сам их како трче од мјеста настанка пожара до Новаковог врела и доносе воду у напртњачама с прскалицама (25 литара воде) и пршћу по ужареним површинама, које су се увукле дубоко у земљу. При томе, копају моткама по површини, док се не заваричи тло, које

одају илузију да земља гори, тим више што се ноћ спуштала... Четири туре, које је пет шумара доносило, су биле довољне да се приземни пожари на том локалитету сузбију, али без гаранције да неће сутра опет букнути...

У међувремену, док гасе пожар, лугари причају да им владају неподношљиве околности, јер је шумска мафија јача од контролних служби и полиције. Умјесто да их прате и пријављују, ови њих прате када су код куће, да иду у краћу... Овај податак је јако индикативан, када је у питању стање у ЈПШ "Шуме РС", односно конкретног заштитног шума од двоногих кукаца.

У међувремену примјећујемо да рејонски шумар, који је открио пожар, Душко Самаршић нема униформу, јер је није имао гдје задужити и да је дошао у опанцима. Неко од његових колега каже да њих пет лугара имају четири аута, која скупа не вриједје више од осам хиљада марака. Ја кажем, додајте и мене са вама, јер поред тога што имам много већа примања од њих и што сам незасит радом, немам неко скупо ауто...

Нено, као искусан полицајац у пензији, након прегледа терена и снимања говори:

"Непосредним прегледом лица мјеста пронађена је решетка намијењена за роштиљ и двије празне конзерве од месних нарезака, што указује на извор пожара - непажња излетника који су ложили ватру на мјесту гдје је изузетно опасно по избијање пожара... А пошто сви путеви према Романији, од паљанске стране, воде преко села Цареве Воде, предлажемо да се на улазу у шуму, код кућа Јаковљевића, постави табла са упозореном свим посјетиоцима Романије (Новаковој њиви, врелу и пећини), да се обавезно морају пријавити лицу овлашћеном од стране ШГ "Јахорина" Пале, приликом уласка у шуму.

Романија је од 1920. године школа алпинизма, коју посјећују алпинисти из цијелог свијета. Нека је обавеза људима на власти, а и свим посјетиоцима, а по-

себно шумарима, да чувају овај природни бисер и несагледиву еколошку љепоту, али историјски присутну и опјевану гору Романију.

На крају, логичан закључак је да шуму и њене несагледиве љепоте и корист не могу сачувати лугари, који имају плату четири мјесеца у закашњењу, немају униформе, а умјесто да они контролишу шуму и шумске краће и остале штете, њих контролише шумска мафија, која је јача од нарко-мафије, која има моћ новца и техничких средстава, али и политичку заштиту... Дакле, типичне Фројдове "неподношљиве околности" или стање мајке која када јој вода улази у уста, испушта дијете да би себе спасила...

А само неколико сати је требало да се ватра почне стихијски кретати, захвативши оближње бијеле борове и смрче, до Новакове њиве и дубоко у шуму према Царевим Водама. Дошло би до разбуктале фазе неконтролисаног ширења пожара... Срећа је само у томе да није било вјетра и што је пожар примијетио запажљиви лугар Душко Самаршић, којем треба дати највећу награду, који је оличење угледа шумара и шумарске струке. Најбољи доказ за то је што се пожар и сутрадан јавио, из дубоких слојева земље, и што су лугари гасили, доносећи воду у напртњачама, од јутра до предвјечерја.

Трећи дан. Када сам назвао лугара Душка Самаршића, рекао је да су и други дан износили напртњаче с водом и гасили подземни пожар који се сваког часа могао разбуктати и захватити жива стабла бијелог бора и смрче. Када сам га питао како је издржао, рекао је дословно овако: "Ови дани су били одмор у односу шта ме чека..." Разумио сам, мислио је на оне који имају мобилни, моторке и камионе за брзи утовар, који по ноћи краду шуму, док милиција спава или окреће главу у страну или, нема друге, ради заједно са њима.

Свјетлописао и орјечивао:
Недељко Жугић

ШУМЕ У ФЕУДАЛНОМ И КАПИТАЛИСТИЧКОМ СИСТЕМУ

■ Проучавањем шуме као сложене екосистема може се уочити појава да се у различитим временским периодима друштво различито односило према шуми

Цијели простор Загорске Србије или Загорја за вријеме турске владавине на српским просторима, која је била носиоц феудалних односа са турским посебношћима, шуми се није придавао никакав значај. То је разумљиво, када се зна да ислам води поријекло с простора арабијских пустиња. У светој књизи Куран не спомиње се шума ни као појам, а камоли као систем. Како су Турци слиједили поставке дате у Курану, пренијели су тај принцип и на просторе које су војнички освајали. Шума је била предмет личног коришћења дрвета, нешто што се сијече, а обнавља и развија без учешћа човјека, само од себе. Народ је говорио: "алајбегова слама", сијечи, носи, пали, нико те ни за шта не пита. Све је дозвољено што није Кураном забрањено, а шума није ни поминута. Тек пред крај турске владавине, поучени искуством европских народа, почели су да се окрећу шуми с поштовањем, али већ је било касно. Под притиском замршених и нездравих вјерско-политичких и социјалних прилика, српска Босна је постепено ишла у сусрет својој пропасти и много прије несрећне 1463. године. Може се слободно рећи да потпуно безвлашће у коришћењу шума у овим крајевима није дошло одједном и изненада, турском окупацијом. Оно је само оснажено и повећано, јер требало је подмирити и потребе страних господара.

Кад је 1878. године дошло до промјене освајачких власти, промијенили су се и односи према шуми. Окупаторска Аустроугарска је у то вријеме била земља са релативно развијеним капиталистичким односима, и она их је донијела и на ове просторе. Од свих природних богатстава тзв. БиХ, шума је била на првом мјесту. Према неким мишљењима, шума је један од разлога због којег је аустроугарска окупаторска власт и поробила српске земље. Као сваки рудник злата, тако је и овај "зелени" изазвао златну грозницу. То је вјероватно претјерано, али шуме и рудно богатство били су велики магнет за привлачење инвестиција и власника капитала. Подижу се пилане, постројења за хемијску прераду дрвета, ујурбано се граде путеви и железничке пруге. Завладало је ново, другачије вријеме у коме се мијења и однос према шуми. Шума више није била "алајбегова слама", не зато што није било алајбега, већ због тога што су нови господари, уводећи ред у односима према шуми, жељели да из ње извуку што веће користи за себе. У ту сврху организују се чуварска и стручна служба, школују се људи који ће знати да користе шуму на најуноснији начин.

Једини заједнички именоватељ турског и аустроугарског шумарства у тзв. Босни и Херцеговини јесте да гајењу и обнављању шума није поклањана никаква пажња.

Послије око 400 година турске и још 40 година туђинске власти, наступа треће раздобље: народ постаје господар шуме. Али сада исти српски народ у три вјере. Било је то двадесетогодишње раздобље Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (Југославије). И она је носилац капиталистичких односа, али ситног капитала, тек у првим несретним корацима, са бројним заплитањима и посртањима. Страни стручњаци су напустили тзв. Босну, а домаћи још нису стасали да зналачки преузму организацију овако важне привредне гране. Шума је остала без строге контроле, дошло је до страначког ушпитања и политизовања, честих промјена организације власти, а тиме и законских прописа. Све је ограничено на прераду дрвета у

пиланама, чији су капацитети, због малог обртног капитала, сведени на два-три гатера. Стране фирме, које су наставиле рад из аустроугарског периода, и даље су доминирале и владале тржиштем дрвета.

То су били наши мотиви да разјаснимо однос према шуми у два велика периода друштвеног развоја: турског (феудалног), аустроугарског и Краљевине СХС (Југославије) тј. капиталистичког система. Нисмо нашли у литератури да је у оваквом облику ова тема до сада обрађена, па је тиме изазов био већи, а покушај да разјаснимо ову појаву значајнији. Статистички подаци за турско раздобље не постоје, а и за аустроугарско су оскудни и непоуздани.

На простору Загорске Србије или Загорја шуме су биле заједничко власништво. То власништво било је најбоље уређено Законом цара Душана. Такође и пашњаци су били заједничко власништво које је распоређено по племенима и братствима, који су имали и међусобно уређене границе. И данас у Загорју постоје медници (међаши, мејници) постављени за вријеме цара Душана. И још нешто: и данас важе те границе као испаше по братствима. Сличан је примјер у племену Кучи, али и на још

неким мјестима Загорске Србије. Загорска Србија постоји од прије Христа па до преткрај седмога вијека када од ње настају Рашка, Босна, Доњи Крајеви, Загорје, Хумска земља и друге српске јединице. Срби старих времена разликовали су појам гора од појмова луг, шума, дубрава, гај и слично. Гај је тамо гдје има на више мјеста разбацаних шумарака. У средњем вијеку шуме је било више него данас. Простор који сада видимо да је голет, рецимо од Гацка до Требиња, био је у доба Светог Саве сав под огромним шумама. Црна гора тј. данашња Зеленгора добила је ново име у 15. вијеку након што се почела обнављати послје пожара у којем је нестао њен западни дио. Шума је сјечена и извожена у Дубровник и даље. У тадашњој српској држави помињу се четинарске шуме и на српским острвима (Хвар, Корчула и Мљет). У помињаним шумама бијаху и крчане (кљачине). Изгледа да је у познатој повељи 1186. године и сам владалац Немања дозволио Дубровчанима да у његовој Србији (околини Дубровника) сијеку дрво без десетка. То значи, не само његову доброту, него и да је било доста дрвета и да је прорјеђивање шума сматрано корисним. У српској држави, на ушћу Дрима и ушћу Бојане помињу се увовари дрвета (храстовог и брестовог) за градњу галија. Срби су дрво извозили и на Сицилију и на Малту. По документима знамо да су из Врсиња (данас Зупци код Требиња) извожене даске у Дубровник, Конавле, Боку и даље. За цара Душана шуме су у смислу коришћења обухваћене његовим законом. Тако се ограђене шуме зову Забели. Помињу се и шуме као одмориште за стоку. Одређене послове, као што су крчење шума и изградња насеља, обављали су Саси који су у ту сврху насељавани у те предјеле. Недуго послје Сасима је цар Душан забранио сјечу шума.

Такође, у српској држави у то вријеме интензивно се рибарило на Дунаву, те језерима Преспанском, Охридском, Скадарском, Плавском, али и на ријекама Полога и у Земљи Прељубовића. Данас је та територија у саставу Албаније. И рецимо да се и прије најезде османлија знало за лов и извоз крзна вукова (курјака), лисица, рисова итд.

Mr Savo Živković

Др Милош Копривица (редовни професор):
поводом одласка у пензију

ХВАЛА ЦИЈЕЊЕНОМ ПРОФЕСОРУ, ДУГ ЖИВОТ И ДОБРО ЗДРАВЉЕ

■ Тако мисле студенти, шумарски инжињари, магистри, доктори шумарских наука, али и сви други кадрови који су пратили шумарство и шумарску струку...

У плодноном научном раду учествовао је цијели радни вијек, објавио је 95 научних радова, 6 прегледних радова, 18 стручних радова и 20 монографија.

О њему, његовом радном вијеку и дјелу, најбоље свједочи Биографија:

Милош Копривица је рођен 20.09.1948. године у селу Недајно, општина Плужине, Црна Гора. Основну школу завршио је у Трси 1963. године, а средњу шумарску техничку школу у Сарајеву 1967. године. Шумарски факултет завршио је такође у Сарајеву 1972. године. Редовни војни рок одслужио је у Нишу 1973/74. године. У струци је почео да ради као апсолвент 1971. године, у Институту за шумарство у Сарајеву, на пословима инвентуре шума. Од дипломирања до одласка у војску радио је у Пословном удружењу шумарства и дрвне индустрије Црне Горе у Титограду, такође на пословима инвентуре шума и на реализацији научноистраживачких пројеката.

На Шумарском факултету у Сарајеву изабран је децембра 1974. године за асистента на предмету Шумарска биометрика. Постдипломске студије - магистратуру из области "Уређивање шума" завршио је на Шумарском факултету у Сарајеву, јула 1977. године, гдје је одбранио магистарски рад под

насловом "Зависност величине таксационих елемената стабла, квалитета и облика дебла европског ариша (*Larix decidua* Mill) од провенијенције у огледу Баталово брдо код Сарајева", и стекао звање магистар шумарских наука. Докторску дисертацију под насловом "Варијабилитет таксационих елемената и планирање величине узорка за таксациону процјену шума у СР Босни и Херцеговини" одбранио је на Шумарском факултету у Сарајеву, новембра 1985. године, и стекао звање доктор шумарских наука. Ради стручног усавршавања, 1988. године боравио је у Институту за шумарска истраживања Финске (Finish Forest Research Institute) у Хелсинкију, у Одјељењу за инвентуру шума и принос. На Шумарском факултету у Сарајеву изабран је у звање доцент за предмет Шумарска биометрика, марта 1987. године, а у звање ванредни професор за предмет Дендрометрија, јануара 1992. године.

Послије избијања грађанског рата у БиХ прелази у Београд. Од јуна 1992. године запослен је у Институту за шумарство у Београду, као виши научни сарадник (ванредни профе-

др Милош Копривица

сор). Истовремено, на Шумарском факултету у Београду изводио је наставу на предмету Статистика (школске 1993/94, 94/95. и 95/96. године). У Институту за шумарство у Београду изабран је у звање виши научни сарадник марта 2001. године, а реизабран маја 2007. године. Успјешно је руководио са више значајних научноистраживачких и стручних пројеката, а у многим другим пројектима као истраживач учествовао и дао значајан научни допринос. Руководилац је Одјељења за планирање газдовања шумама, организацију и економику. Члан је Научног вијећа Института. Био је у два мандата члан Управног одбора Института. У периоду од 04.12.2001. до 21.07.2004. године обављао је функцију директора Института за шумарство у Београду.

На Шумарском факултету у Бањалуци, од школске 2000/01. до 2009/10. године, као хонорарни наставник изводио је наставу на предметима Шумарска биометрика и Дендрометрија. Такође, радио је на рјешавању проблема шумарске струке и науке, а посебно је значајан његов допринос Другој државној инвентури шума у БиХ (2005-2010). На Шумарском факултету Универзитета у Бањалуци, фебруара 2007. године, изабран је у звање редовни професор за предмет Шумарска биометрика и за предмет Дендрометрија. Значајно је утицао на развој факултета и шумарства Репу-

Кључне квалификације и допринос шумарској науци и струци:

Научне

Редовни професор Шумарске биометрике и Дендрометрије. Образовао бројне инжењере шумарства у БиХ и Србији. Објавио око 130 научних радова, уџбеник из Шумарске биометрике и 20 монографија. Учествовао у више комисија за оцјену и одбрану магистарских и докторских теза. Руководио и учествовао у реализацији више значајних научних пројеката. Дао више оригиналних рјешења. Значајно утицао на развој шумарских институција у којима је радио у Црној Гори, Босни и Херцеговини и Србији.

Стручне

Специјалиста за уређивање шума (шумарску статистику, инвентуру шума, прираст и принос шума, планирање газдовања шумама). Надзорни орган на извођењу уређивачких радова и реализацији планова газдовања шумама. Руководио и учествовао у изради 15 студија о газдовању шумама и Методике за другу државну инвентуру шума у БиХ (2003-2008). Главни надзорни орган испред Института за шумарство у Београду над Националном инвентуром приватних шума у Србији (2012). Рецензирао велики број шумскопривредних основа. Значајно утицао на развој шумарства у Црној Гори, Босни и Херцеговини и Србији

Професионално искуство у шумарској науци и струци

1	Институт за шумарство у Сарајеву, Босна и Херцеговина	06.07.1971-24.11.1971.
2	Пословно удружење шумарства и дрвне индустрије Црне Горе у Титограду, Црна Гора	15.04.1972-10.11.1973.
3	Шумарски факултет у Сарајеву, Босна и Херцеговина	11.12.1974-03.04.1992.
4	Институт за шумарство у Београду, Србија	15.06.1992-10.03.2013.
5	Шумарски факултет у Београду, Србија	1993-1996. (хонорарно)
6	Шумарски факултет у Бањалуци, Република Српска	2000-2010. (хонорарно)

блике Српске. Милош Копривица је радио непрекидно од 1971. до 2012. године, у најзначајнијим научно-истраживачким и образовним институцијама шумарства Црне Горе, Босне и Херцеговине и Србије. За то вријеме дао је значајан допринос развоју шумарске науке и струке. Учествовао је на многим међународним научним скуповима и сарађивао са шумарском

привредом. Као специјалиста за инвентуру шума и принос дао је посебан допринос у области планирања газдовања шумама. Рецензирао је више радова за националне и међународне часописе. Радио је успјешно на образовању и усавршавању кадрова за шумарску струку и науку. Био је члан у више комисија за оцјену и одбрану магистарских и докторских теза. До

сада је објавио око 150 научних и стручних радова, од тога уџбеник из Шумарске биометрике и више монографских дјела.

Тренутно је запослен у Институту за шумарство у Београду, гдје се успјешно бави научноистраживачким радом и руководи Одјељењем за планирање газдовања шумама, организацију и економику.

ЕКОЛОШКИ ЧИНИОЦИ ШУМСКЕ БИОГЕОЦЕНОЗЕ

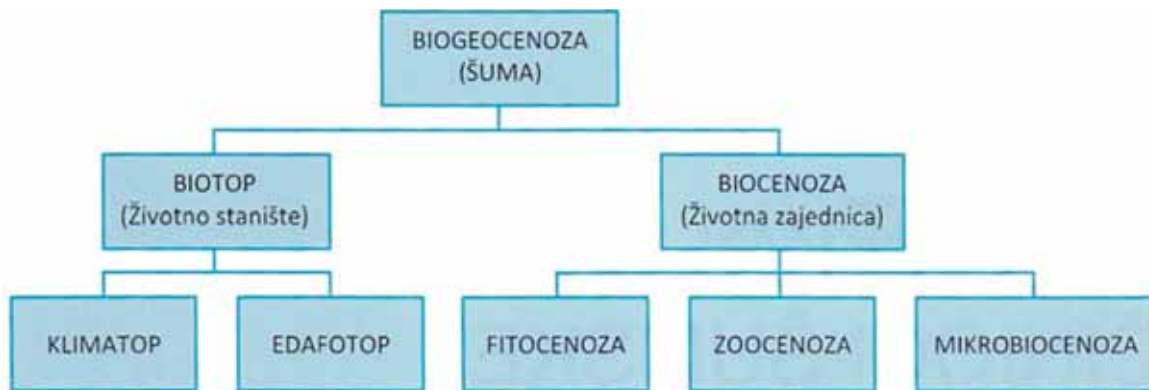
Екологија је научна дисциплина која проучава односе организама и животних заједница према условима спољашње средине, као и узајамне односе између самих организама. Фитоекологија се бави проучавањем биљних врста и њихових заједница гдје

спада проучавање екологије шумског дрвећа и шумских заједница. Утицаји из спољашње средине који формирају услове живота дрвећа и шумских заједница представљају еколошке чиниоце карактеристичне за шуму.

Еколошки чиниоци који на било

који начин или у било којем периоду живота шуме утичу на њу и њен развој у ширем смислу ријечи представљају животну средину шуме.

Они се дијеле у следеће групе (шема 1):

Шема 1: Подјела еколошких чинилаца

Дјеловање еколошких чинилаца на шуму може бити:

- непосредно (директно) и
- посредно.

Непосредно дјелују климатски и едафски чиниоци. На примјер, температура ваздуха директно утиче на почетак вегетационог периода, појаву оштећења од мрза, процес транспирације и др. Поредно дјеловање састоји се у томе што неки еколошки чиниоци утичу на друге мијењајући их, а ови тако промијењени дјелују на шуму. Овако дјелују орографски чиниоци, јер нпр. с промјеном надморске висине мијења се температура ваздуха, услови свјетлости и влажност ваздуха, а те промјене се даље одражавају на шуму.

Шума је сложена формација (биогеоценоза) шумског дрвећа које утиче једно на друго и на средину у којој се налази (Бунушевац, 1951). Између шуме као сложене биогеоценозе (шема 2) и еколошких чинилаца постоји јака међусобно условљена веза.

Специфични комплекси еколошких чинилаца спољашње средине у којима су насељена жива бића називају се животна станишта или биотопи (гр. *биос* - живот; *тоπος* - мјесто). Биотопи као основне топографске јединице у екологији одликују се истом или веома сличном комбинацијом еколошких услова (физиогномијом) односно истим комплексом животних фактора. Биотопе насељавају карактеристичне групе организама које у оквиру заједничког живота образују животне заједнице или биоценозе (гр. *κοινος* - заједнички). Оне се међусобно веома разликују, а због лакшег проучавања дијеле се на биљне заједнице (фитоценозе), животињске заједнице (зооценозе) и заједнице микроорганизама (микробиоценозе). Биоценозе су међусобно повезане значајним трофичким односима, просторним распоредом и процесима кружења материје и енергије. Највиши ниво повезаности биотопа и биоценозе представља сложени и динамични систем који називамо биогеоценоза или екосистем¹. То је осно-

вна структурна јединица биосфере заснована на функционисању биогеохемијских циклуса који омогућавају кружење материје и енергије. Управо на принципима кружења материје и протицања енергије заснива се живот и његова бесконачна разноликост (Стевановић и Јанковић, 2001).

Промјена било којег дијела живе или неживе природе у биогеоценози неминовно води промјенама њених осталих дијелова. Због тога се у шуми као биогеоценози истиче међусобна комплементарност и повезаност свих њених дијелова што се огледа у односима акције, реакције и коакције. Шумске биогеоценозе се према физиогномији и функционалној вези групишу у биоми који су углавном карактеристични за одређене климатске зоне (*pluviisilvae* - тропске кишне шуме, *pluviifruticeta* - вегетација мангрове, *aestiduriherbosa* - степе, *aestisilvae* - лишћарске листопадне шуме умјерене зоне и др). Ови биоми су уједињени у биоциклус копна чију најсложенију биогеоценозу представља шума.

Шема 2: Састав шумске биогеоценозе

КЛИМАТСКИ ЧИНИОЦИ

Клима представља скуп свих метеоролошких елемената, који карактеристишу средње стање атмосфере на разним тачкама Земљине површине нарочито у њиховим односима према органском свијету (Хан, 1893). Клима је важна у шумарству јер утиче на сваки аспект шуме, услове развоја и продуктивности шума на одређеном мјесту, њену обнову и коришћење (Thornthwaite and Hare, 1955). Клима као режим типова времена представља просјечно стање климатских елемената и фактора неког подручја за дужи временски период а најмање 10 година. Основни елементи климе посебно значајни у шумарству су:

- свјетлост,
- температура ваздуха,
- атмосферски талози,
- атмосферска влага ваздуха,
- вјетар и
- састав ваздуха.

Основне шумске зоне на Земљи условљене су климатским зонама. Вегетација је условљена климом до те мјере да у ствари она представља огледало климе (Walter, 1983). Између климе, вегетације и земљишта постоји чврста узајамна условљеност.

С обзиром на подручје посматрања климатских елемената разликујемо:

- макроклиму,
- мезоклиму,
- микроклиму.

Макроклима је клима планетарних размјера (Земље) односно клима великих подручја на Земљи (тундре, степе, пустиње и др). Она се односи на климу појединих земаља (Дукић, 1998). Мезоклима (локална клима) представља климу мањих подручја (котлина, шумског комплекса и др). Локалне орографске (геоморфолошке) одлике терена одражавају се на климатске карактеристике и утичу на просторни распоред шумске вегетације. У депресијама терена могу се формирати специфични мразишни услови са обилним задржавањем хладног и влажног ваздуха што условљава развој биљних заједница прилагођених таквим условима (*Piceetum exelsae inversum*), док се на околним узвишењима и повољнијим условима развијају мезофилне заједнице (шуме букве, мјешовите шуме букве и јеле, шуме јеле и смрче). Микроклима се односи на климу малих површина (шумски пропланак, шумски заштитни појасеви, падине и др). Амерички климатолог Thornthwait је ову климу назвао топоклимом. Под утицајем биљака које граде шуму мијењају се укупни кли-

матски услови и ствара специфична шумска фитоклима која може имати особине маритимности или континенталности у зависности од положаја, удаљености од мора и састава шумских фитоценоза.

Свјетлост

Сунчева свјетлост пресудно утиче на одвијање најважнијег физиолошког процеса у биљкама - процеса фотосинтезе. Свјетлост утиче на грађу, облик и боју лишћа, на грађу пупољака, на изглед подмлатка, облик круне, рађање сјемена, прираст дрвећа и др. (Бунушевац, 1951). Поред тога свјетлост је веома значајна у процесима транспирације и минералне исхране биљака, као и за њихову анатомску грађу (Јанковић, 1987). Сунчево зрачење утиче и на друге еколошке чиниоце нпр. топлоту ваздуха и земљишта, влажност ваздуха и др. (Кунз, 1983). Посредно свјетлост утиче на чиниоце живе и неживе природе, на процес хумификације, распоред флоре и др. У тако комплексном посредном и непосредном дјеловању свјетлости за гајење шума важно је добро познавање односа врста дрвећа према свјетлости.

На путу кроз атмосферу долази до знатног расипања сунчеве енергије. Један дио те енергије (око 42%) одбија се од облака и других честица и враћа назад у васиону, други дио (око 15%) апсорбују молекули воде, угљендиоксида и др., тако да до површине земљишта и биљног покривача стигне око 43% сунчевог зрачења (27% директног и 16% дифузног) које је ушло у атмосферу.

Сунчева свјетлост која доспије до површине земљишта у шуми дијели се на (Бунушевац, 1951; Biggs 1984; Колић, 1988 и др):

- директну и
- дифузну свјетлост.

Директна сунчева свјетлост је свјетлост коју зрачи Сунце, а највећим дијелом ову свјетлост добија површина која заузима окомит положај према сунчевим зракама. Састављена је од нераспршене и неодбијене сунчеве свјетлости (Biggs, 1984). Велики утицај на директно сунчево зрачење има облачност. Зато разликујемо потенцијално директно сунчево зрачење без утицаја облачности и апсолутно или ефективно директно сунчево зрачење са утицајем облачности (Кунз, 1983). Директно сунчево зрачење представља количину сунчеве енергије која у јединици времена доспије на јединичну површину окомиту на правац допирања сунчевих зрака.

При потпуној облачности до зе-

мљине површине допире само дифузна свјетлост. Интензитет дифузног зрачења представља количину енергије коју у једној секунди апсорбује хоризонтална површина од 1 м². Дифузна свјетлост се састоји од дијела свјетлости која се распршила при пролазу кроз облаке, атмосферу и биљни покривач и из дифузног зрачења атмосфере над облацима и испод њих. Глобално сунчево зрачење представља укупну количину директне и дифузне компоненте сунчевог зрачења небеског свода која падне на хоризонталну површину.

Однос између јачине директне и дифузне сунчеве свјетлости временски и просторно се мјења, с обзиром на дневни и годишњи положај сунца, географски положај мјеста, надморску висину и др. Између ових врста свјетлости тешко је утврдити границу нарочито у састојинама густог склопа због утицаја сунчевих пјега односно свјетлосних продора, чија величина и облик зависе од јачине зрачења, склопа састојина, хомогености облака и др. Количина сунчевог зрачења која допире у ниже дијелове састојине зависи поред осталог, од густине листова, њихове специфичне пропустљивости и распореда. Интензивност сунчевог зрачења је у експоненцијалној зависности од дебљине вегетацијског слоја у складу са "*Lambert - Beerovim zakonom*". Ако претпоставимо да слојеви вегетације у шуми представљају хомогено тијело, онда се може јачина свјетлости у шумском склопу процијенити према модификованој једначини за смањивање јачине свјетлости (Perry, et al. 1969):

$$I = I_0 e^{-kLAI}$$

I - пропуштено сунчево зрачење у састојину;
 I_0 - јачина зрачења на горњој површини вегетацијског покривача;
 e - база природног логаритма (2,71...);
 k - коефицијент смањивања јачине свјетлости (*extinction coefficient*);
 LAI - кумулативни индекс лисне површине (*leaf area index*);

Свјетлост до дрвећа у шуми допире у из различитих праваца па се разликује (Бунушевац, 1951):

- горња свјетлост - допире на хоризонталну раван и горњи дио круна дрвећа,
- предња (бочна) свјетлост - пада на ветикалну раван шуме (нпр. ивица шуме),
- доња свјетлост - рефлектована свјетлост која освјетљава круне стабала са доње стране,
- задња свјетлост - рефлектована
- свјетлост од сусједних стабала у шуми.

Визнер разликује и унутрашњу свјетлост која означава минималну количину свјетлости потребну за вршење асимилације. Ако та количина свјетлости је мања од минимума, лишће престаје да врши фотосинтезу и суши се (Бунушевац, 1951). Јачина свјетлости зависи од кумулативног индекса лисне површине (LAI) који представља однос између збира површине листова или четина односно површине уздужног пресека скелетног дијела дрвета (грана, гранчица и избојака) и површине на којој дрво стоји односно површине исхране дрвета (Watson, 1947; Колић, 1977). Свјетлост има већи утицај на транспирацију дрвећа него на евапорацију јер хлорофил интензивно упија свјетлост и загријава лист чиме се повећава његова температура и интензитет транспирације. Прилагођеност врсте дрвећа количини свјетлости зависи од њене компензационе тачке, која је одређена интензитетом дисања и фотосинтезе. Компензациона тачка није иста за све врсте дрвећа па тако код хелиофита компензациона тачка износи око $0.083 - 1.27 \text{ Wm}^{-2}$, а код сциофита око $0.042 - 0.083 \text{ Wm}^{-2}$ (Јанковић, 1971; Цветковић и Јовановић, 2005). Ако компензациона тачка има вриједности испод ових, тада значи да је дисање односно разградња органске материје интензивнија од фотосинтезе. Хлорофил јеле почиње асимилirati при интензитету свјетлости свега $1/5$ од интензитета свјетлости који је потребан бијелом бору и брези (Morosow, 1928).

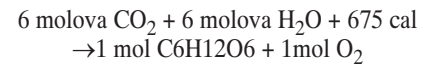
Слика 1: Једнострано развијена круна јеле (Фойшо: Говедар, 2009)

При недостатку свјетлости код врста за чији развој је потребна велика количина свјетлости, повећава се пораст дебла на рачун листа, а корјенов систем се слабо развија. Лишће таквог дрвећа нема довољно хлорофила, блиједојуте је боје и постаје хлоротично. Шумско дрвеће је позитивно фототропно јер круне стабала се једнострано развијају у правцу допирања свјетлости тако да лишће заузима најповољнији положај за вршење фотосинтезе. Такве случајеве срећемо код стабала која се развијају на ивици шуме или код нпр. код једнострано освјетљеног подмлатка (слика 1).

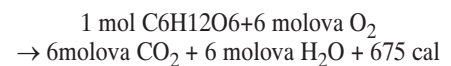
Сунчеви зраци који се од сунца простиру у свим правцима имају сложен спектрални састав због разлика у брзини кратања и фреквенцијама таласа. Тако различити дијелови спектра сунчевог зрачења носе различите количине енергије. У зони фреквенција између 400 и 700 нм налази се тзв. видљиви дио спектра за који су зелене биљке па тако и дрвеће развиле способност да енергију тог дијела спектра трансформишу и акумулирају у виду енергије хемијске везе у храни коју производе у процесу фотосинтезе.

Фотосинтеза или асимилација зависи од низа унутрашњих (грађа листа, старост листа, здравствено стање дрвећа и др) и спољашњих (концентрација CO_2 , влажност земљишта, јачина свјетлости и др) фактора. Повећана концентрација CO_2 у приземним слојевима у шуми дјелује стимулативно и поспјешује процес фо-

тосинтезе подмлатка у шуми до којег не допире довољно свјетлости. Међутим, превелика концентрација CO_2 може довести до токсичних процеса у биљкама. Ако је мања влажност земљишта и превисока температура ваздуха интензитет фотосинтезе ће бити слабији. Оптималне температуре ваздуха при којима интензитет фотосинтезе расте су од 100C до 350C . Дрвеће троши само 5% свјетлосне енергије за процес фотосинтезе који се одвија само дању, а остатак се троши у виду топлотне енергије.

Дисање или дисимилиација је процес при којем долази до сагорјевања органских материја уз помоћ кисеоника и ослобађање енергије коју та органска материја садржи. Ослобођена енергија се користи за раст и развој дрвећа, размножавање и др. Дисање се одвија непрекидно у свим живим ћелијама и органима дрвећа. Интензитет дисања расте са повећањем температуре ваздуха али до одређене границе након чега се јавља оштра депресија. Врсте дрвећа које су неотпорне на сушу (хигрофите) у условима суше повећавају дисање много интензивније него врсте које су отпорне на сушу (ксерофите), код којих дисање остаје скоро непримјетно.

За микроклиму шума важно је познавати однос између јачине сунчеве свјетлости у шуми и на отвореном простору. Тај однос називамо релативна освјетљеност или пропустљивост свјетлости и изражавамо га коефицијентом пропустљивости свјетлости (Cieslar, 1904; Mitscherlich i Kunstle, 1967; Колић, 1988; Крстић, 1989; Стојановић, 1995 и др). Најважнији дио сунчевог спектра је видљиви дио спектра (380-700 нм) јер се у том дијелу налази фотосинтетски активна радијација (ФАР). За фотосинтезу се најинтензивније користи црвени и плави дио спектра, а зелени дио скоро у потпуности се рефлектује. Дрвеће се еволутивно прилагодило морфолошки, анатомски и физиолошки на најразличитије свјетлосне услове. Најважније својство свјетла је његов интензитет. Према степену освјетљености станишта дефинисан је појам Lichtgenuß или "минимум релативног уживања свјетлости" - Л (Wiesner, 1907).

Минимум релативног уживања свјетлости представља однос између интензитета свјетлости у круни или под круном стабала (и) и интензитета пуне дневне свјетлости на отвореном

простору (I). Изражава се у процентима.

$$L_{(\%) = \frac{i}{I} 100$$

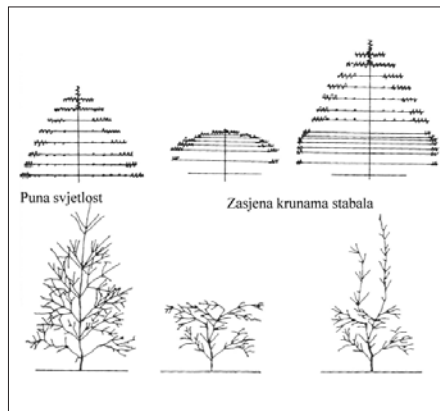
Разликује се максимални (L_{max}) и минимални (L_{min}) релативни ужитак свјетлости. То су граничне вриједности при којима дрвеће може успјевати. У гајењу шума важније је познавати минимални релативни ужитак свјетлости јер он представља ону количину свјетлости при којој се лишће и пупољци у унутрашњости круне дрвећа могу још успјешно развијати (табела 1). Ова вриједност може варирати у зависности од положаја стабала (на осами или у склопу) па се према томе одређује и однос врста дрвећа према свјетлости (Walter, 1951). Положај и грађа листа зависе од правца и интензитета допирања свјетлости. Листови могу имати афотометричан (паралелан), еуфотометричан (окомит) и панфотометричан (коси) положај у односу на правац допирања свјетлости. У зависности од интензитета свјетлости која допире до лишћа разликује се лишће свјетла и лишће сјенке (слика 2).

Дрвећу је потребан интензитет свјетлости између 7.000 и 15.000 лукса (1/10 до 1/5 максималног дневног интензитета свјетла) да би оно остварили у просјеку око 3/4 максималне асимилације (Полстер, 1950). Асимилациони органи сјенке боље користе нижи интензитет свјетлости него лишће и четине свјетла. Међутим лишће и четине свјетла имају већи физиолошки значај у процесу асимилације јер својом активношћу повећавају прираст. Због тога се код њега шума проводе захвати који стимулишу развој лишћа свјетлости а нарочито лишћа и четина које се налази на периферним дијеловима круне стабала.

Табела 1: Минимуми релативног ужитка свјетлости (*Wiesner, 1907; Walter, 1951*)

Vrsta drveća	L_{min} (%)
<i>Larix decidua</i>	20,0
<i>Fraxinus excelsior</i>	16,7
<i>Betula pendula</i>	12,5
<i>Sorbus aucuparia</i>	12,0
<i>Populus tremula</i>	11,0
<i>Pinus silvestris</i>	10,0
<i>Pinus nigra</i>	9,1
<i>Populus alba</i>	6,7
<i>Quercus robur</i>	3,8
<i>Picea abies</i>	2,8
<i>Acer campastre</i>	2,3
<i>Acer pseudoplatanus</i>	2,0
<i>Carpinus betulus</i>	2,0
<i>Acer platanoides</i>	1,8
<i>Fagus sylvatica</i>	1,3

У разнодобним односно пребирним шумама карактеристичне су разлике у расту четинарског и лишћарског подмлатка. Подмладак четинара у стању је да и при смањеном приливу свјетлости развије једноосовински раст дебла. Међутим, лишћари, а нарочито буква, те способности у дужем периоду засјене немају и обично се развија плагитропан облик дебла са израженим латералним растом (Оливер и Ларсон, 1990). Велика засјена узрокује код лишћара појаву епинастије односно савијања горњег дијела подмлатка услед његове тежине (слика 5). У тим условима углови инсерције грана су смањени, мали је висински и запремински раст, мањи број листова, мање застирање површине крунама и др. Због недостатка свјетлости често подмладак па и старија стабла образују круне које су неправилног облика што може узроковати и потпуну деформацију стабала. Тако подмладак букве добија изглед полеглих биљка док подмладак јеле и смрче има "тањираст" или "кишобранаст" изглед (слика 4).

Слика 4: „Тањираста” круна јеле

ЛИСТ СЈЕНКЕ

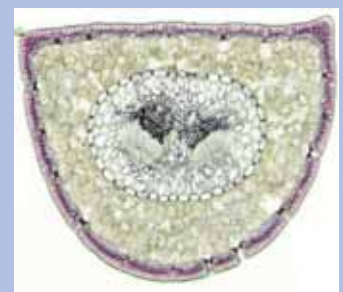
- тање палисадно ткиво
- нема кутикуле
- већа површина листа
- слаба нерватура листа
- површина листа глатка

Слика 2: Појречни пресјек листа букве

ЛИСТ СВЈЕТЛА

- лисна дршка краћа и дебља
- површина листа длакава и храпава
- нерватура јако развијена
- површина листа мања
- већа количина суве материје

Слика 3: Појречни пресјек четине црног бора

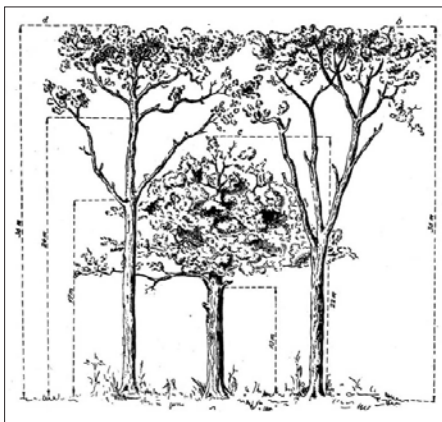
Слика 5: Фотоморфолошко реаговање подмлатка четинара и лишћара (Фото: Говедар, Ресановача, 2007) у условима различите освјетљености (Оливер и Ларсон, 1990)

Пупољци на дрвећу који се налазе у сјенци мањи су, имају мање љуспи које су тање од пупољака на свјетлости. Због такве грађе из пупољака сјенке раније се развијају асимилациони органи (буква, клен, јасен и храст) него код пупољака свјетлости који се налазе у горњем дијелу круне стабала (Бунушевац, 1951 према Денглеру). Добар показатељ неповољног режима свјетлости за развој подмлатка јеле и смрче је однос између вршног и бочног избојка. Ако је тај однос мањи од 1 закључујемо да свјетлосни услови за развој подмлатка нису повољни и да је потребно извршити одговарајуће узгојне захвате (нпр. мјере његе освјетљавања подмлатка).

У шумама храста и букве ако се изврше чисте сјече због јаког интензитета свјетлости и топлоте из пањева се често развија велики број изданака што није

случај код обнављања оплодним сјечачама под застором круна стабала старе, матичне сасастојине. Карактеристична је појава “водених” избојака из адвентивних (успаваних) пупољака на стаблима чија дебла су дуго времена била засјењена сусједним стаблима. Њихова појава и развој често узрокују развој грана дуж дебла стабала што значајно смањује техничку вриједност деблоине. Због тога требамо избјежавати нагло отварање склопа у састојинама широколисних лишћара густог обраста. Висок степен корелације између величине круне стабала и интензитета њене освјетљености узрокује појаву да и коријенов систем стабала је то већи што стабло има развијенију круну. Стабла на ивици шуме обично имају јаче развијен коријен али и круну у правцу отвореног простора одакле до стабла и његове круне допире већа количина свјетлости.

Свјетлост значајно утиче на хабитус стабла односно облик круне, карактеристике грана и дебла у зависности од тога да ли је стабло расло у склопу шуме или на осами. Ако се стабло током живота развијало у склопу шуме онда су конкурентски односи између стабала која дјелују узајамно једно на друго и специфична свјетлосна микроклима утицали да стабло има мању круну, мањи коријен, тање гране, већу чистоћу дебла од грана, мањи пад пречника, раније почињу плодоносити и имају већу техничку вриједност за разлику од стабала која су расла на осами (слика 6). На тај начин дрвеће које је расло у склопу шуме мјења свој фенотип али и животне функције. Дакле свјетлосна микроклима у шуми последица је узајамног дјеловања дрвећа као примарног чиниоца док је вањска средина коју је дрвеће измијенило секундарни чинилац.

Слика 6: Француска шема стабала различитог хабијуса у склопу шуме и на осами (Морозов, 1940)

Свјетлост утиче на дебљински и висински прираст шумског дрвећа. Јачина ових утицаја зависи од положаја стабала у састојини односно од правца допирања свјетлости до њихових круна. Стабло на осами које прима

директну свјетлост са свих страна има мању висину него стабло које је расло у склопу састојине и које прима са горњу свјетлост при истим осталим условима. То се догађа из разлога што стабла на осами троше велике количине материја за стварање органа у круни стабла тј. бочних грана и лишћа.

Максимални годишњи дебљински прираст стабала врста свјетла јавља се раније него максимални дебљински прираст стабала сјенке. Стабло на осами усљед повећање круне током раста има и велику стајалишну површину па се највећа количина произведене органске материје користи за његов дебљински прираст а мањи дио за висински прираст због потребе да се стабло одупре ударима вјетра (Матић, 1980). Такође је бочно прирашћивање грана код стабала на ивици састојине интензивније па се органске материје троше за њихов развој а амање за висински прираст ивичних стабала. Због тога су она нижа растом од сусједних стабала у истој састојини која се налазе у склопу састојине. Овакви утицаји режима свјетлости на прираст стабла неминовно се одражавају на ширину година. Тако стабла на осами имају шире године него стабла расла у склопу при истим осталим условима. Ако се стабла током живота развијају у неједноличним условима свјетлости на њиховом попречном пресеку могу се видјети неравномјерности у развоју година што се одражава на хомогеност унутрашње грађе дрвета. На попречном пресеку стабала раслих у пребирној шуми уочава се да су години у централном дијелу знатно ужи од периферних година. То је узроковано већом засјењеном младих стабала пребирне шуме. Због оваквог утицаја свјетлости на прираст стабала у гајењу шума се користе методе које стимулишу тзв. свјетлосни прираст али само код стабала чије круне у ранијем периоду живота нису биле интензивно освјетљене. Ексцентричност година и разлике у ширини појединих дијелова истог года карактеристична су појава код стабала која су једнострано јаче освјетљена. Код таквих стабала шири дио года се налази на дијелу дебла односно круне који је био изложен јачем освјетљењу а центар попречног пресека се налази ближе дијелу пресека са ужим годинама.

Ако се интензитет свјетлости снизи испод минимума релативног ужитка свјетлости настаје изумирање лишћа и грана што се најбоље види код природних састојина густог обраста (слика 7) у којима је интензивнији процес природног чишћења стабала од грана него у вјештачки подигнутим састојинама нпр. смрче гдје се мора вршити кресање и орезивање грана као мјера њега (слика

8) како би се смањила појава ураслих мртвих испадајућих чворова, који умањују техничку вриједност сортимената.

Слика 7: Сушење доњих грана смрче усљед недосјашка свјетлости - Омар, Кнежево (Фот: Говедар, 1999)

Од укупне количине свјетлости која падне на шуму само један мањи дио продира до земљишта у шуми. У млађим и гушћим састојинама до земљишта допире мања количина свјетлости. Такво продирање свјетлости у шуму одражава се на бројност и спектар врста приземне флоре у шуми (слика 9). Састојине сциофита густог склопа у које продира мања количина свјетлости имају мању бројност и мањи број врста приземне флоре него “свијетле” састојине грађене од хелиофита. Постоје врсте приземне флоре које су прилагођене великој засјени: *Oxalis acetosella* L., *Dentaria bulbifera* L., *Convallaria majalis* L., *Mercurialis perennis* L., *Hepatica triloba* L., *Paris quadrifolia* L. и др. Поред њих постоје врсте које се развијају у састојинама с јачим интензитетом освјетљености: *Calluna vulgaris* Hull., *Epilobium* sp., *Senecio* sp., *Galium vernum* L., *Salvia glutinosa* L., *Festuca ovina* L. и др.

Шумско дрвеће нема једнак однос према свјетлости и он зависи од услова средине у којима се оно развија и од старости. Ако су услови средине повољнији а у првом реду повољне физичко - хемијске особине земљишта и клима за дату врсту дрвећа она ће се боље развијати и моће поднијети већу засјену и обрнуто (Бунушевац, 1951; Пинтарић, 1984). У раној младости све врсте подносе јаку засјену и развијају се углавном захваљујући акумулираним органским материјама у сјемени. неке врсте као што су јавор и јасен могу да се чак до 20 година успјешно развијају у великој засјени али им је касније потребна велика количина свјетлости за раст и развој. Тај пораст потреба за свјетлом са повећањем старости узрокован је потребом за већом количином органских материја за изградњу свих органа стабала, што је у уској вези са процесом фотосинтезе па тако и режимом свјетлости.

Др Зоран Говедар

Сусрети: Горан Бањац, пасионирани љубитељ природе

ПЛАНИНАРЕЊЕ ЈЕ НАЧИН ЖИВОТА

■ **Боравак у природи, ван насеља и далеко од градске гужве, у последње вријеме све је популарнији. Људи се у такву врсту авантуре упуштају све чешће и вођени разним мотивима, а сам боравак на чистом ваздуху несумњиво доприноси очувању и јачању психичког и физичког здравља савременог човјека**

Савремени човјек као да је заборавио како бити дио природе, како је упознати и како се у њој снаћи... Стога, гдје год да се упути, није на одмет да поред себе има право, информисаног и способног водича, страственог заљубљеника у природу и све њене љепоте, који ће ту љубав покушати пренијети на сваког госта, свесрдно се трудећи да дочара и опише сву раскош природних предјела у којима се тог тренутка налази. Баш такав заљубљеник и баш такав водич лако се може пронаћи у подножју Срнетице и Клековаче, гдје је смјештена дринићка долина...

Горан Бањац, руководилац Сектора за ловство и остале споредне производе у ШГ "Оштрељ-Дринић", пасионирани љубитељ природе, животиња и фотографије, чини се да је у данашње вријеме један од ријетких, који има ту привилегију да ужива у сваком радном дану, да ради оно што воли и воли оно што ради... Са радошћу и урођеном гостољубљивошћу дочекује све делегације, групе и појединце, који су заинтересовани за обилазак прашуме Лом и планине Клековаче, тако да се слободно може рећи да се у његовом опису послова временом наметнуо и посао туристичког водича, што он са задовољством обавља... А колико је туриста у последњих десетак година било и колико се пута попео на Клековачу и обишао прашуму, каже давно је престао бројати...

"Откад знам за себе, у мојој кући се причало само о природи, шуми, дрвећу... Деда ми је био надлугар између два свјетска рата и уз њега сам још као дјечак научио да природа није дио нас, него смо ми дио ње. Да не ходамо овом планетом, да бисмо мијењали природу, него да бисмо јој се прилагодили. И да увијек морамо поштовати њене законе, услове и хирове. Јер само на тај начин, она ће нас прихватити и ми ћемо од тога имати само користи", истиче Бањац и додаје да је велика предност у његовом послу то што није ограничен временом, што може сатима шетати кроз шуму и фотографисати сваки детаљ који му се у датом тренутку учини интересантним.

Према његовим ријечима, никада, када креће од куће према шуми, није размишљао куда иде, ни колико ће се задржати, никада не жури, већ ужива у сваком моменту..."

"Планинарење је релаксација која човјека психички и физички надограђује и испуњава. Неко то сматра спортом, неко духовном спознајом, неке су битни метри и пролазна времена. Некога опет занима ливадарење, брање цвијећа или ријетких врста биља, а за мене је планинарење једноставно речено - начин живота. И наравно да ми буде драго када нам у посјету дођу други планинари или људи који просто желе да уживају у предностима прелијепих предјела. И када видим да не остају имуни на нашу планинску чаролију", почиње своју причу Горан Бањац.

А у дринићкој планинској чаролији често ужива генерални

директор "Бањолучке пиваре" Николас Пени, представници "Електропривреде Србије", гости из пријатељске општине Камерштајн, студенти и професори шумарских факултета из региона, представници Туристичке агенције из Брисела "TheLinkMakers" и многи други...

Архив Горановог компјутера крије преко три хиљаде слика, а на највећем дијелу њих је - природа: Клековача из свих углова и у сваком годишњем добу са својим богатим шумским комплексима и разноврсним туристичким привлачностима, односно добро очуваном природом, високим врхом и пространим видцима.

"Нису сви који се одлуче на поход на Клековачу у истој кондицији. Али, свака авантура углавном заврши успјешно с најпозитивнијим утисцима планинара. Надалеко је познато да се на Клековачи може пронаћи и ријетка алпска биљка рунолист, па бих апеловао овом приликом на туристе који буду у прилици да виде овај ендемски цвјетић, да га само усликају за успомену, али да га не беру, јер наше природно богатство требамо чувати и за нашу дјецу и наредна покољења", наглашава Бањац.

На сликама је у великој мјери заступљена и прашума Лом, као исконски ненарушен, природни еко-систем и то је један од три локалитета у БиХ и Републици Српској и један од последњих тог типа у Европи. Овај резерват основан је 1956. године и заузима површину од 297,8 хектара. Сликао је Бањац и сваку висораван, сваку ливаду и сваки извор...

"Не знам да ли се такав осјећај јавља само у мојој глави или га познаје сваки заљубљеник у природу, али када ходам беспућима, док корачам кроз дивљину и сликам детаље захваљујући којима настају сјајне фотографије, осјећам да сам свој на своме, не да посједујем то мјесто, већ да оно посједује мене и да сам његов неизоставан дио", завршава занесено Горан Бањац....

Б. ПУЉА

Састанак Стручног колегијума ШГ "Романија" Соколац

Нема робе без уплате и обезбијеђеног плаћања

Половином априла Стручни колегијум ШГ "Романија" Соколац одржао је сједницу на којој су разматрани извјештај плана производње за прва три мјесеца, заштита шума и проблематика која прати процес производње и продаје ШДС. На сједници је био присутан и предсједник синдикалне организације. Сједницом је предсједавао директор Бојан Тошић. Дискусија на наведене теме била је конструктивна. На основу чињеничних података договорено је како и на који начин да се ријеше текући проблеми и да се у потпуности изврши шестомјесечни план производње.

- На основу показатеља за прво тромјесечје, у наредном периоду треба се базирати на производњу стубова. Потребно је поправити проценат учешћа рудног дрвета, смањити производњу целулозе, мјесечну производњу остварити са 13.200 м³, а дневну динамику испоруке трупца са 600 м³. За прва четири мјесеца, планови производње, у све четири фазе рада биће оставарени са 90%. Залихе су смањене. Потребна је већа продаја трупца. Крајем априла отвара се тендер за сјечу, тако да се у планираним одјелима може почети са сјечом половином маја, када ћемо сустићи динамику производње. Управнике радних јединица задужујемо да за прво полугодиште у потпуности остваре план производње и шумско-узгојне радове, истакао је технички директор Драган Видојевић.

Проблеми који прате и оптерећују производњу су бројни. Дневно уношење података производње је велико техничко оптерећење и потребно је да се прилагоди сврсисходним потребама евидентирања.

Обројчавање ШДС са свим врстама плочица је обавеза и трошак. Писање записника о свакој оштећеној и уништеној плочици у газдинствима технички није изводљиво.

Надознаку је потребно вршити дневно и у том смислу Управи прослиједити приједлог уношења надознаке у законске одредбе.

Моторне пиле, трактори и ниве су израбована основна средства рада. Од Управе тражити набавку нових моторних пила, које би се дале у власништво сјечака, јер би их боље чували. Само за поправку моторних пила у прошлој години дато је 32.000 КМ. Због тога је, у овој години ангажован радник газдинства, који врши поправку пила.

Норме по одјелима су различите, па се због тога предлаже да се формира комисија која ће утврдити реалност норми и да се у складу с тим нормирају сјечаки.

Кројење и класирање ШДС потребно је радити по стандардима и све недостатке отклањати на вријеме. Проблем је наћи купце за стубове од 6 метара, трупе бијелог бора и огревно дрво меких лишћара.

Од Управе тражити, да се обрате Министарству и да се тражи, да се не обуставља сјеча у газдинској класи 1209.

За рјешавање проблема дуговања према централном рачуну и дуговања Нове Романије, потребно је, обратити се Управи предузећа, рекао је Видојевић.

- Структура ШДС је добра и треба настојати да се таква и одржи. Цијена је повољна и оствариће се добри резултати пословања. Циљ је да се сваки мјесец пребази план производње. Наплата износи 96%. Проблематична је наплата од "Нове Романије". Нема робе без уплате и обезбијеђеног плаћања. Производња је уговорена и ми нисмо у ситуацији да обезбиједимо друге купце, нагласио је Илија Бартула, шеф Комерцијалне службе.

- Због зимских услова рада, финансијски показатељи за три мјесеца су негативни. Више од 50% трошкова отишло је на плате. У трошковима плате за прва три мјесеца обрачуната је разлика плате и регрес из прошле године. Мора се утицати на смањење трошкова. За 17.000 КМ биле су смањене залихе, због чега је смањен и приход. Залихе морају бити веће него почетне. По питању дуга према Централном рачуну и дуговања Нове Романије, само газдинство ништа не може учинити. Касни се са исплатом плата за три мјесеца и по основу доприноса и пореза дугује се Пореској управи. Порез општинама од 10% је висок износ. Овај порез никада није био већи од 5%. Све ово утиче на трошкове и резултат пословања, била је јасна Милица Мрдић, шеф Рачуноводствене службе.

- Са дознаком се креће одмах и прво ће се дозначити одјели из прошле године, који ће бити завршени до половине маја, а онда ће се почети радити дознака за 2014. годину. Сви пројектанти биће ангажовани на дознаци, док ће један пројектант вршити надознаку, рекао је Влајко Секулић, шеф Службе за припрему и праћење производње.

- Цијена рада се базира на физичком обиму производње и пошто је извршен физички обим производње, радници траже редовну исплату плата, онако како исплаћује

Дирекција предузећа. Они никада не касне с платама и не зависе од производње. Роба се испоручује Новој Романији, а не може се наплатити. Због ненаплаћених потраживања радници ће обуставити испоруку Новој Романији. Свако прекорачење неисплаћивања плата преко три мјесеца, радници стичу услов за плаћени штрајк од 12 дана, у складу са Законом о штрајку. Уколико фебруарска плата не буде исплаћена до краја априла, радници ће искористити законску могућност. Предлажем да се обратимо Управи предузећа, да се радницима Газдинства одобри испорука столарије од Нове Романије за веће новчане износе, на временски период до три године, коју би радници отплаћивали газдинству путем плата, рекла је Славица Елез, предсједник Синдикалне организације.

- Почетком фебруара обратили смо се Дирекцији за набавку феромона, јер смо уочили лоше стање на терену из разлога повећаних температура у прошлој години. Због процедуре Закона о јавним набавкама, још се чека на набавку феромона. То се не може чекати, па се задужује технички директор да изврши набавку феромона. Управници треба да обрате пажњу на случајне ужитке и да прије редовне сјече изврше њихову санацију. На основу извјештаја о шумским штетама потребно је формирати комисију која ће извршити прегледе лугарских рејона и по потреби извршити ротацију чувара шума, нагласио је директор Бојан Тошић.

По завршетку сједнице Колегијума, Шумско газдинство "Романија" посјетили су извршни директори предузећа на челу са генералним директором Раденком Лакетићем. Управа предузећа укратко је упозната с проблематиком газдинства и закључцима Колегијума. Извршни директори су обећали да ће се сваки у свом пољу рада потрудити да се проблеми битни за ово газдинство ријеше брзо и ефикасно.

Мира Ђајић

Између биљака и болесника

ЗДРАВЉЕ ИЗ БОЖЈЕ АПОТЕКЕ

Господ од земље прави лијекове, а разуман човјек их не одбацује (из Светог писма)

У вријеме у којем се велики дио човечанства веома удаљио од природног начина живота и у којем је изложен опасностима да оболи због свог погрешног става према животу, поново би требало да нађемо пут до наших љековитих биљака, које нам Господ својом добротом поклања од прастарих времена. Многи биљари вјерују да је за сваку болест израсла нека биљка! Свако може да доприне свом здрављу ако ради превентиве и благовремено сакупља биљке и траве из Божије апотеке, те их у облику чаја пије свакодневно или по потреби, затим ако користи екстракте за утрљавање или за топле облоге, као додаток води за купање итд. Ако се већ одлучите да користите љековите биљке, ваљало би да почнете са онима које прочишћавају крв, као што су сријемуш, коприва, вероника, маслчак и боквица. Овакве cure, примијењене тачно по упутству, никада не могу да нашкоде.

Постепено окретање школске медицине према лијечењу биљкама почиње још од 25. међународног конгреса љекарских комора Њемачке и Аустрије, одржан у марту 1980. у Бадгаштајну а учествовало је 1.500 љекара.

Професор др Карл Алкен са Универзитета Сарске области образложио је интензивније окретање школске медицине према љековитим моћима природе, рекавши: "Послије Другог свјетског рата љекари су били практично немоћни пред, на пример, туберкулозом или обољењем отказивања функције бубрега. А онда се догодио велики преокрет увођењем антибиотика - па се данас већ суочавамо с негативним последицама употребе ове благодети, због прекомјерне и погрешне употребе. Једна од последица је нагли раст броја гљивичних обољења изазваних нарушавањем нормалне биолошке равнотеже, прекомјерном употребом медикамената и разним еколошким факторима."

Већ годинама пратим љекарска засједања и конгресе о чијим се резултатима пише у дневној штампи. Многи савјесни и одговорни љекари упозоравају на опасност од прекомјерне употребе разних таблета. Посебно указују на то колико опасна могу да буду средства против болова. Безброј људи их узима без икаквог љекарског надзора, при чему могу да изазову тешка органска обољења. На пример, средства против повишеног крвног притиска, која се узимају током дужег периода, могу да подстакну појаву рака дојке код жена, како су утврдиле три групе истраживача независне једне од других, у Бостону, Бристолу и у Хелсинкију.

Својим искуствима из посљедње двије и по године, а то је од објављивања брошуре "Здравље из Божје апотеке", желим да болесним људима учиним приступачним љековиту моћ и дејство важних биљака и помогнем им да поново буду здрави.

Увијек ме изнова питају откуд ми знање о љековитом биљу. На то не могу прецизно да одговорим. Као дијете, школске распусте сам проводила у породици једног вишег шумарског надзорника. Ту сам могла да осјетим и доживим природу и односе који владају у њој много више него што је то било примјерено мојим годинама. Тако сам већ као дијете разликовала све биљке, познавала сваку поименице; ипак, њихов значај у погледу љековитости није ми био познат. Моја мајка је настојала да дјецу подиже не користећи хемијска средства која би негативно утицала на нас.

Као млада дјевојка имала сам два доживљаја који су ми се дубоко урезали у памћење. Једна удовица четрдесетих година, мајка троје дјеце, разбољела се од леукемије и из болнице су је отпустили као неизљечиву. Њекари су јој давали три дана живота. Њена сестра, забринута због тога што би за болесником остало троје сирочади, узела је мокраћу обољеле и отпутовала код једне траварке. Иако је ова уплашено узвикнула - тек сада долазите са овом мртвачком водом, помогле су биљке које

је дала. Послије десет дана, клиничким прегледом је утврђено да код удовице нема ни трага од леукемије.

Од сличне болести боловала је 38-годишња мајка четворо дјеце. Њекари нису давали наду у оздрављење. Жена се обратила траварки и од ње добила савјет и одговарајуће биљке. Од биљака је свакодневно припремала неколико бокала биљног чаја. Пролазећи поред њих, сваки пут би попила добар гутљај. "Ако ми не помогне, сигурно ми неће ни шкодити", мислила је. Преглед послје десет дана је показао: леукемије уопште нема!

На овим примјерима се може спознати да је веома важно да се код најзглед неизљечивих болести током дана пије много чаја. Од тада, ја сам увјерена да љековито биље може да помогне чак и када је ријеч о злоћудним болестима.

На Сретење 1961. године умрла је моја мајка. Од тада сам имала осјећај да продирем у науку о љековитим биљкама. Уз то су долазила и нова искуства, па сам, постепено, са осјећањем сигурности у свијету љековитих биљака, коначно ушла у Божју апотеку.

Зато настојим да људима укажем не само на љековите биљке него, прије свега, на свемоћ Створитеља, у чијим је рукама наш живот спокојан и који управља њиме. Код њега тражимо помоћ и утјеху, а у његовој апотеци, понизно и уз молитву, биљке за тешке болести. На њему је да нас води и дарује, да нашим животом управља према својој вољи.

За крај бих још нагласила да сам се на све начине трудила да сва своја искуства додатно уградим у прерађену брошуру како бих је човјечанству приредила тако да му она помогне. Знатно проширење материје повезујем са једном молбом: немојте ме позивати телефоном и немојте ми писати! Пошто се не бавим праксом траварке, не примам ни посјете. Веома прецизан регистар стручних термина указаће вам на прави пут, на употребу одговарајућих љековитих биљака.

Марија Требен,
писац књиге "Здравље
из Божје апотеке"

ЗА ГОСТЕ ЛОВАЧКЕ КУЋЕ И БУНГАЛОВА "ВЕЛИКО ВРЕЛО"

ПРОМОТИВНО ПИСМО

Поштовани, препоручујемо вашој пажњи наредни садржај у којем желимо да вас укратко упознамо са нашим туристичком понудом.

Дринић, мјесто обновљеног живота и новог почетка, налази се у питомој живописној заравни окруженој пади-нама Клековача, Оштрелј и Срнетица, поред магистралног пута Бихаћ – Јајце – Сарајево (тзв. пут АВНОЈ-а).

Непосредно испред Босанског Петровца из правца Кључа одвојком на лијево након 7 км доброг асфалтног пута стижете у ово мјесто које посједује низ живописних обиљежја.

У последњих десетак година смо много радили на стварању предуслова на развоју туризма у нашем малом мјесту и за те потребе израдили смо велелепне објекте у самом срцу високе шуме, подно саме планине Клековаче, чиме смо стекли услове да можемо позвати, дочекати, представити њепоту постојећег биљног и животињског свијета. Овим путем вас позивамо да се и сами увјерите у то.

Долазећи код нас у било које доба године очекују вас многи садржаји од којих посебно наводимо следеће:

- Угоститељски објекат Ловачка кућа "Велико Врело" удаљен од Дринића 5 км са 8 двокреветних соба. Цијена двокреветне собе: ноћење са доручком је 39 КМ; једнокреветне 27 КМ.

- Два бунгалова (метод градње - брвнара) за смјештај 6-8 особа,

- потпуно опремљена кухиња (комплет посуђе, фрижидер, шпорет, плазма ТВ, и друго) гдје у сопственој режији можете припремати оброке-храну, служити својим пићем и осјећати се као код своје куће.

Веома битно је напоменути да су објекти искључиво власништво Шумског газдинства, а запослени у угоститељству су дугогодишњи искусни и врсни кули-

нари који су надалеко познати по припремању оригиналних домаћих старинских јела и специјалитета.

Долазећи нам у посјету и обилазак нашег краја на располагању би вам се ставио неко од наших запослених стручних лица у ШГ, који би вас у својству водича провео високо квалитетном шумом јеле и смрче или боровим шумама које су веома корисне за плућне болеснике.

Такође, у својој понуди имамо обилазак прашуме Лом за које стручњаци тврде да је најљепша у Европи.

Прашума Лом је површине 297,8 ха, једна је и јединствена. Препоручујемо свим искреним љубитељима нетакнуте природе да дођу да је обиђу и да се увјере у ту њепоту. Обилазак прашуме би се обављао уз непосредно вођство и надзор стручног лица, врсног познаваоца биодиверзитета.

Самим тим што би се видјела та хиљадугодишња нетакнутост имали бисте прилику да се између осталог снимате поред дрвета јеле старе више од 500 година, обима 6,30 метара, као и поред три највиша дрвета јеле у РС висине 50, 51, 52 метра. Наведена стабла су регистрована у каталогу највећих стабала РС.

За све заинтересоване ловце у понуди имамо ловиште "Дринић", с потпуно организованом и стручном ловочуварском службом.

Веома добре пратеће ловно-техничке објекте - чеке типа "Романија" и високе наткривене чеке са којих се врши одстрел високе дивљачи распоређене у ловишту на најбољим и најљепшим мјестима гдје природа просто одузима дах.

У последњих десетак година имали смо госте ловце из великог броја земаља Европе и окружења. Лов је био успјешан и ловци задовољни.

У ловишту имамо мевдједа, вука, дивљу свињу, срнећу дивљач, тетријеба, лисицу, куну.

Сектор лова је више пута похваљиван од стране Дирекције ЈПШ "Шуме РС" а.д. Соколац, Министарства ПВШ, као и од ЈС РС за свој предан и потпуно одговоран рад.

За љубитеље планинарења ту је планина Клековача, висине 1.962 метра са свом својом њепотом која је као круна над свим побројаним. Маркиране су планинарске стазе тако да се може без проблема попети са источне и са западне стране.

Посјетом овом крају било би вам омогућено обилажење старог напуштеног града Срнетице, који је између ратова био једна од већих раскрсница жељезничких пруга Книн - Сарајево - Бањалука па даље.

Град који је у своје вријеме бројао 2.500 до 3.000 становника је сада напуштен, али приче и легенде о том граду и даље се причају и препричавају.

У понуди имамо три бицикличке стазе разних дужина по тврдом макадамском путу, као и брдско-планинске стазе које се налазе на висовима Косе и Козила.

У прилогу промотивног писма шаљемо Вам флајере да се на овај начин и визуелно увјерите у горе написано, те да на један трен видите њепоту природе која нас окружује, а потом да размислите и одлучите да дођете и лично се увјерите.

Такође, у прилогу, шаљемо и цијеновнике услуга Ловачке куће "Велико Врело".

Све даље и подробније информације можете пронаћи на сајту www.drinic.rs.ba или позвати руководиоца Сектора за лов и угоститељство Горана Бањца, број моб. тел. 065/429-506.

У очекивању да ћете препознати праве вриједности у којима желите и знате уживати, срдачан поздрав!

ВД ДИРЕКТОРА:

Мр Игор Кнегињић, дипл. инж. шум.

ЧОВЈЕК + ПРИРОДА = ЗДРАВА БУДУЋНОСТ

ЛОВАЧКА КУЋА "ВЕЛИКО ВРЕЛО" ДРИНИЋ

БЕСКРАЈАН МИР И НЕСТВАРНА ЛЈЕПОТА

Дођиште и увјерите се

Телефони: 050/465-012 и 065/429-506, 066/202-198